

Riksrevisjonen

Váldoguorahallanraporta

Sámi ohppiid vuoigatvuohta oahpahussii
sámegielas ja sámegillii

Foto: seb_ra/iStockphoto.com, skynesher/iStockphoto.com

**Revišuvdna lea čađahuvvon Riikarevišuvnna lága ja gohččuma vuodul ja dakkár
hálddašanrevišuvnna njuolggadusaid vuodul mat čuvvot ISSAI 300, INTOSAI
riikkaidgaskasaš hálddašanrevišuvnna standárddaid ja leat vuodđuduvvon dasa.**

Sisdoallu

1	Álggahus.....	9
1.1	Duogáš.....	9
1.2	Ulbmil ja čuolbmačilgehusat	10
2	Metodalaš lahkoneapmi ja čadaheapmi	11
2.1	Jearahallaniskadeapmi ja statistihkka.....	11
2.2	Jearahallan	11
2.3	Dokumeantaguorahallan.....	12
3	Revišuvdnaeavttut	13
3.1	Vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii.....	13
3.2	Sisdoallogáibádus oahpahussii sámegielas ja sámegillii	14
3.3	Gáibádus skuvlaeaiggádiidda sihkkarastit buori ja ovttárvosaš oahpahusfálaldaga	15
3.4	Stáhta eiseválddiid ovddasvástádus sihkkarastit buori ja ovttárvosaš oahpahusfálaldaga	17
4	Lea go sámi ohppiin buorre ja ovttárvosaš oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii?	19
4.1	Ohppiidlogu rievdan	19
4.2	Sámegielloahpahusa organiseren	22
4.3	Diehtujuohkin oahpahusfálaldaga birra	23
4.4	Oahpaheaddjiresurssat.....	25
4.5	Daid ohppiid fága- ja diibmojuohku geain lea sámegiella	32
4.6	Gáiddusoahpahus.....	36
4.7	Oahpponeavvuid fidnen	41
4.8	Oahpahusfálaldaga kvalitehta	48
5	Leat go stáhta váikkuhangaskaoamit lámččojuvvon nu ahte dat váikkuhit buori ja ovttárvosaš oahpahusfálaldahkii sámegielas ja sámegillii?	54
5.1	Daid doaimmaheddjiid ovtasbargu geat fuolahit oahpahusa sámegielas ja sámegillii 54	
5.2	Stáhtalaš váikkuhangaskaoamit mat galget váikkuhit buori ja ovttárvosaš fálaldahkii.	56
5.2.1	Oahpahusláhka.....	56
5.2.2	Organisašuvnnalaš doaibmabijut.....	56
5.2.3	Doaibmabijut mat galget váikkuhit oahpahusfálaldaga buoret kvalitehtii	57
5.2.4	Ekonomalaš doaibmabijut mat galget váikkuhit buori ja ovttárvosaš oahpahusfálaldahkii.....	60
5.3	Máhtodepartemeantta čuovvuleapmi ja stivrenvuoddu	65
6	Árvvoštallamat	67

6.1	Oahppit geat ohcet oahpahusa, ožžot vuoigatvuoda ollašuohttojuvvot, muhto fáldat ii leat doarvái oahpis sámi guovlluid olggobealde	67
6.2	Headjuvuodát leat dan oahpahusa fáldagas mii addojuvvo sámegiela ja sámegillii 67	
6.2.1	Sámi oahpponeavvuid váili heajosmahtta oahpahušfáldaga	68
6.2.2	Gáiddusoahpahusa organiserema ja čađaheami headjuvuodát dagahit stuorra erohusaid oahpahušfáldahkii.....	69
6.2.3	Uhccán sámegielaohpaheaddjit leat bisti váttisvuohta	70
6.3	Váikkuhangaskaoamit leat ollu ja unnit, ja dat leat biđgejuvvon ollu doaimmaheddjiide	70
	Referánsalista.....	72

Tabeallat

Tabealla 1	Daid ohppiid lohku geain lei julev-, davvi- ja lullisámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahasas. Skuvlajahki 2018/19.	22
Tabealla 2	Daid oahpaheddjiid lohku bistevaš virggis geat oahpahit sámegiela, juhkkajuovvon oahppočuoggáid mielde fágas. Daid oahpaheddjiid lohku geat ollašuohttet gealbogáibádusaid. Skuvlajagi 2015/16–2018/19.	26
Tabealla 3	Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahput (SVOO), viđa jagi oahppu. Vuosttašjagistudeantaid, oahpposajiid ja registrerejuvvon studeantaid lohku skuvlajagi 2018/19.	28
Tabealla 4	Dat geat fále gáiddusoahpahusa skuvlajagi 2017/18. Ohppiid ja oahpaheddjiid lohku ja oahpahušgiella.	37
Tabealla 5	Daid guovdilis fágaid visogovva main eai leat oahpponeavvut davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahasas	42
Tabealla 6	Erohus gaskal juolluduvvon ja geavahuvvon prošeaktaruđaid oahpponeavvuide 2015–2018. Ruvnnuin	46
Tabealla 7	Doarjagat sámegillii vuodđooahpahasas sámi guovlluid siskkabealde ja olggobealde juohke oahppi nammii skuvlajagiid 2015/16– 2017/18. Ruvnnuin	61
Tabealla 8	Oahppolobiid geavaheapmi áigodagas 2015–2018.....	63
Tabealla 9	Gielladoarjagiid logu visogovva mat juolluduvvojedje oahpahušdoaimbajiide vuodđo- ja joatkkaskuvllas áigodagas 2015–2018	64
Tabealla 10	Stipeandaid lohku ohppiide geain lei sámegiella fágan joatkkaskuvllas	64

Govvosat

Govus 1	Doaimmaheaddjit main lea dahkamuš sámegielaohpahasain ja sin gaskasaš ovddasvástádusjuohku	10
Govus 2	Oahppit geain lei oahpahuš sámegiela, ja sámegiela ja sámegillii vuodđoskuvllas (gurot bealde) ja oahppit geain lei oahpahuš sámegiela ja sámegillii joatkkaskuvllas (olgeš bealde), skuvlajagi 2017/18	19
Govus 3	Daid ohppiid lohku geain lei oahpahuš sámegiela ja sámegillii vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahasas. 2013/14–2018/19.	20
Govus 4	Daid vuodđoskuvlaoahppiid lohku geain lei sámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan. 2013/14 ja 2018/19.....	21
Govus 5	«Mo addá skuvla sámegielaohpahušfáldaga? Sáhttet leat mánga vástádusa». Skuvllaid oassi.....	23
Govus 6	Mo vuodđoskuvllat áddejit oahpponeavvuid fidnema dain vuodđoskuvllain main lea báikkálaš oahpahuš dahje johti oahpaheaddjit/oahppit. n=64.	41
Govus 7	Maid doaimmaheddjiiguin bargá fylkkagiella/giella/skuvla ovtas sámi oahpahusa oktavuodas?	54

Teakstabovssat

Teakstaboksa 1 Sisabeassangáibádusat sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui	27
Teakstaboksa 2 «Gollevirgi» – kampánnja rekrutteret ohcciid jagi 2009 sámi oahpaheaddjiohppui	30
Teakstaboksa 3 Sámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan	32
Teakstaboksa 4 Gáiddusoahpahus sámegielas	36
Teakstaboksa 5 Oahpponeavvoportála Ovttas	43

Sátnelista ja oanádusat

Johtti oahpaheaddji	Oahpaheaddji gii johtá ja oahpaha mángga skuvllas.
Didaktihkka	Didaktihkka lea oahppa oahpaheami ja oahppama birra skuvllas ja lea pedagogihkkafágasuorggi váldosuorgi. Gáiddusoahpahusdidaktihkka lea oahpahusoahppa mii gullá gáiddusoahpahussii.
Duodji	Duodji lea sámi árbevirolaš giehtaduodji ja giehtaduodjebuktagat. Dasa gullá reaidduid, geavahandáidaga ja dáiddagiehtaduoji ráhkadeapmi. Skuvlaoktavuođas lea duodji sámi árbevirolaš giehtaduodji, dáiddagiehtaduodji ja dáidda. Duojs leat sierra oahppoplánat.
Fága- ja diibmojuohku	Oahpahusdirektoráhta jahkásaš johtučállosis, <i>Rundskriv Udir-1</i> , leat tabeallat mat čájehit guđe fágat vuodđoskuvla- ja joatkaskuvlaohppiin galget leat, ja fágaid diibmojuohku. Tabeallain lea láhkaásahusstáhtus.
Fágaodasmahttin	Čoahkkenamahas dan bargui mii dál lea čađahuvvomin buot skuvlla oahppoplánaid ođasmahttimiin. Ođđa oahppoplánat galget váldojuvvot atnui cehkiid mielde jagi 2020 skuvlaálgima rájes.
Sámegiela hálddašanguovlu	Sámegiela hálddašanguovlun adnojuvvojit hálddašangielddat Kárášjohka, Guovdageaidnu, Unjárga, Porsángu, Deatnu Gáivuotna, Loabát, Aarporte, Divtasvuodna, Plassje, Raarvihke ja Snåase. Dáin gielddain leat sámegiella ja dárogiella dásseárvosaš gielat. Njeallje davimus fylkkagieldda, Finnmárku, Romsa, Nordlánd ja Trøndelága gullet maiddá sámegielaid hálddašanguovlui ja sámegielat leat maid ovttaárvosaččat dárogielain dáin fylkkagielddain. Hálddašanguovllus sihkkarastá láhka vuoigatvuoda beassat geavahit sámegiela njálmmálaččat ja čálalaččat go lea oktavuotta almmolaš orgánaiguin.
Vuodđoskuvlla diehtajuohkinvuogádat, GSI	GSI lea Norgga almmolaš visogovva riikka vuodđoskuvlaoahpahusas ja lea deháleamos gáldu Norgga vuodđoskuvladielaide.
Máhttolokten sámi (LK06S)	Sierra oahppoplánat leat ráhkaduvvon Máhttoloktemii sámi. Dát plánat leat ovttaárvosaš ja buohtalas plánat oahpahussii sámi guovlluin ja daidda ohppiide olggobealde sámi guovllu geat ožžot sámegieloahpaha.
Nationála geahččaleamit sámegiela lohkamis	Nationála geahččaleamit sámegiela lohkamis mihtidit man muddui oahppi gálggat sohpet LK06S oahppoplána gealbomihtuide, main lohkanálggat leat mielde. Geahččaleamit čađahuvvojit 5. ceahkis, 8. ceahkis ja 9. ceahkis.
Davvi universitehta	Davvi universitehta ásaheavvui ođđajagimánu 1. b. 2016 ovttahtedettiin Nordlándda universitehta, Nesna allaskuvlla ja Davvi-Trøndelága allaskuvlla.
Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan	Oahppit geain lea sámegiella vuosttašgiellan, čuvvot <i>Læreplan i norsk for elever med samisk som førstespråk (NOR-03)</i> dárogielfágas.
Ovttas	Neahttabáikkis Ovttas leat diedut sámi oahpponeavvuid birra, maid lea vejolaš luoikkahit njuolgga Sámedikki oahpponeavvoguovddázis. Dasa lassin lea das iešbuvttaduvvon sisdoallu maid lea vejolaš juogadit.

Gáiddusoahpahusa rámmat	Oahpahusdirektoráhta ráhkadii 2015 rámmaid gáiddusoahpahussii sámegiela olles vuoddoahpahusa ohppiide. Rámmaid ulbmil lea ahte oahppit geat čuvvot sámegiela vuosttašgiela dahje sámegiela nuppigiela oahppoplána, ollašuhttet plána gealbomihtuid. Nu galget rámmat váikkuhit dasa ahte sámi oahppit šaddet doaibmi guovttegielagin. Gáiddusoahpahus galgá leat ovttárvosaš báikkálaš oahpahusain ja oahpahusain mii addojuvvot buot eará skuvlafágain.
Sámit (oahpahuslága definišuvdna)	Olbmot ja sin mánát geat sáhttet čálihit iežaset Sámedikki jienastuslohkui, gč. lága vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa birra (oahpahuslága) § 6-1
Sámediggi	Sámediggi lea álbmotválljen orgána sihkkarastin dihtii Norgga sámi álbmoga politihkalaš ovddastusa ja mielváičkuheami. Sámedikki váldodoaibmabáiki lea Kárášjohka, muhto das leat maiddá kantuvrrat eará sajiin riikkas.
Sámedikki oahpponeavvoguovddáš	Oahpponeavvoguovddášii leat čohkkejuvvon buot dat sámi oahpponeavvut/oahppanresurssat davvi-, julev- ja lullisámegillii mat leat almmuhuvvon jagiid mielde, ja mat almmuhuvvojit dađistaga. Dasa gullet ovdamearkka dihtii girjjit, jietnagirjjit, plakáhtat, breahhtaspillat, bihttabordinádat, musihkka, máinnaspáhkát (hállanpáhkát) ja filmmat. Oahpponeavvoguovddáš luoiká ávdnasiid nuvtá mánáidgárddiide, skuvllaide, studeanttaide ja earáide.
Sámedikki jienastuslohku	Sámedikki jienastuslohku lea daid olbmuid registtar geain lea vejolašvuohta jienastit dahje vuolgit evttohassan Sámediggeválggas. [Sámediggi] Sullii 18000 olbmo leat čálihan iežaset Sámedikki jienastuslohkui geassemánu 2019 muttus.
Sámegiella	Sámegiella lea oahpahuslágas definerejuvvon davvisámegiellan, julevsámegiellan ja lullisámegiellan.
Sámi guovlu	Guoktenuppelot gielda dan njealji davimus fylkkas leat sámegielaid hálldašangielddat. Oahpahuslágas leat dat gielddat definerejuvvon <i>sámi guovlun</i> , ja das lea buohkain vuodđoskuvlaagis vuoigatvuohta oahpahussii sámegiela ja sámegillii. Sámi guovllu gielddat sáhttet mearridit báikkálaš láhkaásahusa oahpahusa birra buot ohppiide vuodđoskuvlaagis. Unjárga, Kárášjohka ja Guovdageaidnu leat dahkan dakkár mearrádusa.
Sámi vuodđoskuvla-oahpaheaddjioahppu 1-7	Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahppu 1-7 (SVOO 1-7), gealbuda oahpahit ohppiid 1.-7-ceahkis. Dakkár fágain main lea doarvái čiekŋudeapmi, dat sáhtta leat vuodđun beassat oahpahit eará dásiin ge. Oahpahus šattai 5-jagi mástergrádan 2017 čavčča rájes.
Sámi Vuodđoskuvla-oahpaheaddji 5-10	Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahppu 5-10 (SVOO 5-10), gealbuda oahpahit ohppiid 5.-10-cehkiin. Dakkár fágain main lea doarvái čiekŋudeapmi, dat sáhtta leat vuodđun beassat oahpahit eará dásiin ge. Oahppu šattai 5-jagi mástergrádan 2017 čavčča rájes.
Samisk høgskole Sámi allaskuvla	Sámi allaskuvla addá oahpahusa dakkár fágain main lea erenoamáš mearkkašupmi sámi servodahkii, nu go sámi gielas, girjjálašvuođa, oahpaheaddjioahpus, duojis, journalistihkas ja boazodoalus.
Sámegielloahpahus vuodđoskuvllas	Sámi guovlluin lea buot ohppiin (sihke sis geat leat ja geat eai leat sápmelaččat) vuoigatvuohta oahpahussii sámegiela ja sámegillii. Dat mearkkaša oahpahusa sámegillii maiddá eará fágain go sámegiela. Sámi guovlluid olggobealde lea sámi ohppiin vuoigatvuohta dakkár oahpahussii jus uhcimusat logi oahppi váhnemat dan gáibidit. Olggobealde sámi guovlluid leat uhccán

	vuodđoskuvllat mat oahpahit <i>sámegillii</i> . Olggobealde sámi guovlluid lea dušše sápmelaččain vuoigatvuohta oahpahussii <i>sámegiela</i> s.
Sámegielloahpahus joatkkaskuvllas	Sámiin joatkkaoahpahusas lea vuoigatvuohta oahpahussii dušše sámegiela, ii ge sámegillii. Oahpahus sámegiela (davvisámegiela) addojuvvo stáhta sámi joatkkaskuvllain Kárášjogas ja Guovdageainnus.
Sámegiella nubbigiellan	Oahppit geain lea sámegiella nubbigiellan čuvvot <i>Oahppoplána sámegiela nubbigiellan (SAS1-04)</i>
Sámegiella vuosttašgiellan	Oahppit geain lea sámegiella vuosttašgiellan čuvvot <i>Oahppoplána sámegiela vuosttašgiellan (SFS1-04)</i>
Sámegielat	Dat golbma sámegiela Norggas mat geavahuvvojit viidámusat, leat davvisámegiella, julevsámegiella ja lullisámegiella. Láhka Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (Sámeláhka) § 1-5 deattasta ahte sámegiella ja dárogiella leat ovttáárvosaš gielat. Dat galget leat ovttáárvosaččat daid mearrádusaid vuodul mat bohtet ovdan sámelága kapihttalis 3 sámegiela birra.
Sápmi	Sápmi (dárogillii: Sameland) lea sámiid historjjálaš ássanguovllu árbevirolaš namahus. Sámi olles viidodahkii gullet njealji riikka oasit, namalassii Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša oasit.
Sámi studerenlobit	Doarjja lohkanvirgelohpái joatkkaoahpahusa várás sámegiela daidda vuodđoskuvlla dahje joatkkaoahpahusa oahpaheddjiide geat oahpahit sámegillii/sámegiela vuosttašgiellan (sámegiella 1), ja/dahje sámegiela nubbigiellan (sámegiella 2, sámegiella 3 ja/dahje sámegiella 4).
Skuvlaattusindikáhtor	Skuvlaattusindikáhtor sáhtá dulkajuvvot dakkár boađusin mii skuvllas livččii jus sin ohppiidvuoddu livččii gaskamearálaš (go geahččá daid ohppiiddovdomearkkaid mat leat mielde meroštallamis). Danne sáhtá skuvlaattusindikáhtora geavahit buohtastahttimii skuvllaid main ii leat seamma ohppiidčoahkkádus.
Guovttegielatvuohta	Dat ahte olmmoš iežas beaivválaš eallimis hálddaša ja geavaha guokte dahje eanet gielaide maid son hábálaččat lea oahppan mánnán.
Áitojuvvon / bahás áitojuvvon giella	Áitojuvvon giellan definerejuvvo dakkár giella mas leat viehka uhccán geavaheaddjit oppalohkái ja daid mánáid lohku geat máhttet giela, lea njiedjan, ja bahás áitojuvvon giellan fas dakkár giella maid measta dušše rávesolbmot geavahit.

1 Álggahus

1.1 Duogáš

Vuoigatvuohta oahpahussii sámegiela ja sámegillii vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas lea nannejuvvon lágas vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa birra (oahpahusláhka) § 6. Vuoigatvuohta oahpahussii *sámegiela* mearkkaša oahpahusa sámegiela vuosttaš-dahje nubbigiellan. Vuoigatvuohta oahpahussii *sámegillii* mearkkaša vuoigatvuohta oahpahussii sámegillii buot fágain. *Julevsámegiella* ja *lullisámegiella* adnojuvvojit bahás áitojuvvon giellan, ja *davvisámegiella* adnojuvvo fas áitojuvvon giellan. Meroštallojuvvo ahte sullii 20 000-25 000 olbmo hállet davvisámegiela Norggas. Sullii 600 olbmo geavahit julevsámegiela árjjalaččat, ja sullii 500 olbmo hállet lullisámegiela.¹

Jagi 2016 čielggadus sámegielaid birra, *Váibmogiella* (NAČ 2016: 18), gávnna ahte oppalaččat váilu ollislaš ja oktiordnejuvvon vuogádat mas skuvlaeaggádat sáhttet viežžat rávvagiid ja doarjaga iežaset bargui sámegielaohpahusain. Čielggadus čujuha maiddáa dasa ahte sámi ohppiin dál leat nana láhkavuđot vuoigatvuođat oahpahussii sámegiela ja sámegillii almmolaš skuvllain, muhto ahte ollu oahppit ja váhnemat vásihit ahte vuoigatvuođat eai ollašuttujuvvo geavadis.²

Muhtun gielddain ja skuvllain lea čađahuvvon bearráigeahčču, muhto ii gávdno nátionála visogovva das mo oahpahus sámegiela ja sámegilli lea organiserejuvvon ja doaibmá. Gávdnojit maid uhccán nátionála statistihka ja uhccán guorahallamat oahpahusa kvalitehtas. Oktiibuot dat čujuha ahte oassálastiid ja doaibmabijuid lohku, ja ahte oahpahus galgá addojuvvot golmma sámegillii, dagaha ahte fálaldat ohppiide ii šatta buorre ja dásseárvosaš. Dat čatnasa earret eará erohusaide oahpahusfálaldaga rámmafáktoriin, nu go oahpponeavvuin, vejolašvuodas fidnet gelbbolaš oahpaheddjiid ja dárbbalaš dieđuin vuoigatvuođaid birra.

Oahpahuslága § 6-2 vuodul eai leat dain vuodđoskuvlla sámi ohppiin seamma vuoigatvuođat geat ássat sámi guovlluid olggobealde go dain geat ássat sámi guovlluin. Joatkkaoahpahusas mudde oahpahuslága § 6-3 sámiid vuoigatvuođaid oahpahussii sámegiela ja sámegillii. Dáin joavkkuin leat iešguđet hástalusat ja iešguđet váikkuhangaskaoamit sihkkarastet ohppiide buori ja dásseárvosaš oahpahusa.

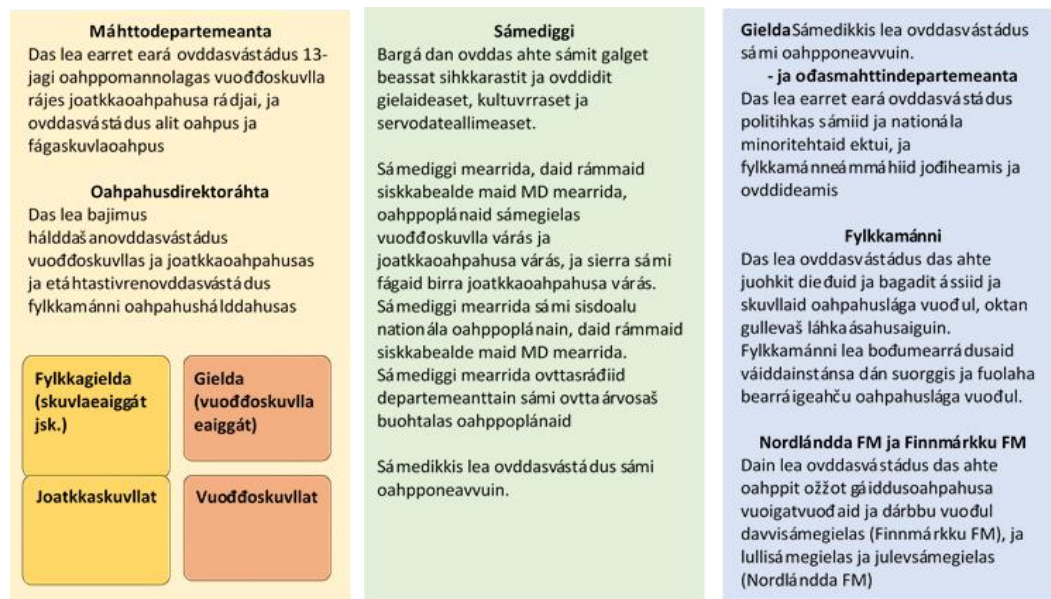
Maiddáa hástalusat fuolaheamis sámi ohppiid vuoigatvuođaid leat iešguđetláganat dan golmma giela ektui, earret eará gielaid geográfalaš lávddu geažil ja daid giellageavaheddjiid logu geažil geat aktiivvalaččat geavahit giela.

Stáhta ovddasvástádus dat lea sihkkarastit ahte deastta atnin sámiiide fuolahuvvo. Váikkuhangaskaoamit mat galget láhčit dilálašvuodaid ja fálaldagaid oahpahussii sámegiela ja sámegillii ja čuovvuleapmái dakkár oahpahusa oktavuodas, leat juhkkojuvvon ollu doaimmaheddjiide iešguđet hálddašandásiin.

¹ Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2018) Fakta om samiske språk.

² NAČ (2016: 18) *Váibmogiella. Láhka-, doaibmabidjo- ja ortnetevttohusat sámegielaid várás.*

Govus 1 Doaimmaheaddjit main lea dahkamuš sámegieloahpahusain ja sin gaskasaš ovddasvástádusjuohku

Guovddáš oassálastit *nátionála* dásis leat Sámediggi, Máhttodepartemeanta, Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta, Oahpahusdirektoráhta. Máhttodepartemeanttas lea ovddasvástádus das ahte oahpahuslága sámegieloahpahussii guoski mearrádusat fuolahuvvojit, ja Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas fas lea ovddasvástádus sámeapolitihka oktiordnemis. Sámedikkis lea ovddasvástádus oahpponeavvuin.

Regionála dásis lea fylkkamánniin (rávven ja bearráigeahču) ja fylkkagielddain (joatkkaskuvllaid eaggát) ovddasvástádus sámegieloahpahusa oktavuodas.

Báikkálaš dásis čađahit vuodđoskuvllat ja joatkkaskuvllat oahpahusa, ja gielddat leat vuodđoskuvllaid eaggátat.

1.2 Ulbmil ja čuolbmačilgehusat

Iskkadeami ulbmil lea čuvgehit dan ahte ožžot go sámi oahppit buori ja ovttaárvosaš oahpahusfálaldaga sámegielas ja sámegillii, ja mo stáhta váikkuhangaskaoamit leat láchččojuvvon sihkkarastin dihtii dakkár fálaldaga.

Čuolbmačilgehusat:

1. Lea go sámi ohppiin buorre ja ovttaárvosaš oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii?

- Man muddui ožžot sámi oahppit oahpahusfálaldaga sámegielas ja sámegillii?
- Ollašuhttá go oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii sámi ohppiid vuoigatvuodaid?

2. Leat go stáhta váikkuhangaskaoamit láchččojuvvon nu ahte dat váikkuhit buori ja ovttaárvosaš fálaldahkii sámegielas ja sámegillii?

- Lea go ovddasvástádus ja váldi gaskal Máhttodepartemeantta, Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta ja eará eiseválddiid doarvái čielggaduvvon?
- Man muddui leat stáhta váikkuhangaskaoamit láchččojuvvon nu ahte dat dorjot fylkkagielddaid ja gielddaid barggu sámegieloahpahusain, earret eará go lea sáhka oahpahusa organiseremis, oahpaheddjiid háhkamis ja oahpponeavvuid fidnemis?
- Man muddui čuovvula Máhttodepartemeanta dan ahte oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii galgá leat buorre ja ovttaárvosaš?

2 Metodalaš lahkoneapmi ja čađaheapmi

Iskkadeami čuolbmačilgehusat leat čuvgehuvvon statistihka, jearahallaniskkademiid, dokumeantaguorahallama ja jearahallamiid bokte. Dieđut čohkkejuvvojedje áigodagas čakčamánu 2018 cuonjomanui 2019. Iskkadeapmi gieđahallá almmolaš skuvllaid áigodagas 2015-18.

2.1 Jearahallaniskkkadeapmi ja statistihkka

Áigodagas skábmamánu-juovlamánu 2018 čađahuvvojedje njeallje jearahallaniskkkadeami: okta iskkadeapmi gielddain, okta vuođđoskuvllain, okta fylkkagielddain ja okta joatkkaskuvllain. Iskkademiide gullet dušše dat gielddat/fylkkagielddat ja skuvllat main lei oahpahus sámegiela ja sámegillii skuvlajagi 2917/18, namalassii 220 vuođđoskuvlla, 34 joatkkaskuvlla, 94 gieldda ja 7 fylkkagieldda. Áigumuš iskkademiiguin skuvllain ja fylkkagielddain lei háhkat dieđuid sámegieloahpahusa organiserema ja láhčima birra, ja mo gielddat ja fylkkagielddat sáhtte ávkkástallat stáhta váikkuhangaskaomiiguin.

Áigumuš jearahallaniskkkademiiguin skuvllaide lei háhkat dárkilat dieđuid oahpahusa organiserema birra skuvllain, earret eará fága- ja diibmojuogu birra, gáiddusoahpahusa geavaheami birra, sámegieloahpaheddjiid gelbbolašvuoda birra ja skuvlla ja skuvlaeaiggáda ovtasbarggu birra.

Vástidanproseanta lei namalassii 78 fylkkagielddain ja 77 gielddain. Vástidanproseanta lei namalassii 85 joatkkaskuvllain ja 55 vuođđoskuvllain. Jearahallaniskkkadeami luohpanguorahallan vuođđoskuvllain čájeha ahte lagabui buot gielddat leat ovddastuvvon vástádusaiguin gieldda ovttá dahje eanet skuvllain. Skuvllat ollu sámi ohppiiguin leat bures ovddastuvvon.³ Go buohtastahtá dainna alla vástidanproseanttain, de ii leat mihkkege mii čujuha ahte lea vuogádatlaš luohpan jearahallaniskkkademiin skuvllain.⁴

Statistihkka sámegieloahpahusa birra mii lea olámuttus, lea geavahuvvon duogážiin jearahallaniskkkademiide ja válddahan dihti iešguđet osiid veahkadagas «oahppit geat ožžot sámegieloahpahusa». Dán statistihka lea vejolaš gávdnat earret eará vuođđoskuvlla diehtajuohkinvuogádagas (GSI), Statistihkkadiehtovuodus alitoahpu birra (DBH), Skoleporten ja SSB:s.

Dieđut doarjjajuolludemiid birra sámegieloahpahussii ja oahpponeavvovárkkadeapmái leat vižžojuvvon Oahpahusdirektoráhtas ja Sámedikkis. Dieđut leat geavahuvvon daid ekonomalaš váikkuhangaskaomiid guorahallamii mat geavahuvvojit oahpahussii sámegiela ja sámegillii.

2.2 Jearahallan

Njeallje jearahallama leat čađahuvvon váhnenfierpmádagain/váhnenovddasteddjiiguin geain leat mánat geat ožžot sámegieloahpahusa riikka iešguđet osiin. Viidáseappot leat čađahuvvon jearahallamat oahpahusovddasteddjiiguin guovtti gielddas ja ovttá fylkkagielddas, ja rektoriiguin golmma vuođđoskuvllas ja golmma joatkkaskuvllas main lea oahpahus sámegiela ja/dahje sámegillii skuvllas ja/dahje mat addet gáiddusoahpahusa eará skuvllaide. Olbmot geain lea ovddasvástádus sámegieloahpahusa čuovvuleamis Finnmárkku fylkkamánni (1.1.19 rájes Romssa ja

³ Sámi ohppiid gaskamearálaš lohku riikaviidosáččat juohke skuvlla nammii lea logi, ja fas guktenuppelohkáii oahppi juohke skuvlla nammii daid gaskkas geat leat vástidan iskkadeapmái ja ovcci daid gaskkas geat eai leat vástidan iskkadeapmái.

⁴ Ollu surggiid oktavuođas nu go oahpponeavvuid, oahppanressasaid jna. leat geavahuvvon dušše vástádusat dain vuođđoskuvllain main lea báikkálaš oahpahus dahje mat fálet gáiddusoahpahusa raporttas, dannego dušše dain leat dieđut dán fáttáin. Dieđuid ovdanbidjamis lea almmuhuvvon guđemuš skuvlašlájaid/oahpahusfálaldagaide dieđut leat vuođđuvvon.

Finnmárkku) bealis ja Nordlándda fylkkamánni bealis, leat maid jearahallojuvvon.⁵ Áigumuš jearahallamiiguin lei identifiseret sámegieloahpahusa vejolaš hástalusaid duogáža iešguđet perspektiivvaid vuođu. Dasa lassin leat guovddáš gávdnosat jearahallaniskademiin čuovvuluvvon jearahallamiiguin vai revišuvdna oččoši buoret áddejumi dáid gávdnosiid sivain.

Viidáseappot leat čađahuvvon jearahallamat Máhttodepartemeanttain, Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttain, Oahpahusdirektoráhtain, Sámedikkiin ja Finnmarkku ja Nordlándda fylkkamánniiguin. Áigumuš jearahallamiiguin lei earret eará iskat mo fylkkamánnit barget sámegieloahpahusa rávvemiin, oktiordnemiin ja bearráigeahču. Dasa lassin lei okta jearahallamiid fáttáin dat mo guovddáš stáhta váikkuhangaskaoamit dorjot gielddaid/fylkkagielddaid ja skuvllaid barggu sámegieloahpahusain.

Buot jearahallanreferáhtaid leat sii duođaštan geat leat jearahallojuvvon.

2.3 Dokumeantaguorahallan

Háhkkan dihtii dieđuid gáiddusoahpahusa organiserema birra lea revišuvdna maid sádden reivve gažaldagaiguin gáiddusoahpahusfálleide. Oktiibuot ledje 16 fálli skuvlajagi 2017/18, sihke almmolaš ja priváhta. Ovccis fále oahpahusa davvisámegiela, viđaš lullisámegiela ja guovttis julevsámegiela.

Čuvgehan dihtii čuolbmačilgehusaid oahpaheaddjiresurssaid, oahpahusa organiserema ja oahpponeavvuid oktavuodas, lea revišuvdna sádden reive gažaldagaiguin buot fylkkamánniide ja ásausaide mat fále sámegiela oahpaheaddjioahpu (Sámi allaskuvlii, Romssa universitehtii – Norgga ártalaš universitehtii, ja Davvi universitehtii).

Dasa lassin mii leat guorahallan raporteremiid Oahpahusdirektoráhtas, Sámedikkis, fylkkamánniin, Máhttodepartemeanttas, Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas ja Sámi allaskuvllas sin barggu birra sámegieloahpahusain.

Mii leat maid guorahallan dutkanraporttaid ja evalueremiid sámegieloahpahusa birra.

⁵ Dieđut Finnmarkku fylkkamánnis leat vižžojuvvon *ovdal* Finnmarkku fylkkamánni ja Romssa fylkkamánni ovttahttima. Danne čujuhuvvo raporttas Finnmarkku fylkkamánái go dieđut leat vižžojuvvon áigodagas *ovdal* ovttahttima. Muđui raporttas čujuhuvvo Romssa ja Finnmarkku fylkkamánái.

3 Revišuvdnaeavttut

Vuođđolága § 108 ja láhka Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka) leat sámedipolitiikka nátionála riektavuoddu. Norggas leat maid mánga álbmotrievttálaš geatnegasvuoda mat bidjet láidestusaid sámedipolitiikkii. Gelda- ja ođasmahtindepartemeanttas lea bajimus ovddasvástádus oktiordnemis stáhta sámedipolitiikka ja galgá oččodit ollislašvuoda ja juogekeahhtáivuoda politiikka, surggiid ja hálddašandásiid rastá.

Máhtodepartemeanttas lea bajimus ovddasvástádus das ahte sámi ohppiid vuoigatvuota oahpahussii sámegielas ja sámegilli ollašuohttojuvvo nu mo lea mearriduvvon oahpahuslágas.

Dannego sámit leat álgoálbmot de sis lea vuoigatvuota oažžut čadahuvvot konsultašuvnnaid áššiin main sáhtta leat njuolgga mearkkašupmi sidjiide. Dat boahtá ovdan 6. artihkkalis ILO-konvenšuvnnas nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iehčanas stáhtain. *Šiehtadusas konsultašuvnnaid birra gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki*, mii sohppojuvvui jagi 2005, lea lagabui mearriduvvon mo konsultašuvnnat Sámedikkiin galget čadahuvvot.

Sd.died. nr. 28 (2007-2008) *Sámedipolitiikka* deattuha ahte ulbmilin lea nannet sámegielaid geavaheami ja láchit dilálašvuodaid dasa ahte sámi mánat vásihit sámegiela ja dárogiela ovttaárvosaš giellan. Evttohusas Innst. S. nr. 191 (2008–2009) diedáhussii čujuha lávdegotti eanetlohku man dehálaš dat lea ahte dát mánat ovddidit vuođđogálggaid sámegiela lohkamis, čállimis ja njálmmálaš ovdanbuktimis.

3.1 Vuoigatvuota oahpahussii sámegielas ja sámegillii

Vuoigatvuota oahpahussii sámegielas čuovvu sámelága paragrafas 3-8 ja oahpahuslága 6. kapihttalas. Dasa lassin muddejit oahpahuslága eará paragrafat ovddasvástádusa ja bargamušaid sámegieloahpahusas.

Sámegiella lea oahpahuslágas definerejuvvon davvisámegiellan, julevsámegiellan ja lullisámegiellan. Láhka addá vuoigatvuoda oahpahussii buot dan golmma gielas riikka miehtá. Oahppit válljejit ieža man sámegielas sis galgá leat oahpahus. Oahpahuslága § 6-1 definere *sápmelačča* dakkár olmmožin gii sáhtta čálihit iežas ja mánáidis sámi jienastuslohkui.

Vuoigatvuota oahpahussii *sámegielas* lea vuoigatvuota oahpahussii sámegielain. Vuoigatvuota *oahpahussii sámegillii* lea vuoigatvuota oahpahussii *sámegillii eará fágain* go sámegielain. Dat mearkkaša ahte oahppis lea sámegiella oahpahusgiellan. Oahpahuslága § 6-2 vuođul lea buohkain vuođđoskuvlaagis vuoigatvuota oahpahussii sámegielas ja sámegilli *sámi guovlluin*⁶.

Oahpahuslága vuođul lea mánáin vuođđoskuvlaagis *sámi guovlluin* oktagaslaš vuoigatvuota oahpahussii *sámegielas ja sámegillii*. Oahppit mearridit ieža háliidit go oahpaha sámegielas ja sámegillii 8. jahkeeahki rájes.

Sámi guovlluid olggobealde lea *ohppiin* vuođđoskuvlaagis vuoigatvuota oahpahussii *sámegielas ja sámegillii* go uhcimusat logi oahppi gielddas dan háliidit. Joavku sáhtta jotkojuvvot go leat vel báhcán uhcimusat guhtta oahppi, gč. oahpahuslága § 6-2.

Sámiin joatkkaoahpahusas lea vuoigatvuota oahpahussii *sámegielas*, gč. § 6-3. Departemeanta sáhtta addit láchkanjuolggadusaid dan birra ahte dihto skuvllat galget fállat oahpaha sámegielas ja sámegillii dahje sierra sámi fágain joatkkaskuvllas dihto

⁶ Oahpahuslága § 6-1 vuođul lea sámi guovlu: «1) sámi hálddašanguovlu sámelága § 3-1 vuođul, 2) eará gielddat dahje gielddaosit láchkaásahusaid vuođul maid Gonagas lea addán stáhtarádis manjágo Sámediggi ja dat gielddat ja fylkkagielddat geaidda ášši guoská, leat beassan ovddidit cealkámuša».

kurssain dahje dihto joavkkuide. Stáhta sámii joatkkaskuvllain lea *ohppiin* vuoigatvuohta oahpahussii *sámegielas ja sámegillii*.

3.2 Sisdoallogáibádus oahpahussii sámegielas ja sámegillii

Oahppoplánat

Oahpahus almmolaš vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas čuovvu oahppoplánadahkosii *Máhttoloktema* dahje *Máhttoloktema sámii*. Sámegiela hálddašanguovllus galget buot almmolaš vuodđoskuvllat čuovvut *Máhttoloktema sámii*.

Dehálaš prinsihppa lea ahte *Máhttoloktema sámii* oahppoplánat leat ovttáárvosaš, buohtalas oahppoplánat seamma stáhtusiin go mearriduvvon nátionála oahppoplánain. Vuodđoskuvlla várás leat ráhkaduvvon oahppoplánat sámegielas, namalassii sámegielas vuosttašgiellan, sámegielas nubbigiellan ja sámegiela čiekŋudeamis. Joatkkaoahpahussii leat ráhkaduvvon oahppoplánat sámegielas vuosttašgiellan ja sámegielas nubbigiellan.

Oahppoplánat lea maid ráhkaduvvon dárogielas ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan, sihke vuodđoskuvllii ja joatkkaskuvllii.

Máhttoloktema sámii várás leat ráhkaduvvon buohtalas ovttáárvosaš oahppoplánat, servodatfágas, luonddufágas, biebmo- ja dearvvašvuodafágas, risttalašvuodas, religiovnas, eallinoainnus ja etihkas (KRLE)-sámii, duoŋis ja musihkas.

Joatkkaskuvlla oktasašfágaide leat ráhkaduvvon buohtalas ovttáárvosaš oahppoplánat luonddufágas, historjjás, servodatfágas, geografijás, religiovnas ja etihkas.

Fága- ja diibmojuohku

Sámegielloahpahus galgá čuovvut mearriduvvon fága- ja diibmojuogu, gč. oahpahuslága § 2-2. Fága- ja diibmojuohku vuodđoskuvllas gullá geatnegahttojuvvon oahpahussii ja das ii sáhte spiehkastit, gč. oahpahuslága §§ 2-1 ja 2-3. Oahpahusdirektoráhta almmuha juohke jagi johtučállosa vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa fága- ja diibmojuogu ja fáldatstruktuvrra birra. Johtučállosa tabeallain lea lálkaásahusstáhtus.

Lálkaásahusas lea mearriduvvon uhcimus diibmolohku oktiibuot maid ohppiin lea vuoigatvuohta oažžut 1.-7. ceahkis ja 8.-10. ceahkis. Skuvlaeaiggát lea geatnegahttojuvvon addit dán diibmologu, muhto sáhtta fállat eanet diimmuid. Joatkkaoahpahusas sáhtta skuvlaeaiggát bidjat fágaid eará ceahkiide go dat mii bohtá ovdan johtučállosa tabeallain. Dalle galgá progreduvdna fágas deattuhuvvot.

Daid ohppiid várás, geat čuvvot sámii oahppoplánadahkosa, *Máhttolokten sámii*, leat ráhkaduvvon sierra fága- ja diibmojuogu.

Oahppit, geat eai čuovo sámii oahppoplánadahkosa, muhto geain galgá leat oahpahus sámegielas joga vuosttaš- dahje nubbigiellan, galget čuovvut *Máhttoloktema* dábálaš fága- ja diibmojuogu.

Vuodđoskuvllas leat guokte fága- ja diibmojuohkoortnega. Nubbi čatnasa oahppoplánadahkosii *Máhttolokten* mas leat heiveheamit daidda ohppiide geain lea sámegiella fágan ja nubbi fas oahppoplánadahkosii *Máhttolokten sámii* mas leat heiveheamit daidda ohppiide geain ii leat sámegiella fágan.

Oahppit geain lea oahpahus sámegielas, čuvvot joga *Oahppoplána sámegielas vuosttašgiellan*, dahje *Oahppoplána sámegielas nubbigiellan*. Oahppit sáhttet válljet sihke dárogiela ja sámegiela vuosttašgiellan. Vai sii ožžot doarvái diimmuid goappašat gielain, de fápmuda skuvlaeaiggát válddi veavahit gitta 5 proseantta rádjai diimmuid eará fágain sámegillii ja dárogillii. Ohppiin lea ain vuoigatvuohta oažžut uhcimus diibmologu oktiibuot. Oahpahusdirektoráhta rávve iežas johtučállošis ahte ohppiide geain leat guokte vuosttašgiela, berrejit fállujuvvot diimmut lassin dábálaš diibmolohkui, ja ahte áiggi heiveheami berre árvvoštallat ovtta ohppii ja váhnemiiguin.

Gáiddusoahpahus

Gáiddusoahpahus lea okta mánngga vejolaš oahpahusvugiin mii bálddalastojuvvo báikkálaš oahpahusain, gč. oahpahuslága §§ 6-2, 6-3 ja 7-1 ja oahpahuslága lánkaásahusa § 7-1. *Jagi 2015 Sámi gáiddusoahpahusa rámmaid* vuodul galget ásaahusain mat fáallet sámegiela gáiddusoahpahusa, leat pedagogalaš ja sámegiela gelbbolašvuohta, gelbbolašvuohta gáiddusoahpahusa didaktihkas, ja gelbbolašvuohta tehnikkalaš reaiduid geavaheamis oahpahusa várás.⁷ Rámmánjuolggadusaid eavttut dasa ahte fállat ja oažžut gáiddusoahpahusa leat láidesteadjin.

Vuoigatvuohta árvvoštallamii

Oahpahuslága lánkaásahus mearrida ohppiid vuoigatvuođa árvvoštallamii almmolaš vuoddoskuvlaoahpahusas ja joatkkaoahpahusas. Vuoigatvuohta árvvoštallamii mearkkaša sihke vuoigatvuođa gaskanárvvoštallamii, vuoigatvuođa loahppárvvoštallamii ja vuoigatvuođa oahpahusa duođašteapmái.

Doaibmi guovttegielatvuohta

Lánkaásahusas sámegiela birra nubbigiellan lea definerejuvvon dat ulbmil ahte oahpahus nubbigielas galgá maiddá váikkuhit dasa ahte oahppi šaddá doaibmi guovttegielagin. Lánkaásahusa mielde galgá fága sámegiella nubbigiellan ovtta fágain dárogiella bidjat vuoddu dasa ahte oahppit ovddidit doaibmi guovttegielatvuođa, ja váikkuhit dasa ahte juohke ovttaskas oahppi oažžu máhtuid, movttiideami ja oadjebasvuođa válljet sámegiela gulahallangiellan.

3.3 Gáibádus skuvlaeaiggádiidda sihkarastit buori ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldaga

Oahpahuslága vuodul lea skuvlaeaiggádis (gielddas/fylkkagielddas) bajimus ovddasvástádus das ahte ohppiid vuoigatvuohta sámegieloahpahussii ollašuhttojuvvo. Skuvlaeaiggádat galget earret eará bidjat geavahussii daid resurssaid mat dárbbasuvvojit vai lea vejolaš ollašuttit oahpahuslága ja lánkaásahusaid gáibádusaid, gč. oahpahuslága § 13-10 vuosttaš láddasa.

Gielddas/fylkkagielddas galgá leat dohkálaš vuogádat mii dahká vejolažžan árvvoštallat leat go oahpahuslága ja lága lánkaásahusaid gáibádusat ollašuhttojuvvon, gč. oahpahuslága § 13-10 nuppi láddasa. Viidáseappot galgá gielddas/fylkkagielddas leat dohkálaš vuogádat dasa mo čuovvulit daid árvvoštallamiid ja nátionála kvalitehtaárvvoštallamiid bohtosiid maid departemeanta čadaha § 14-4 vuodul. Čuovvulanovddasvástádusa oassin galgá ráhkaduvvot jahkásaš raporta dilálašvuođa birra vuoddoskuvlaoahpahusas ja joatkkaoahpahusas, mii muitala oahppanbohtosiid, luohpamiid ja oahppanbirrasiid birra. Jahkásaš raportta galgá skuvlaeaiggát, dat mearkkaša gielddastivra ja fylkkadiggi, árvvoštallat.

Oahpahuslága § 6-2 vuodul galgá giella mearridit lágideat sámegieloahpahusa gieldda ovttá dahje eanet skuvllain. Skuvlaeaiggádis lea maid geatnegasvuohta diedihit ja rávvat daid ohppiid ja váhnemiid geain leat gažaldagat vuoigatvuođa ja geatnegasvuođa birra oahpahussii sámegiela, vejolaččat sámegilli, gč. lága meannudanvuogi birra hálldašanáššiin (hálldašanlága) § 11.

Gelbbolašvuodagáibádus oahpahusbargiide

Oahpahuslága §§ 10-1 ja 10-2 mearridit gáibádusaid bargiide geat galget oahpahit. Bargiin galgá leat gelbbolašvuohta dain fágain maid sii galget oahpahit, ja skuvlaeaiggádis galgá leat erenoamáš ovddasvástádus dan sihkarastimis. Skuvlaeaiggádis lea maid ovddasvástádus das ahte skuvllas lea rivttes ja dárbbaslaš gelbbolašvuohta, gč. oahpahuslága § 10-8.

Gáibádus oahpponeavvuide ja reaiduide

Oahpahuslága § 9-3 geatnegahtta skuvlaeaiggáda fuolahit ahte skuvla sáhtta fidnet dárbbaslaš reaiduid ja, viessogálvvuid ja dárbbaslaš oahpponeavvuid. Viidáseappot gáibiduvvo ahte oahpponeavvut galget leat heivvolaččat oahpahussii. Sámegieloahpahusa oktavuodas dat mearkkaša earret eará dan geatnegasvuođa ahte

⁷ Oahpahusdirektoráhta (2015) *Sámi gáiddusoahpahusa rámmat*.

galget leat dakkár oahpponeavvut ja reaidut gustojeaddji oahppoplánadahkosiid vuodul mat dahket oahpahusa/gáiddusoahpahusa vejolažžan.

Molssaektosaš oahpahusvuogit sámegielas

Ohppiin geain lea vuoigatvuohta sámegieloahpahussii, lea vuoigatvuohta molssaektosaš oahpahussii go skuvlla dohkálaš oahpahusbargit eai sáhte addit dakkár oahpahusa, gč. oahpahuslága § 6-2 viđat lađđasa ja oahpahuslága láhkaásahusa § 7-1. Skuvlaeaiggát geas ii leat oahpaheaddji gii sáhtta addit sámegieloahpahusa, galgá fállat ohppiide sámegieloahpahusa geavahettiin molssaektosaš oahpahusvugiid. Molssaektosaš oahpahusvuogit sáhttet ovdamearkka dihtii leat gáiddusoahpahus, intensiivaoahpahus dahje erenoamáš leairaskuvlaorodeapmi, gč. oahpahuslága láhkaásahusa § 7-1 vuosttaš lađđasa.

Sámi gáiddusoahpahusa rámmaid vuodul lea skuvlaeaiggádis ovddasvástádus ásahit buori skuvlla ja ruovttu gaskasaš ovtasbarggu, ja vel láhčit dilálašvuođaid gáiddusoahpahussii skuvllas. Skuvlaeaiggádis lea viidáseappot ovddasvástádus ollašuhttit vuoigatvuođa čađahit árvvoštallamiid fágas – sihke gaskanárvvoštallama, loahppaárvvoštallama ja duođašteami, gč. oahpahuslága § 13-1 ja *oahpahuslága láhkaásahusa* 3. kapihttala. Árvvoštallan sámegielas galgá earret eará addit dieđuid dan birra makkár fágalaš dásis oahppit leat fága oahppoplána gealbomihtuid ektui, ja dan birra berre go oahpahus heivehuvvot.

3.4 Stáhta eiseválddiid ovddasvástádus sihkkarastit buori ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldaga

Máhttodepartemeanttas lea bajimus ovddasvástádus sihkkarastimis sámi ohppiid vuoigatvuoda oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Nu go buot ohppiide Norgga skuvllas, de čuovvu oahpahuslága paragrafas 14-2 ahte departemeanta galgá rávvet ja bagadit gažaldagain mat gusket oahpahuslága vuodul doaimmaide ja departemeanta galgá ovttasbargat gielddaiguin, fylkkagielddaiguin ja priváhta skuvllaid eaiggádiiguin sihkkarastin dihtii buori ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldaga lágaid ja lánkaásahusaid vuodul. Viidáseappot lea departemeanttas ovddasvástádus hábmet nátionála rámmaeavttuid oahpahussii ja ovddidit ja geavahit dakkár váikkuhangaskaomiid mat lea mielde sihkkarastimin kvalitehta oahpahusas.

Ovddasvástádus oahpaheaddjioahpus

Almmolaš universitehtaid ja allaskuvllaid eaiggádin lea Máhttodepartemeanttas ovddasvástádus oahpaheaddjioahpuid fágalaš gáibádusain ja hábmemis.

Sisdoallogáibádus oahpahussii (oahppoplánaide jna.)

Oahpahuslága § 6-4 mielde galget lánkaásahusat oahppoplánaid birra § 2-3 ja § 3-4 vuodul geatnegahttit oahpahit sámi álbmotjoavkku birra ja dán álbmotjoavkku giela, kultuvrra ja servodateallima birra iešguđet fágasurggiid oktavuodas. Daid rámmaid siskabealde maid departemeanta mearrida, addá Sámediggi lánkaásahusaid dakkár oahpahusa birra.

Sámediggi addá lánkaásahusaid oahppoplánaid birra sámegiela oahpahusa várás vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, ja oahppoplánaid birra joatkkaoahpahusa sierra sámi fágaid várás. Lánkaásahusat galget leat daid viidodat- ja resursarámmaid siskabealde maid departemeanta mearrida.

Departemeanta addá lánkaásahusaid eará sierra oahpahusplánaid birra vuodđooahpahusas sámi guovlluin ja daidda ohppiide muđui geat ožžot oahpahusa sámegielas vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. Sámediggi galgá ovttasráđiid departemeanttain ráhkadit álgodivodusa dáidda lánkaásahusaide.

Gáibádus doarjjahálddašeapmái

Máhttodepartemeanta hálddaša mánga doarjjaortnega sámegieloahpahusa oktavuodas. Sihke stáhta ekonomijastivrema njuolggadusain (ekonomijanjjuolggadusain) ja stáhta ekonomijastivrema mearrádusain (ekonomijamearrádusain) leat biddjojuvvon gáibádusat juohke doarjjaortnegii das mii guoská ortnega ulbmilii, eavttuide nu ahte lea vejolaš árvvoštallat ulbmiljuksama, juolluduseavttuide, čuovvuleapmái ja bearráigehččui, ja evalueremii.

Máhttodepartemeanta addá ruhtaháldenválldi doarjjahálddašeddjiide, geat leat earret eará Máhttodepartemeanta, Sámediggi, Oahpahusdirektoráhta ja fylkkamánit.

Sámelága § 2-1 goalmát lađas addá Sámediggái válldi hálddašit juolludusaid mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda. Jagi 2019 rájes lea ásaheavvon dakkár bušeahttaortnet mii mielddisbuktá ahte jahkásaš juolludusat Sámediggái váldoáššis čohkkejuvvovit ovttá postii. Go Sámediggi, politihkalaš orgánan, geavaha doarjagiid váikkuhangaskaopmin iežas bušeahtas, de ii sáhte departemeanta fuolahit departemeantta ovddasvástádusa ekonomijanjjuolggadusčoaqqaldaga čuoggá 6.2 vuodul (go das ii leat bagadanváldi). Lunddolaš lea ahte Sámediggi, geas lea ovddasvástádus Sámedikki bušeahta hálddašeamis, fuolaha dán doaimma.

Departemeanta galgá fuolahit ahte čađahuvvovit evalueremat háhkan dihtii máhtu beaktivuoda, ulbmiljuksama ja bohtosiid birra. Evalueremat galget čuvgehit ávkálášvuoda ovdamearkka dihtii eaiggátvuodas, organiseremis ja váikkuhangaskaomiin, das maiddá doarjjaortnegiin. Evalueremiid dávjodat ja viidodat galget mearriduvvot doaimma iešvuoda, riskka ja mávssolašvuoda vuodul, gč.

ekonomiijanjuolggadusaid § 16. Evalueremiid dárbbu ferte árvoštallat eará raporteremiid kvalitehta ja viidodaga ektui, gč. ekonomiijamearrádusaid čuoggá 2.6.

**Oppalaš gáibádusat departemeantta váikkuhangaskaoapmegeavaheami
čuovvuleapmái skuvlaeaiggádiid ektui**

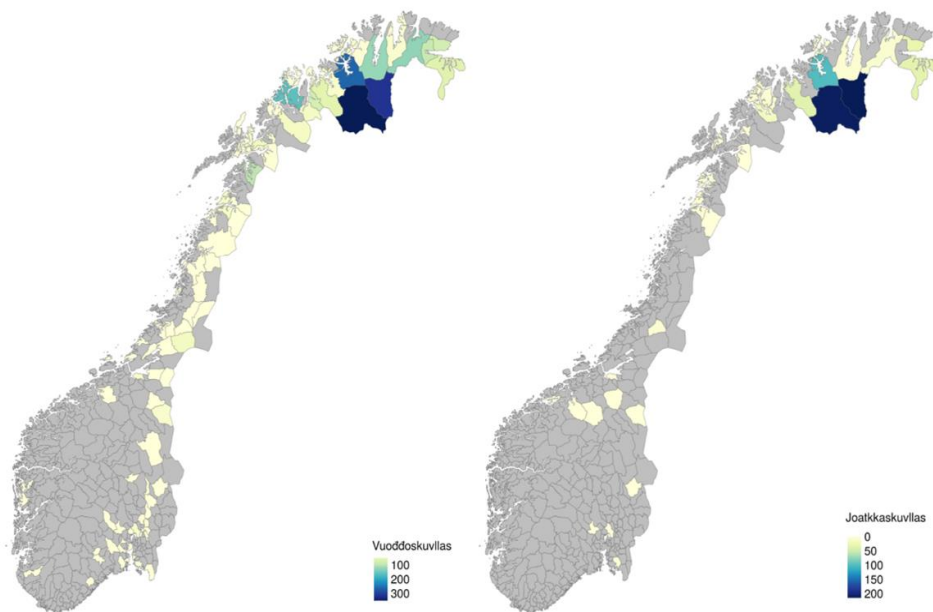
Fylkkamánit galget čuovvulit dan ahte ja váikkuhit dasa ahte nationála politihkka vuodđooahpahussuorggis čađahuvvo guvllolaččat ja báikkálaččat. Fylkkamánit gozihit ahte gielddat ja almmolaččat eaiggáduššojuvvon skuvllat ollašuhttet daid geatnegasvuodaid mat leat biddjojuvvon sidjiide oahpahuslága kapihttaliin 1-16 (gielddaid geatnegasvuodaid) ja daid vuodul. Njuolggadusat lágas gielddaid ja fylkkagielddaid birra (gielddalágas) kapihtal 10 A gustojit dán gozihandoibmii.

4 Lea go sámi ohppiin buorre ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii?

4.1 Ohppiidlogu rievdan

Skuvlajagi 2017/18 fálle 92 gieldda Norggas oahpahusa *sámegielas* vuodđoskuvllas, main 12 gielddas lei sámegiella oahpahusgiellan; mii mearkkaša ahte sii fálle oahpahusa *sámegillii*. Dát 12 gieldda leat njealji davimus fylkkas ja leat sámegielaid hálddašangielddat⁸, definerejuvvon *sámi guovlun* oahpahuslágas. Dáin gielddain lea buohkain vuodđoskuvlaagis vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii. Čieža gieldda leat davvisámi guovllus, okta julevsámi guovllus ja njeallje lullisámi guovllus⁹. Dasa lassin leat guokte stáhta joatkkaskuvlla mat fáallet buot oahpahusa *davvisámegillii*.

Govus 2 Oahppit geain lei oahpahus sámegielas, ja sámegielas ja sámegillii vuodđoskuvllas (gurot bealde) ja oahppit geain lei oahpahus sámegielas ja sámegillii joatkkaskuvllas (olgeš bealde), skuvlajagi 2017/18

Gáldu: Vuodđoskuvlla diehtjuohkinvuogádat (GSI) (logut) ja Riikarevišuvdna (kártá)

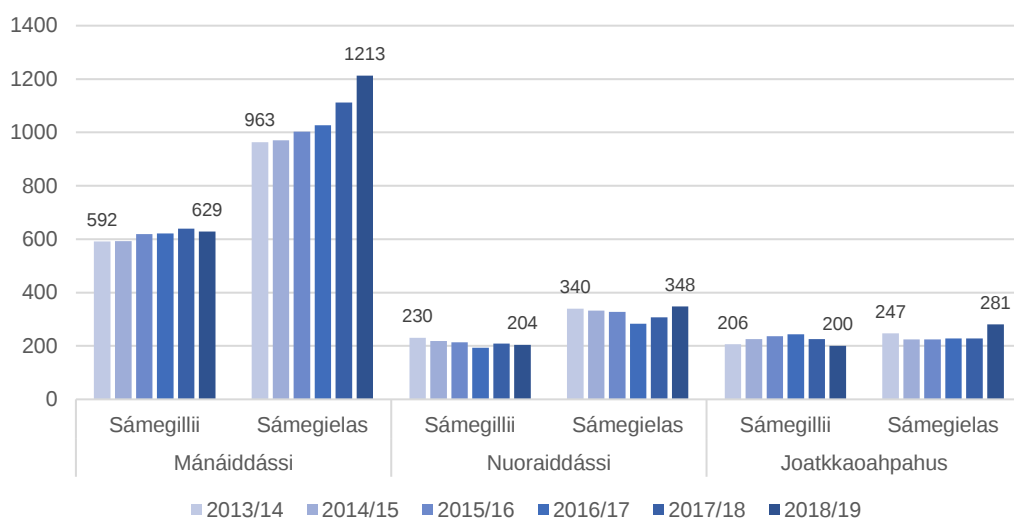
Stuorra oassi dain vuodđoskuvlaohppiin geat ožžot oahpahusa *sámegielas* ja *sámegillii*, ášset hálddašangielddain Finnmarkkus. Maiddái muhtun mánát leat geat ožžot oahpahusa sámegielas Romssa fylkkas ja Nordlánddas. Muđui riikkas leat ollu sajiin dušše okta–golbma máná muhtun skuvllain geat ožžot oahpahusa *sámegielas*. Hui uhccán joatkkaskuvllain olggobealde Finnmarkku leat oahppit geain lea oahpahus *sámegielas*.

Skuvlajagi 2018/19 ledje oktiibuot 2875 oahppi vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas geain lei oahpahus sámegielas, ja sámegielas ja sámegillii vuosttaš- ja nubbigiellan.

⁸ *Láhkaásahus sámegiela hálddašanguovllu birra*, gč. sámelága § 3-1.

⁹ Bealli gielddain leat leamaš sámegiela hálddašangielddat 1992 rájes. 2006 rájes leat guhtta odđa gieldda searvan, guokte mañimusa (Aarporte ja Plassje) 2017 ja 2018.

Govus 3 Daid ohppiid lohku geain lei oahpahus sámegielas ja sámegillii vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. 2013/14–2018/19.

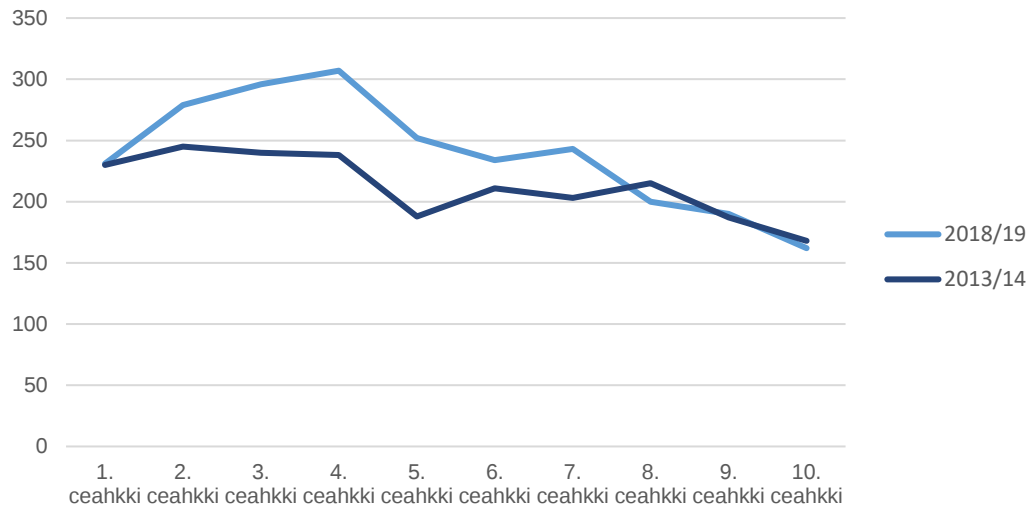

Gáldu: Oahpahusdirektaráhta (Vuodđoskuvlla diehtujuohkinvuogádat (GSI) ja Joatkkaskuvlastatistihkka)
Oahppit geain lei sámegiella oahpahusgiellan joatkkaoahpahusas leat dás oahppit sámii joatkkaskuvllain Kárášjogas ja Guovdageainnus.

Govus 3 čájeha ahte áigodagas 2013/14–2018/19 lea daid mánáid lohku geain lea oahpahus sámegillii, leamaš dássit, sihke vuodđoskuvllas (1.–10. cehkiin) ja joatkkaoahpahusas. Seammás lea daid mánáid lohku geain lea oahpahus sámegiela – erenoamážit mánáidcehkiin (1.–7. cehkiin) ja joatkkaoahpahusas, lassánan bistevaččat oppa áiggi.

Skuvlajagi 2018/19 ledje gaskamearálaččat 263 oahppi juohke dain čieža mánáidceahkis (90 sámegillii, 173 sámegiela), ja fas gaskamearálaččat 184 oahppi dan golmma nuoraidceahkis (68 sámegillii, 116 sámegiela). Manjá 7. luohká válljejit oahppit ieža háliidit go joatkit sámegielain. Joatkkaoahpahusas leat gaskamearálaččat 160 oahppi juohke dan golmma ceahkis (67 sámegillii, 94 sámegiela).

Govus 4 Daid vuodđoskuvlaohppiid lohku geain lei sámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan. 2013/14 ja 2018/19.

Gáldu: Oahpahusdirektoráhta (Grunnskolen's informasjonssystem (GSI) ja Statistikk videregående skole)

Govus 4 čájeha ahte vuodđoskuvllas lea daid mánáid lohku geain lea sámegiella lassánan veaháš 3.-4. ceahkiid rádjai, ovdalgo dat njiedjagohtá. Váhnemat almmuhit jearahallamiin čilgehussan leat dasa go ollugat heitet sámegieloahpahusain moatti jagi manjá, ahte oahpahus hehte eará fágaid dahje lea menddo hejot láhččojuvvon ohppiide.

Jearahallamis almmuha maiddá okta vuodđoskuvla ahte nuoramus ohppiide lea gáibideaddjin čohkket jurdagiid ja fuomášumi go sis lea sámi gáiddusoahpahus. Skuvla muitala ahte muhtun váhnemiid mielas lea sihke skuvaálgín ja sámegieloahpahus lossat, ja ahte sii danne leat hilgon sámegielfálaldaga. Dat lea okta sivain manne muhtun váhnemat válljejit manjitit álgima sámegielain dassážiigo mánná šaddá boarrásabboš, čilge skuvla.

Julevsámegiella, davvisámegiella ja lullisámegiella

Oahppit válljejit jogo sámegiella vuosttašgiellan (sámegiella 1) dahje sámegiella nubbigiellan (sámegiella 2-4). Sámegiella 4 nubbigiellan lea daid ohppiid várás geain ii leat leamaš sámegiella vuodđoskuvllas.

Tabealla 1 Daid ohppiid lohku geain lei julev-, davvi- ja lullisámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. Skuvlajahki 2018/19.

	Sámegiella 1 – 4	Vuodđoskuvla	Joatkkaskuvla	Oktiibuot
Julev-sámegiella	Julevsámegiella 1 – vuosttašgiella	34	-	34
	Julevsámegiella 2 – nubbigiella	50	5	55
	Julevsámegiella 3 – nubbigiella	31	5	36
	Julevsámegiella 4 – nubbigiella		5	5
	Submi	115	15	130
Davvi-sámegiella	Davvisámegiella 1 – vuosttašgiella	892	200	1 092
	Davvisámegiella 2 – nubbigiella	733	84	817
	Davvisámegiella 3 – nubbigiella	543	64	607
	Davvisámegiella 4 – nubbigiella		102	102
	Submi	2 168	450	2 618
Lulli-sámegiella	Lullisámegiella 1 – vuosttašgiella	26	5	31
	Lullisámegiella 2 – nubbigiella	69	7	76
	Lullisámegiella 3 – nubbigiella	16	2	18
	Lullisámegiella 4 – nubbigiella		2	2
	Submi	111	16	127
Oktiibuot		2 394	481	2 875

Gáldu: Oahpahusdirektoráhta (Grunnskolen's informasjonssystem (GSI) ja Statistikk videregående skole)

Tabealla 1 čájeha ahte oktiibuot 952 vuodđoskuvlaoahppis (40 proseantta) ja 205 joatkkaskuvlaoahppis (43 proseantta) lei sámegiella vuosttašgiellan skuvlajagi 2018/19.¹⁰ Oktiibuot 2618 vuodđoskuvla- ja joatkkaskuvlaoahppis, dahje sullii 90 proseantta buot ohppiin lea oahpahus davvisámegielas, ja lulli- ja julevsámegielat fas sullii seamma unnit, namalassii 5 proseantta goappásge.

Tabealla čájeha ahte oktiibuot 109 oahppis 481 oahppis (23 proseantta) joatkkaskuvlaoahppiin lea *sámegiella 4* nubbigiellan. Jearahallamis almmuha muhtun rektor julevsámi guovllus ahte maiddá skuvlla eará ohppiin¹¹ lea beroštupmi oahppat sámegiela, muhto sii eai oaččo dakkár fálaaldaga go sis ii leat vuoigatvuohta dasa. Danne oaidná skuvla ahte livččii vejolašvuohta oažžut eanet nuoraid oahppat sámegiela, earret sin geain lea vuoigatvuohta sámegieloahpahussii. Romssa fylkkasuohkanis ožžot buot joatkkaskuvlaoahppit sámegieloahpahusfálaldaga geat dan háliidit, beroškeahtá das leš dal sis vuoigatvuohta dasa vai ii.¹²

4.2 Sámegieloahpahusa organiseren

Sámegieloahpahus addojuvvo jogo báikkálaš oahpahussan, gáiddusoahpahussan dahje dan guovtti ovtastuvvon oahpahussan. Báikkálaš oahpahus addojuvvo oahppi skuvlla iežas dahje johtti oahpaheaddjit, dahje dainna lágiin ahte oahppit vuojihuvvojit eará skuvlii (johtti oahppit). Doppe gos ollu oahppit ožžot oahpahusa sámegielas dahje sámegillii, dat addojuvvo dábálaččat báikkálaš oahpahussan. Dain skuvllain main leat uhccán oahppit geain lea dakkár oahpahus (guoská eanaš oahpahussii *sámegiela*), dahje doppe gos eai nagot fidnet oahpahedjiid, ožžot oahppit dábálaččat gáiddusoahpahusa.

Skuvlajagi 2017/18 ledje oktiibuot 254 skuvlla (219 vuodđoskuvlla ja 35 joatkkaskuvlla) mat adde oahpahusa sámegielas dahje sámegillii. Dan jagi ledje 2268 vuodđoskuvlaoahppi ja 454 oahppi joatkkaoahpahusas geat ožžo dakkár oahpahusa dan

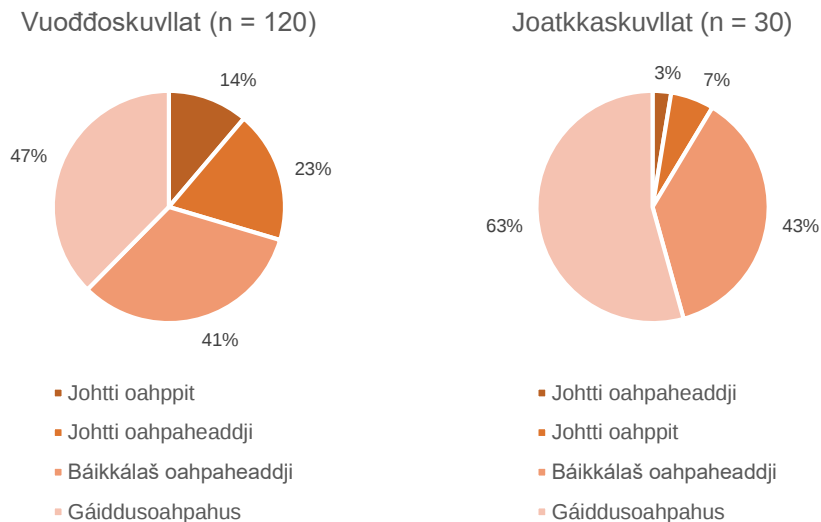
¹⁰ Julevsámegiella 1, lullisámegiella 1 dahje davvisámegiella 1.

¹¹ Guoská erenoamážit sidjiide geat váldet oahppoprográmma *Friluftsfag*.

¹² Romssa fylkkasuohkan (2017) *Sámegiella joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas*. Fylkkadiggediedáhus (1-2017).

skuvlajagi. Gáiddusoahpahusfálldat logut čájehit ahte 12 proseantta dáin ohppiin ožžo gáiddusoahpahusa (340 oahppi).

Govus 3 «Mo addá skuvla sámegielloahpahusfálldaga? Sáhttet leat mánga vástádusa.» Skuvllaid oassi.

Gáldu: Riikarevišuvnna iskkadeapmi vuodđoskuvllaide main lei sámegielloahpahus skuvlajagi 2017/18 ja Riikarevišuvnna iskkadeapmi joatkkaskuvllaide main lei sámegielloahpahus skuvlajagi 2017/2018.

Sihke dat vuodđoskuvllat ja dat joatkkaskuvllat main lei sámegielloahpahus skuvlajagi 2017/18 bivdojuvvojedje jearahallaniskadeamis vástidit mo skuvla addá sámegielloahpahusfálldaga. Mánga vástádusa ledje vejolaččat. Govus 5 čájeha ahte gáiddusoahpahus lea dat oahpahusvuohki maid eanaš skuvllat geavahit, sihke vuodđoskuvllat ja joatkkaskuvllat. Dan 150 skuvllas mat vástidedje jearahallaniskadeapmái, ledje 56 vuodđoskuvlla ja 19 joatkkaskuvlla main ledje oahppit geat ožžo gáiddusoahpahusa sámegielas.

Jearahallamat váhnemiiguin, rektoriiguin ja gieldaiguin čájehit ahte iešguđet sámegielloahpahusa organiserenvuogiin ledje mánga hástalus – sihke ohppiide, oahpaheddjiide, skuvllaide ja skuvlaeaiggádiidda. Dábálaš hástalus buohkaide beroškeahhtá organiserenvuogis lei gávdnat saji sámegielloahpahussii diibmoplánas. Dat guoská erenoamážit daidda gieldaide mat organiserijit oahpahusa geavahettiin johtti oahpaheddjiid. Sivvan almmuhuvvo ahte fága- ja diibmojuohku ferte organiserijuvvot ovttasráđiid mánggain skuvllain, go johtti oahpaheaddjit oahpahit iešguđet skuvllain juohke beaivvi.

Muhtun skuvllain čohkkejuvvojit oahppit dihto skuvllaide oahpahusa várás. Jearahallamiin almmuhit oahpaheaddjit ahte ohppiid vuojiheamis leat geavatalaš hástalusat.

Váhnemat ja skuvllat mitalit maiddái jearahallamiin ahte muhtun mánát mat leat sámi mánáidgárddis, muhto mat eai álgge sámegiellain skuvllas. Okta čilgehus maid váhnemat almmuhit lea ahte sin mielas lea oahpahusfálldat menddo hejot láhččojuvvon mánáide.

4.3 Diehtujuohkin oahpahusfálldaga birra

Gielda- ja ođasmahtindepartemeanta diediha ahte lea váttis identifiseret oahpahusfálldaga vejolaš geavaheddjiid, erenoamážit sin geat ássat sámi guovlluid olggobealde. Sámedikki oainnu mielde lea sivva jáhkkit ahte sámi ohppidjoavku livččii sáhttit lean mealgat stuorát go dál lea, ja ahte ollu sámit eai leat geavahan vuoigatvuođa oahpahussii sámegielas.

Go lea erohus vuoigatvuođain oahpahussii sámegielas ja sámegillii sámi guovlluid siskabealde ja olggobealde, de oaivvilda Máhttodepartemeanta ahte lea dárbu

vuoigatvuođaid čuovvulit goabbatge láhkai. Sámi guovlluid siskkabealde lea oahpahus sámegiela ja sámegillii dábalaš fáladat ja addojuvvo danne buot ohppiide. Sámi guovlluid olggobealde, gos oahpahus sámegiela ja sámegillii galgá fálojuvvot dárbbu mielde, ferte ovttaskas oahppi dahje oahppi váhnemat dovddahit sávaldaga oažžut oahpahusa sámegiela dahje sámegillii.

Sámediggi lea dahkan ovtasbargošiehtadusaid njealji gávpotsuohkaniin – Romssain 2013, Bådådjuin 2015, Osloin 2016 ja Álttáin 2019 – láhčín dihtii diliid dasa ahte sámít dáin gávpotsuohkaniin galget beassat gáhttet ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Oslos, Bådådjos ja Romssas lea mearkkašahhti stuorra ja lassáneaddji sámi veahkadat. Álttá suohkanis leat ollu ássit geain lea sámi duogáš.¹³

8. artihkkalis Sámedikki ovtasbargošiehtadusas Romssain daddojuvvo ahte *buot* Romssa suohkana *vuodđoskuvlaohppit* ožžot sámegieloahpahusfálaldaga. Dát viiddiduvvon vuoigatvuohta sámegieloahpahussii lea maid dain ovtasbargošiehtadusain mat Sámedikkis leat Romssa fylkkasuohkaniin¹⁴, Nordlándda fylkkasuohkaniin ja Trøndelága fylkkasuohkaniin main daddojuvvo ahte *buot oahppit* joatkkaoahpahusas geat háliidit oahpahusa sámegiela, galget dan oažžut.

Diehtujuohkin oahpahusa birra

Skuvlaeaiggádis lea ovddasvástádus addit guoskevaš ja doarvái dieđuid sámegieloahpahusa birra. Go olmmoš geahčada gielddaid, fylkkagielddaid ja skuvllaid neahttsiidduid, de oaidná ahte dat addet uhccán dieđuid, ja ahte muhtun ulbmiljoavkkuide lea váttis olahit daid dieđuid. Dat guoská erenoamážit dieđuide mánáid sirdašumi oktavuodas mánáidgárddis mánáidskuvlii, ja ohppiid sirdašumi hárrái nuoraidskuvllas joatkkaskuvlii.

Oslo gieldda neahttsiidduin leat veaháš dieđut dan oahpahusfálaldaga birra mii addojuvvo, muhto ii leat almmuhuvvon guđe vuoigatvuođat sámi ohppiin leat oahpahussii sámegiela. *Velkommen til Osloskolen* nammasaš gihppagis maid Oslo gieldda oahpahusetáhta ráhkada juohke jagi, ii boađe ovdan mat vuoigatvuođaid sámi ohppiin leat sámegieloahpahussii dahje ahte fálojuvvot davvi-, lulli- ja julevsámegieloahpahus (gáiddusoahpahus dan guovtti mañimusas).¹⁵

Jearahallamiin čujuhedje váhnemat, sin gaskkas muhtumat sámi guovlluin, ahte sii vásihit ahte leat uhccán dahje eai oppanassiige dieđut sámegieloahpahusa birra gielddain mánáid sirdima oktavuodas mánáidgárddis mánáidskuvlii ja sirdašumis mánáidskuvllas nuoraidskuvlii. Diehtujuohkima lea váttis áddet, ja dat lea váilevaš, nu mo ovdamearka Oslos čájeha. Váhnemat mitalit maidái ahte sii vásihit ahte gielddain lea uhccán máhttu vuoigatvuođaid birra sámegieloahpahussii.

Sámi lohkanguovddáš almmuha ahte eanaš gielddat eai bija erenoamáš fuomášumi sámegieloahpahussii ja sii addet uhccán dieđuid váhnemiidda/ohppiide ja skuvllaide ohppiid vuoigatvuođaid birra sámegieloahpahusa oktavuodas.

Romssa fylkkasuohkan dieđiha maidái jearahallamiin ahte 20 proseantta váidagiin ohppiidáittardeaddjái skuvlajagi 2017/18 guske sámegieloahpahussii, ja váidagat guske erenoamážit váilevaš ja heajos diehtujuohkimii sámegieloahpahusa birra sirdašumi oktavuodas nuoraiddásis joatkkaskuvlii. 10. ceahki oahppit eahpidedje makkár váikkuhusat šattašedje joatkimis sámegieloahpahusain, mo oahpahus organiserejuvvot, guđe dásis sii berrešedje joatkit, šattašii go sis sámegiella dábalaš diibmoplána olggobealde ja guđe fágat fertešedje čáhkket saji fidnofágaoahpahusas.

¹³ Gávpotsiehtadusat Sámedikkiin.

<<https://www.sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler>> [viežžanbeaivi 26.11.2018]. Romssas, Bådådjos ja Oslos lea iežaset siehtadusain dakkár ulbmil ahte earret eará lasihit daid ohppiid oasi geain lea sámegieloahpahus.

¹⁴ Romssa fylkkasuohkan (2017) *Sámegiella joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas*. Fylkkadiggedieđáhus (1-2017).

¹⁵ Oslo gieldda (2019) *Velkommen til Osloskolen 2019–2020* (skuvlaálgingihpa)

Jearahallaniskkademiin bivdojuvvojedje skuvllat, gielddat ja fylkkagielddat vástidit mo sii juhket dieđuid oahpahusfálaldaga birra sámegielas ja sámegillii. Mánge vástádusa ledje vejolaččat, ja iskkadeapmi čájeha ahte sii dieđihit mánge lánhka. Gielddaid gaskkas almmuhit eatnašat ahte sii dieđihit dainna lágiin ahte sii vástidit go váhnemat váldet oktavuodá gielddain (80 proseantta), ja bealli fas juhket dieđuid skuvllaid bokte go oahppit čálihuvojit skuvlii. Sullii njealljái oassi (24 proseantta) almmuhit ahte sii juhket dieđuid gieldda neahttasidduid bokte, ja sullii seamma ollugat vástidit ahte sii dahket dan sirdašumi oktavuodas mánáidgárddis skuvlii (26 proseantta). Jearahallamiin muitat dat váhnemat geat ássat guovlluin gos leat muhtun sámegielagat, ahte sii ieža fertejit váldit oktavuodá skuvllain dahje gielddain háhkan dihtii dieđuid dan birra makkár oahpahusfálaldat sis lea.

Joatkkaskuvllaid hárrái vástidit buot fylkkagielddat ahte sii dieđihit vuoigatvuodá birra oahpahussii skuvllaid bokte. Njeallje fylkkagieldda čieža fylkkagielddas juhket dieđuid go oahppi ohcá beassat joatkkaskuvlii vilbli.no bokte ja seamma ollugat juhket dieđuid go oahppit dahje váhnemat váldet oktavuodá fylkkagielddain.

Hástalusat diehtjuohkima oktavuodas váhnemiidda ja ohppiide vuoigatvuodá birra oahpahussii sámegielas ja sámegillii leat guhká leamaš oahppásat; dasa čujuhuvvui stuorradiggedieđáhusas sámepolitihka birra 2008. Máhttodepartemeanta čuvgi dieđáhusas ahte departemeanta áigu lánhčit dilálašvuođaid buoret diehtjuohkimii oahpahusvuoigatvuodaid birra jna., vai dat lea buoret olámuttus vuostáiváldiide.¹⁶

Sámediggi dieđiha ahte váilevaš diehtjuohkin guoská erenoamážit daidda ohppiide sámi guovlluid olggobealde geain lea vuoigatvuodá oahpahussii *sámegillii*. Sámediggi muitala viidáseappot ahte ollu skuvlaeaggádat ja skuvlajodiheddjit eai dovdda geatnegasvuođá addit dakkár oahpahusa, juoga maid duodášit dat ollu oktavuodaváldimat juohke čavčča Sámedikkiin váhnemiid bealis hástalusaid oktavuodas sámegieloahpahusa álggaheamis. Sámedikki mielas dat čájeha ahte sámi vuoigatvuodain lea uhccán fuomášupmi skuvlaeaggádiid ja -jodiheddjiid bealis, ja ahte oahpahusláhka ii čielggasmahte sámi vuoigatvuodaid doarvái bures.

Ohcamat sámegieloahpahussii

Iskkadeapmi čájeha ahte eanaš oahppit/váhnemat geat ohcet oažžut sámegieloahpahusa, ožžot fálaldaga. Jearahallaniskkadeami mielde lea dušše okta gielda mii lea biehttalán addimis sámegieloahpahusa. Gieldda ágga biehttalit addimis sámegieloahpahusa lea ahte dat lea olggobealde sámegiela hálddašanguovllu, ja ahte ohppiin geat biehttaluvvojit oažžumis sámegieloahpahusa, ii lean sámehuhtii oktavuodá dahje sámegiela ruovttugiellan.

Go olmmoš geahčada buot váidagiid mat gusket fylkkamánni mearrádussii áigodagas 2015-2017, de oaidná ahte leamaš dušše okta váidda biehttaleapmái addimis oahpahusfálaldaga sámegielas. Dat fylkkamánni mii lea ožžon váidaga, lea bivdán gieldda árvvoštallat ohcama ođđasis ja lea čuovvulan dan ahte oahppi lea ožžon fálaldaga masa sus lea vuoigatvuodá oahpahuslága § 6-2 vuodul. Eará dieđuid mat leat háhkkojuvvon earret eará jearahallaniskkademiid, jearahallamiid ja jearahallanreivviid bokte, orrot maid čájeheamen ahte dat oahppit geat leat ohcan oažžut sámegieloahpahusa, leat ožžon dakkár fálaldaga.

4.4 Oahpaheaddjiresurssat

Oahpahangealbu ja oahpaheaddjidárbu sámegielas

2014 ášahuvvui dat gáibádus oahpahusláhki ahte oahpahusbargiin galgá leat formálalaš gelbbolašvuohta sámegielas jus galget beassat oahpahit fága (§ 10-1). Mánáiddásis galget oahpaheaddjis leat uhcimusat 30 oahppočuoggá sámegielas, ja nuoraiddásis ja joatkkaskuvladásis galget oahpaheaddjis leat uhcimusat 60 oahppočuoggá sámegielas.¹⁷ Oahpaheddiin, geat leat váldán oahpu ovdal ođđajagimánu 1. b. 2014, dahje geat manjá

¹⁶ St.died. nr. 28 (2007–2008) *Sámepolitihka*, s. 124.

¹⁷ *Oahpahuslága lánhkaásahus*, kapihtal 14 *Gealbogáibádus virgádeami ja oahpaheami oktavuodas*.

leat nagodan čađahit dábálašoahpaheaddji oahpu, lea áigeráddjejuvvon sierralohpi gáibádusain ahte galgá leat relevánta gelbbolašvuohta jus galgá beassat oahpahit sámegiela. Sierralohpi gusto borgemánu 1. b. 2025 rádjai.

Gealbogáibádusat sáhttit virgáduvvot ja beassat oahpahit sámegiela gustojit buot virgehasaide, ii ge dušše gaskaboddasaš bargiide. Oahpahusláhka addá skuvllaide vejolašvuođa gaskaboddasaččat virgádit olbmuid go ii leat vejolaš fidnet oahpaheddjiid geain lea oahpahusgealbu (§ 10–6). Gaskaboddasaš virgi ii galgga bistit guhkit go suoidnemánu 31. b. rádjai, namalassii skuvlajagi lohppii.

Viidáseappot lea oahpahuslágas mearrádus mii addá skuvllaide vejolašvuođa virgádit oahpaheddjiid dainna eavttuin ahte sii galget čađahit oahpu (§ 10-6 a). Go eai leat ohccit geat ollašuhttet gealbogáibádusaid dan oahpaheaddjivirgái mii almmuhuvvo, de sáhtta skuvla virgádit dakkár ohcci gii lea čađaheamen guoskevaš oahpu. Dat olmmoš virgáduvvo dalle dainna eavttuin ahte son čađaha oahpu vissis áiggis.

Sámi gáiddusoahpahusoahpaheddjiide lea vel gealbogáibádus mii čatnasa gáiddusoahpahunidaktihkkii ja teknihkalaš reaidduid geavaheapmái oahpaheami várás. Dát láidesteaddji gealbogáibádusat bohtet ovdan *Sámi gáiddusoahpahusa rámmain*, ja buot gáiddusoahpahusoahpaheddjiin galgá leat dát gelbbolašvuohta manimusat 2020.

Tabealla 1 Daid oahpaheddjiid lohku bistevaš virggis geat oahpahit sámegiela, juhkkjuvvon oahppočuoggáid mielde fágas. Daid oahpaheddjiid oassi geat ollašuhttet gealbogáibádusaid. Skuvlajagi 2015/16–2018/19.

Skuvlajahki	1.–7. jahkeceahkki				8.–10. jahkeceahkki					Oahpaheddiid lohku oktiibuot
	Uhcimusat 30 čuoggá	0-29 čuoggá	Submi	Oassi geain lea gelbbolaš-vuohta	Uhcimusat 60 čuoggá	30–59 čuoggá	0–29 čuoggá	Submi	Oassi geain lea gelbbolaš-vuohta	
2015/16	129	22	151	85 %	41	17	31	89	46 %	240
2016/17	112	23	135	83 %	38	20	9	67	57 %	202
2017/18	107	46	153	70 %	40	11	9	60	67 %	213
2018/19	127	17	144	88 %	42	14	5	61	69 %	205

Gáldu: Oahpahusdirektoráhta Vuodđoskuvlla diehtjuohkinvuogádat (GSI)

Tabealla 2 čájeha ahte skuvlajagi 2018/19 leat 35 oahpaheaddji uhcit bistevaš virggis geat oahpahit sámegiela go skuvlajagi 2015/16 – oktiibuot 28 oahpaheaddji uhcit nuoraiddásis ja 7 uhcit mánáiddásis. Daid oahpaheddjiid oassi bistevaš virggis geain lea oahpahangealbu sámegiela, lea lassánan dan rájes go gáibádus áhahuvvui, ja dat guoská erenoamážit nuoraiddássái. Seammás lea maid dán dásis uhcimuset logus dat oahpaheaddjit geat ollašuhttet gealbogáibádusa. Skuvlajagi 2018/19 ollašuhte 88 proseantta mánáidskuvlaoahpaheddjiin ja 69 proseantta nuoraidskuvlaoahpaheddjiin oahpahangealbogáibádusa sámegiela.

Nordlándda fylkkamánni lea kárten gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid gelbbolašvuođa julev- ja lullisámegiela. Guovvamánu 2018 muttus váillui ain muhtumiin dán oahpaheddjiin pedagogalaš gelbbolašvuohta, formálalaš gelbbolašvuohta sámegiela ja gelbbolašvuohta teknihkalaš reaidduid geavaheamis oahpaheami várás. Nordlándda fylkkamánni bargá dainna ulbmiliin ahte gáiddusoahpahusa oahpaheaddjit galget ollašuhttet daid gealbogáibádusaid mat leat biddjojuvvon rámmain, manimusat jagi 2020. Finnmarkku fylkkamánni oaivvilda ahte 9 proseanttas dain gáiddusoahpahusa oahpaheddjiin geat oahpahit davvisámegiela, váilu formálalaš gelbbolašvuohta.¹⁸ Dat geat fáallet gáiddusoahpahusa, duodastit ahte eanaš oahpaheddjiin geat oahpahit dan golbma sámegiela, lea dakkár gelbbolašvuohta mii ollašuhtta Oahpahusdirektoráhta gáiddusoahpahusa rámmaid gáibádusaid.

Lokten dihtii gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid gelbbolašvuođa lágida Nordlándda fylkkamánni ovtta Finnmarkku fylkkamánniin semináraid dáid oahpaheddjiid várás guktii

¹⁸ Referáhta Oahpahusdirektoráhta ovtta bargočoahkkimis guovvamánu 7. b. 2018

jahká. Lokten dihtii gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid gelbbolašvuoda, erenoamážit gáiddusoahpahuspedagogihkas ja tehnikkalaš reaidduid geavaheamis oahpaheami várás, lágida Nordlándda fylkkamánni ovtta Finnmárkku fylkkamánniin semináraid dáid oahpaheddjiid várás guktii jagis. Buohkat geat fáallet gáiddusoahpahusa leat hui duhtavaččat dáinna gealboloktendoaimmabijuin.

Jearahallaniskadeapmi vuodđoskuvllaide čájeha ahte dat skuvllat main leat uhccán sámi oahppit, eanaš sáhttet fállat sámegielloahpaheddjiide oasseáigevirggiid. 60 proseantta skuvllain oavvildit ahte oahpaheaddjiressurssat leat menddo unnán, ja lagabui 70 proseantta skuvllain oavvildit ahte sámegielloahpaheddjiin váilu fágabiras. *Váibmogiella* (NAČ 2016:18) čájeha dasa ahte váilot ollu oahpaheaddjit geat máhttet oahpahit sámegiela, erenoamážit lulli- ja julevsámi guovllus. Muhtun sajiin leat menddo unnán sámi oahppit dasa ahte lea vejolaš deavdit olles oahpaheaddjivirggi, ja danne ožžot ollu oahpaheaddjit dušše oasseáigevirgefálaldagaid.

Rektorat ja skuvlaeaggádat mitalit ahte lea váttis háhkat oahpaheddjiid sámegielloahpahussii. Okta dain sivain masa čujuhuvvo lea ahte eai leat ohccit virggiide. Nubbi sivva lea ahte skuvllat dušše sáhttet fállat oasseáigevirggiid vuollegis virgecuovkkaiguin.

Jearahallamiin mitalit sihke váhnemat, skuvllat, gielddat ja fylkkagielddat ahte sii vásihit oahpaheaddjiváilli hástalussan sámegielloahpahussii geavadis. Váhnemat golmma gielddas gos leat muhtun sámegielagat (ja main okta lea hálddašangiella), mitalit ahte skuvla/giella lea dieđihan dan birra dahje bivdá ahte oahppit ožžot oahpahusa sámegielas nubbigiellan, eai ge vuosttašgiellan oahpaheaddjiváilli geažil.¹⁹ Ovtta davvisámi guovllu gielddas čilgejit váhnemat ahte sii easkka skuvlaálgima oktavuodas ožžot dieđu gielddas lea go skuvla fidnen sámegielloahpaheaddji vai ii, ja ahte sáhttet go sii de fállat oahpahusa. Váhnenovddasteaddji mielde eai fála eanaš skuvllat guovllus gáiddusoahpahusa dannego dat lea menddo divrras.

Váhnemat ja skuvllat mitalit maiddá jearahallamiin ahte oahpahusa čadaheamis leat geavatalaš hástalusat dannego leat uhccán oahpaheaddjit. Váhnemat, skuvllat ja gielddat mitalit ahte lea váttis fidnet sadjásačča buozalmasvuoda oktavuodas, ja ahte oahppit dájvá eai oaččo sadjásačča go oahpaheaddji lea buozas.

Sámi oahpaheaddjioahppu

Sámi allaskuvllas ja Davvi universitehtas leat sierra viđa jagi sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahput, ja Romssa universitehta – Norgga árkálaš universitehta (Romssa universitehta) fas fállá sámegiela bođufágan dábalaš vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu. UiT fállá maiddá viđa jagi oahpaheaddjioahpu sámi gielas ja kultuvrras, nu gohčoduvvon lektoroahppun, jurddašuvvon oahpahussii cehkiin 8–13. Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuide gáibiduvvo oppalaš lohkan gelbbolašvuoda sierra sisabeassangáibádusaiguin (Teakstaboksa 1).

Teakstaboksa 1 Sisabeassangáibádusat sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahppui

Oahppoprográmmaide sisabeassan gáibida oppalaš lohkan gelbbolašvuoda sierra sisabeassangáibádusaiguin:

- uhcimusat 35 oahppočuoggá
- sámegiella vuosttaš- dahje nubbigiellan
- gaskamearálaš árvosátni 3 dahje buoret dárogielas
- gaskamearálaš árvosátni 4 dahje buoret matematihkas

2016 čavčča rájes čavgejuvvojedje sisabeassangáibádusat oahpaheaddjioahpuide árvosátnis 3 árvosátnái 4 matematihkas. Ohccit geat ollašuhttet buot eará gáibádusaid, muhto geain lea árvosátni 3 matematihkas, ožžot ovdakursafálaldaga vai sáhttet šaddat gelbbolažžan sisabeassamii.

Gáldu: Ovtastuvvon sisaváldin

¹⁹Jearahallamat 3 báikki váhnenovddasdeddjiiguin

Sámi allaskuvla Guovdageainnus áhahuvvui 1989 gokčan dihtii sámi servodaga oahppodárbbu. Allaskuvllas lea sámegiella²⁰ sihke oahpahus-, dutkan- ja hálddahušgiellan. Skuvllas leat guokte oahppoprográmma oahpaheaddjioahpu várás másterdásis; sámegiella vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 1–7²¹ ja sámegiella vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 5–10²². Allaskuvla dieđiha ahte áigodagas 2015–2017 čađahedje oktiibuot 15 oahpaheaddjistudeantta oahpuid, main 12 studeantta álge oahpaheaddjin.

Sámi allaskuvla fállá joatkkaoahpu earret eará sámegielas 1.-7. cehkiid oahpaheddjiide, ja dieđiha ahte 46 studeantta leat čuvvon skuvlla joatkkaoahppo- ja/dahje lasseoahppofálaldaga áigodagas 2015-2017. Allaskuvla vásiha ahte joatkkaoahppojearru lea uhcci sámegielas joatkkaoahppojearu ektui eará fágain.

Davvi universitehtas lea nátionála ovddasvástádus julev- ja lullisámegielas oahpaheaddjioahpuin.²³ Jagi 2018 áhahii universitehta guokte viđa jagi másteroahpu: *julevsámi* vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu 1–7 Bådådjos, ja *lullisámi* vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu 1-7 Levonkkas. Oktiibuot njeallje studeantta álge dáidda oahpaheaddjioahpuide 2018 čavčča.

Lullisámegiella vuosttášgiellan (lullisámegiella 1) ja nubbigiellan (lullisámegiella 2) leat leamaš addojuvvon joatkkaoahppun oahpaheddjiide, muhto Davvi universitehta dieđiha ahte fálaldat ii leat addojuvvon gallii manimus jagiid go váilot fágalaš návccat.

Romssa universitehta fállá sámegiela oahpaheaddjioahpu. 2018 rájes lea fáddá leamaš fágaválgan vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpus 1-7 ja 5-10. Universitehta dieđiha ahte skuvlajagi 2018/19 leat vihtta studeantta váldimin sámegiela fágaválgan oahpaheaddjioahpus.

Dasa lassin lea buot dan golmma áhahusas geavatláš-pedagogalaš oahppu, mii lea dehálaš rekrutteremii joatkkaoahpahussii. Sámi allaskuvllas ja Romssa universitehtas lea maid mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu, mii gealbuda muhtun doaimmaide vuodđooahpahusas, ovdamearkka dihtii earenoamášpedagogihkas.

Tabealla 2 Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahput (SVOO), viđa jagi oahppu. Vuosttášjagistudentaid, oahpposajiid ja registrerejuvnon studentaid lohku skuvlajagi 2018/19.

Oahppoprográmma	Áhahus, oahppobáiki	Oahppo-sajit/ jahkái	Vuosttášjagi-studentat	Studeanttat oktiibuotalt, 1.–5. jagi
SVOO 5–10, <i>davvisámegiella</i>	Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu	12	2	27
SVOO 1–7, <i>davvisámegiella</i>	Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu	12	0	17
SVOO 1–7, <i>julevsámegiella</i>	Davvi universitehta, Bådådjo	10	4	4*
SVOO 1–7, <i>lullisámegiella</i>	Davvi universitehta, Levonka	10	0	0*

* Oahppu álggahuvvui 2018 čavčča

Gáldu: Ovtastuvvon sisaváldin ja Sámi allaskuvlla (2019) jahkeraporta 2018

Tabealla 2 čájeha ahte ii Sámi allaskuvla ii ge Davvi universitehta nagot deavdit buot dan njealji másterprográmma oahpposajiid. Sámi allaskuvllas ledje oktiibuot 22 guoros oahpposaji iežas guovtti oahpaheaddjioahpus, ja Davvi universitehtas fas ledje 15 guoros oahpposaji álggahettiin oahppojagi 2018 čavčča.

²⁰ Davvisámegiella lea sámegielaide stuorámuš giellaajoavku ja lea Sámi allaskuvlla váldogiella

²¹ Gealbuda oahpahit vuodđoskuvllas (1.-10- cehkiin)

²² Gealbuda oahpahit vuodđoskuvllas (5.-10. cehkiin) ja joatkkaskuvllas

²³ Sámi allaskuvla (2018) *Sámi logut mitalit 11*. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2018. Rapporta 2/2018.

Davvi universitehta dieđuid mielde čájejit kártemat ja einnosteamit ahte lea dárbu skuvlet sullii 15 oahpaheaddji jahkái juohke dan guovtti gielas vai galggaš šaddat guoddevaš julev- ja lullisámi giellaoahpahus boahhtevaš áiggi. Meroštallamat čájejit ahte julevsámegielas lea mearkkašahti stuorra luohpan oahpaheaddjiámmáhis sin gaskkas geain lea julevsámi giellagelbbolašvuohta, ja ahte ollu julevsámi- ja lullisámi oahpaheaddjit fargga mannet ealáhahkii. Davvisámi oahpaheddjiid agi kárten 2016 čájeha ahte 45 proseantta vuodđoskuvlaoahpaheddjiin ja 47 proseantta joatkkaoahpahusa oahpaheddjiin leat badjel 50 jagi.²⁴

Máhttodepartemeantta juolludusreivves Sámi allaskuvlii jagi 2019 várás lea mihttun logahit oahpahangelbbolažžan eksámena čadaheamiin uhcimusat vihtta ođđa sámegiela oahpaheaddji ja rekrutteret uhcimusat gávccii ođđa studeantta vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuide. Ovdalaš jagiid lea Sámi allaskuvlla mihttu leamaš logahit gelbbolažžan njeallje oahpaheaddjikandidáhta jahkái.²⁵

Oahpaheaddjistudeantaid rekrutteren

Julevsámegiella ja lullisámegiella

Oahpaheaddjiváilli geažil lulli- ja julevsámegielas evttohii Nordlándda fylkkamánni ahte Davvi universitehta ásaha sierra sámi oahpaheaddjioahpu, ja 2017 čavčča álggahuvvui rekrutterenbargu kártet vejolaš studeantaid. Oahpahusdirektoráhta dieđiha ahte Nordlándda fylkkamánni aktiivvalaččat galledii guovdilis ohppiid joatkkaskuvllain ja ávžžuhii sin álgit oahpaheaddjiohppui. 2018 čavčča álge njeallje julevsámi oahpaheaddjistudeantta Davvi universitehtii. Dat okta studeanta gii lei beassan lullisámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui dan jagi, geassádii go oahppu álggahuvvui.

Nordlándda fylkkamánni dieđiha ahte dasa lassin leat golbma julevsámi studeantta geat váldet dábalaš oahpaheaddjioahpu, ja ahte ámmátgoddi bargá juohke studeantta ektui ja geahččala sin árrat oažžut mielde sámi oahpaheaddjigoddái. Nordlándda fylkkamánni dieđiha ahte ámmátgoddi geahččala joatkit rekrutterema oahpaheaddjiámmáhii ođđa diehtujuohkinčoahkkimiid bokte.

Davvi universitehta dieđiha ahte bargu julev- ja lullisámi oahpaheaddjioahpuin lea stuoramus rekrutterenbargu maid universitehta goassege lea čadahan. Universitehta čujuha dasa ahte doaibmabijuide gulle individavuđot ekstensiiva rekrutteren ja diehtujuohkin- ja movttiidahttinkampánnjat, sosiála mediaid geavaheapmi, almmuheapmi, máinnusteapmi sámi festiválain, buorit stipeandaortnegat ja njuovžilis oahppoortnegat.

Fylkkamánni lea ovtas Nordlándda ja Trøndelága fylkkagielddaiguin, ja dáid fylkkaid sámegiela hálddašangielddaiguin, šiehtadan juohkit goluid oktiibuot 150 000 ru. sturrosaš jahkásaš stipeandda oktavuođas studeanttaide geat álget julev- dahje lullisámi oahpaheaddjiohppui. Vuosttaš geardde lei jagi 2018 čavčča.

Dasa lassin addá Sámediggi 50 000 ruvnnu stipeandan ollesáiggestudeanttaide geat váldet:

- mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu go lea sámegiella 1. dahje 2. giellan joatkkaskuvllas,
- sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu,
- sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu mástera (sihke davvi-, lulli- ja julevsámegiella)
- vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu mástera mas lea mielde sámegiella fágan.

Dat mearkkaša ahte studeanttat geat álget lulli- dahje julevsámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui ožžot oktiibuot 200 000 ru. jahkái stipeandan. Dás lea sullii 80 000 ru. Oahpahusdirektoráhtas, 50 000 ru. Sámedikkis ja sullii 70 000 ru. gieldas ja fylkkagieldas. Eaktun lea ahte sis lea dábalaš oahppoovdáneapmi ja ahte sii

²⁴ Sámi allaskuvla (2016) *Sámi logut mitalit* 9. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2016. Raporta 1/2016.

²⁵ Máhttodepartemeanta (2014–2017) *Orientering om statsbudsjettet for universitet og høyskolar*. Jagiin 2015–2018.

čadahit oahpu dábalaš áiggis, ja ahte sii geatnegahttet iežaset bargat skuvllas vuosttaš golbma jagi manjá go leat čadahan oahpu.

Stáhta loatnakássa oahpahussii addá vealgeluoitima sidjiide geat váldet oahpaheaddjioahpu normerejuvvon áiggis, ja sis leat sierra ortnegat Davvi-Norgga várás ja sin várás geat váldet sámeigiela oassin oahpaheaddjioahpus.

Davvi universitehta deattuha ahte leat mánga hástalus kandidáhtaid rekrutterema oktavuodas julev- ja lullisámi oahpaheaddjiohppui. Universitehta dieđiheami mielde lea stuorra dárbu julev- ja lullisámi giellagelbbolašvuhtii ollu surggiin servodagas vai daid sáhtášii rekrutteret eará oahpuide. Dasa lassin ii leat galle oahppis geat čadahit joatkkaskuvlla, giellagelbbolašvuhta julevsámeigiela dahje lullisámeigiela. Dávja sáhttet leat dušše eanemusat golbma oahppi geat loahpahit joatkkaskuvlla. Hárve válljejit buohkat oahpaheaddjioahpu ja de leat uhccán kandidáhtat válljemassii. Jearahallamis duodášta Nordlándda fylkkamánni seamma hástalusaid. Dan sivas go gelbbolašvuhta julevsámeigiela nu ohcaluvvo, de bargá bealli sis geain lea dát gelbbolašvuhta, eará fidnuin.

Oahpahusdirektoráhta dieđiha ahte Nordlándda fylkkamánni lea evttohan nu gohčoduvvon *siidorekrutterema*, mas gárvásit skuvlejuvvon oahpahedjiiin sáhtta leat lasseoahppu lulli- dahje julevsámeigiela nu ahte sii sáhttet oahpahit sámeigiela. Direktoráhta lea addán doarjaga dán prošehtii, mii galgá álggahuvvot 2019 čavčča.

Davvisámeigiella

Sámi allaskuvla ii leat ieš kárten sámi oahpaheaddjidárbbu ja čujuha dasa ahte dát dárbu lea jo oahpis sihke allaskuvlii ja servodahkii muđui. Allaskuvla dieđiha ahte rekrutteremis studeantaid oahpaheaddjioahpuide vuoruha allaskuvla galledit skuvllaid Norggas, Suomas ja Ruoŋas.

Allaskuvla lágida rabasbeaivvi masa bovde joatkkaskuvlaohppiid vuosttaš luohká rájes gitta goalmát luohká rádjai čalmmustahttin dihtii árvosátnegáibádusa oahpaheaddjioahpuide nu árrat go vejolaš. Allaskuvla čujuha dasa ahte sii nu guhkás go vejolaš geavahit studeantaid rekrutteremii. Allaskuvllas ii leat vel sierra rekrutterenstrategiija oahpaheaddjioahpuide.

Sámi allaskuvla lea manimus jagiid rahčan fidnet ohcciid iežas sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuide, ja 2016 čavčča eai álggahuvvon oahpaheaddjioahput dan geažil go ledje nu uhccán ohccit geain lei dohkálaš gelbbolašvuhta. Allaskuvla almmuha ahte sivvan dasa lei earret eará ođđa árvosátnegáibádus matematihkas.²⁶ 2017 ja 2018 jahkeraporttain dovddahii stivra fuolastuvvama das ahte nu uhccán studeanttat rekrutterejuvvot njuolgga joatkkaskuvllas. Ođđa studeanttain lea oainnat mángasis njealje jagi oahpaheaddjioahppu ovdalis. Studeantaid gaskkas leat maid uhccán albmát. Ohccit geat leat váldán Romssa universitehta ovdakurssa matematihkas, leat vástidan Allaskuvlii ahte lea leamaš hástaleaddjin čuovvut kurssa dárogillii.

2017 čavčča álge čieža oahppi vuosttaš jagi sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 5–10 ja viidas vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 1–7. Manjit jagi ledje dušše guokte studeantta geat álge vuosttaš jagi sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 5–10, ja ii oktage álgán sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui 1–7.

Teakstaboksa 2 «Gollevirgi» – kampánnja rekrutteret ohcciid jagi 2009 sámi oahpaheaddjiohppui

Sámi allaskuvla, Sámediggi, KS Finnmark, Finnmarkku allaskuvla ja Finnmarkku fylkkamánni álggahedje jagi 2009 *Gollevirgi* nammasaš kampánnja rekrutteren dihtii eanet studeantaid fylkka guovtti oahpaheaddjialaskuvlii. Máhtodepartemeanta doarjui kampánnja ekonomalaččat.

Skuvlajagi 2009/10 ovtastuvvon sisaváldin čájahii ahte lei čielga lassáneapmi ohcciid logus Sámi allaskuvlla ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui, ja jáhkkinis lea dát kampánnja leamaš dehálaš sivva dasa. Jagi 2010 bohte

²⁶ Sámi allaskuvla (2017) *Sámi allaskuvlla jahkeraporta (2016–2017)*.

oktiibuot 53 ohcci daidda jagi 2010/11 sámi oahpaheaddjioahpuide maid Sámi allaskuvla fállai. Buohtastahttima dihtii bohte jagi 2007 dušše 11 ohcci allaskuvlla sámi oahpaheaddjiohppui.

Gáldu: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta (2011) *Sámegielaide doaibmaplána – stáhtus ja viidásat ángiruššan 2011*

Vuollegis ohcanloguid geažil sámi oahpaheaddjioahpuide leat dakkár doaibmabijut dehálaččat mat sáhttet lasihit studeantaid rekrutterema dáidda oahpuide. «Gollevirgi» lei rekrutterenkampánnja mii čađahuvvui jagi 2009 Finnmárkkus, ja mii váikkuhii dasa ahte bohte eanet ohcamat sámi oahpaheaddjioahpuide manjit jagi (Teakstaboksa 2).

Dárbu lea oahpahit eanet oahpahedjiid geat sáhttet oahpahis sámegielas ja sámegillii.
Govva: Jacob Lund/Shutterstock/NTB Scanpix

Romssa universitehta dieđiha ahte sii geahčadit gielddaid iežaset loguid doppe gos dat raporterejuvvojit sidjiide ja bajimus dási rapportaid kárten dihtii dárbbu sámi oahpahedjiide. Háhkkan dihtii studeantaid galleda Romssa universitehta skuvllaid ja juohká dieđuid universitehta fálddagaid birra ja sádde gihppagiid. Romssa universitehta lea oassálastán báikkálaččat lágíduvvon oktasaščoahkkimiidda sámi oahpaheaddjioahpu birra – maid earret eará Nordlándda fylkkamánni ja Davvi universitehta leat lágídan. Romssa universitehta lea maid vásihan vuollegis ohccidloguid dan viđa jagi oahpaheaddjiohppui mii lea ovttaiduhthuvvun másteriin sámegielas, dat mearkkaša dan lektorohppui mii addá gelbbolašvuohta oahpahit dásiin 8–13.. Jagi 2015/16 ii lean ii oktage ohcci dán ohppui.²⁷

Oahppojaagi 2019/20 ovtastuvvun sisaváldima logut čájehit ahte oktiibuot 15 ohccis leat sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahput vuosttaš válgan Sámi allaskuvlii – 10 ohcci sámi SVOO 5–10 ja 5 ohcci sámi SVOO 1–7. Davvi universitehtas leat oktiibuot 12 ohcci vel geain dat lea sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahppu vuosttaš válgan – namalassii guđas julevsámi ohppui ja guđas lullisámi ohppui.

²⁷ Sámi allaskuvla (2016) *Sámi logut muitalit 9*. Čielggaduvvun sámi statistihkka 2016. Raporta 1/2016.

4.5 Daid ohppiid fága- ja diibmojuohku geain lea sámegiella

Oahpahusdiimmut

Dat oahppit geain lea sámegiella, sáhttet dan válljet jogo vuosttašgiellan dahje nubbigiellan (Teakstaboksa 3). Oahppi sáhtta maid válljet sihke sámegiella ja dárogiella vuosttašgiellan (guokte vuosttašgiella)²⁸.

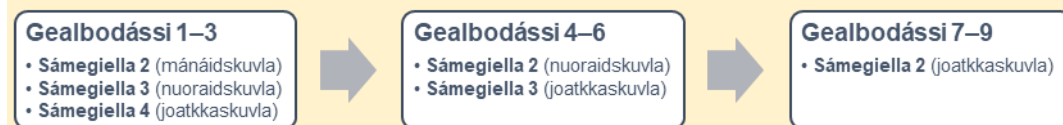
Daidda ohppiide geat čuvvot sámi oahppoplánadahkosa, *Máhttolokten sámi*, leat sierra fága- ja diibmojuogut. Oahppit geat eai čuovo dán oahppoplánadahkosa, muhto geain galgá leat oahpahus sámegiella vuosttaš- dahje nubbigiellan, galget čuvvut *Máhttoloktema* dábalaš fága- ja diibmojuogu..

Vuodđoskuvllas lea mearriduvvon uhcimus diibmolohku oktiibuot masa ohppiin lea vuoigatvuohta 1.–7. cehkiin ja 8.–10. cehkiin. Skuvlaeaiggádis lea geatnegasvuohta addit dán fáldadaga, muhto das lea friijavuohta fállat eanet diimmuid.²⁹ Joatkkaoahpahusas sáhtta skuvlaeaiggát bidjat eará fágaid nuppi ceahkkái go dat mat bohtet ovdan Oahpahusdirektoráhta johtučállosa tabeallain. Dalle galgá progrešuvdna fágas deattuhuvvot.

Teakstaboksa 3 Sámegiella vuosttaš- ja nubbigiellan

Oahppit geain lea sámegiella **vuosttašgiellan**, sámegiella 1, galget dárogiella oahppoplána *vuodul mii lea ohppiid várás geain lea sámegiella vuosttašgiellan*. Oahppit geain lea sihke sámegiella ja dárogiella vuosttašgiellan, ja oahppit geain lea sámegiella nubbigiellan, galget oahppoplána *vuodul dárogiella*. Oahppit leat čovdojuvvon oahpahusas ja árvvoštallamis čálalaš siidogiella..

Oahppit geain lea sámegiella **nubbigiellan**, sáhttet válljet jogo sámegiella 2 dahje sámegiella 3 vuodđoskuvllas, ja sámegiella 4 lea fas daid joatkkaoahpahusa ohppiid várás geain ii leat leamaš sámegiella vuodđoskuvllas.

Oahppoplánain ja dain gealbomihtuin leat sámegiella nubbigiellan ovcci dási fága čađaheapmái. Oahppit geat válljejit sámegiella 2, ollašuttet fága gealbomihtuid manjágo leat čađahan joatkkaoahpahusa. Oahppit geain lea sámegiella 3, ollašuttet 2/3 oasi fága oahppoplána gealbomihtuin, ja dat oahppit geat válljejit sámegiella 4, ollašuttet 1/3 oasi gealbomihtuin. Sis lea manjá vejolašvuohta čađahit fága privatistan.

Gáldut: Oahpahusdirektoráhta, oahppoplána sámegiella vuosttašgiellan ([SFS1-04](#)), oahppoplána dárogiella ohppiid várás geain lea sámegiella vuosttašgiellan. ([NOR3-03](#)), oahppoplána sámegiella nubbigiellan ([SAS1-04](#)), oahppoplána dárogiella ([NOR1-05](#)).

Sámi ohppiin leat eanet diimmut vuosttaš- ja nuppi giella go ohppiin geain lea dušše dárogiella.³⁰

Mánáiddásis sáhtta skuvlaeaiggát organiseret oahpahusa nu ahte oahppit geain lea sámegiella, ožžot jogo 190 diimmu eanet go eará oahppit, dahje ožžot gitta 5 proseantta rádjai juogaduvvo ođđasis eará fágain, dahje skuvlaeaiggát sáhtta válljet ovttaštáhtit lassedimmuid ja ođđasis juogadeami.

Nuoraiddásis leat oahppit geain lea sámegiella oahpahus, čovdojuvvon vierisgiella/čieknudeamis, ja dalle juogaduvvot diimmut dán fágas ođđasis vuosttaš- ja nuppi giella. Sámi ohppiide geain lea vierisgiella/čieknudeapmi, sáhttet diimmut dán fágas organiserjuvvot iešguđet lánkai. Skuvlaeaiggát sáhtta addá gitta 114 diimmu rádjai lassinn dábalaš uhcimus diibmolohkui, dahje gitta 5 proseantta rádjai diibmologus sáhtta

²⁸ Oahpahusdirektoráhta (2018) Johtučálus Udir-1-2018 kap. 2.1.8.3 *Samisk og norsk som førstespråk*

²⁹ Oahpahusdirektoráhta (2018) Johtučálus Udir-1-2018

³⁰ Mánáidceahkis (1.-7. cehkiin) dat lea oktiibuot 190 diimmu, nuoraidceahkis (8.-10. cehkiin) fas 114 diimmu, ja joatkkaoahpahusas fas 225 diimmu.

odđasis juogaduvvot ja geavahuvvot vierisgielaide, dahje ahte lassediiimmu ja odđasis juogadeapmi ovtastuvvojit. Skuvlaeaigát sáhtta maid válljet ovtastahttit lassediiimmuid ja odđasis juogadeami

Ohppiid várás geain leat guokte vuosttašgiela, addá skuvlaeaigát válddi odđasis juogadit gitta 5 proseantta rádjai eará fágain sámegillii ja dárogillii vai ožžot doarvái diimmuid goappašiid gielain. Dat boahtá lassin oppalaš 5 proseantta njuovžilvuhtii.³¹

Joatkkaoahpahusa ohppiin oahppospesialiserema oahppoprográmmas galget juohke jagi leat 103 diimmu sámegiela vuosttaš- dahje nubbigiellan, oktiibuot 309 diimmu. Fidnofágaohppiin galget juohke jagi leat 45 diimmu Jo1 ja Jo2 dásiin, oktiibuot 90 diimmu. Sis geat váldet oppalašstuderengelbbolašvuoda lasáhuskurssa Jo3, galget leat 219 diimmu sámegiela.

Oahppit geain ii leat leamaš sámegielaohpahus vuodđoskuvllas, sáhttet joatkkaoahpahusa oahppospesialiserema oahppoprográmmas válljet *sámegiela 4* nubbigiellan. Dát oahppit sáhttet geavahit friija válljejuvvon prográmmafágaid 140 diimmu sámegillii.³² Daid joatkkaoahpahusa ohppiid geain ii leat leamaš sámegiela vuodđoskuvllas, rávve Sámediggi baicce válljet sámegiela 4 nubbigiellan dan sadjái go sámegiela vierisgiellan.³³ Nu sáhttet oahppit manjl váldit sámegiel 3 dahje čadahi olles fága privatistan.

Fága- ja diibmojuohku

Váibmogiella-lávdegoddi čujuha dasa ahte hástalussan lea ahte eaktun buori sámegielaohpahus fálaldahkii lea ahte ohppiin jogo lea guhkit skuvlabeaivi dahje ahte sii ožžot uhcit áiggi oahpahussii eará fágain go eará oahppit. Lávdegotti mielas ii berre leat nu ahte sámegielaohpahusfálaldat albmána uhcit geasuheaddjin nu ahte oahppit ja váhnemat eai vállje dan fálaldaga. Lávdegotti árvvoštallama mielde berre láhčit diliid nu ahte lea doarvái áigi oahpahussii, seammás go diedusge lea mearrideaddjin ahte oahpahus lea buorre.

Jearahallamiin mitalit váhnemat ahte ii skuvla ii ge giella álo dieđe guđe vuoigatvuodát sámii ohppiin leat ja guđe fálaldagaid skuvlaeaigát galgá sáhttit addit.³⁴

Vuodđoskuvla

Skuvlaeaigát mearrida mo sámegielaohpahus galgá organiserejuvvot – bidjat bidjat lassediiimmuid sámegillii, odđasis juogadit diimmuid eará fágain dahje ahte lassediiimmu ja odđasis juogadeapmi ovtastuvvojit. Jearahallaniskadeamis vuodđoskuvllaide bivdojuvvojedje skuvllat árvvoštallat iešguđet čuočuhusaid sámegielaohpahusa fága- ja diibmojuogu birra. 120 vuodđoskuvllas vástidii bealli (60 skuvlla) ahte sii leat áibbas dahje muhtun muddui ovttaoaivilis dasa ahte *lea váttis mearridit diibmoplána nu ahte sámii oahppit ožžot doarvái oahpahusa buot fágain*. 83 skuvlla (69 proseantta) leat áibbas dahje muhtun muddui ovttaoaivilis dasa ahte *lea váttis eastadit sámegiela ja eará fágaid gártamis oktanaga diibmoplánii*, ja 72 skuvlla (60 proseantta) leat áibbas ovttaoaivilis dahje muhtun muddui ovttaoaivilis dasa ahte *lea váttis eastadit sámegielaohpahusa headušteames oahpahusa eará fágain*.

Váhnemat mitalit maiddá jearahallamiin ahte ohppiide lea hástaleaddji ahte sámegieldiimmut biddjojuvvojit nu ahte dat headušta sin oahpahusa eará fágain. Earret

³¹ Ohppiin lea ain vuoigatvuohta uhcimus diibmolohkui oktiibuot. Oahpahusdirektoráhta rávve iežas johtučállosis ahte oahppit geain leat guokte vuosttašgiela, berrejit oázžu diibmofálaldaga lassin dábaláš diibmolohkui, ja ahte áiggi láhčima galgá ságaškušsat ohppiiguin ja váhnemiiguin. Oahpahusdirektoráhta (2018) Johtučálus Odir-1-2018

³² Dat mearkkaša 140 diimmu lassin daidda 339 oahpahusdiimmuide, oktiibuot 449 diimmu. Oahpahusdirektoráhta (2018) Johtučálus Odir-1-2018

³³ Sámediggi (2018), Sámegiel fága oahppoplánat

³⁴ Jearahallamat 3 báikki váhnenovddasdeddjiiguin

eará mitalit váhnemat ahte oahppit masset diimmuid matematihkas ja dárogielas.³⁵ Sámi lohkanguovddáš mitala jearahallamis ahte sidjiide maid mitalit vánhemat ja skuvllat ahte sámegieloahpahas gártá oktanaga eará dehálaš fágaiguin nu go dárogielain dahje matematihkain. Viidáseappot biddjojuvvojit diimmut dávjá ovdal dahje dalá maŋŋá buot eará oahpahusa, ja oahppit geat váldet sámegiela ožžot danne stuorát bargonoadi go eará oahppit.

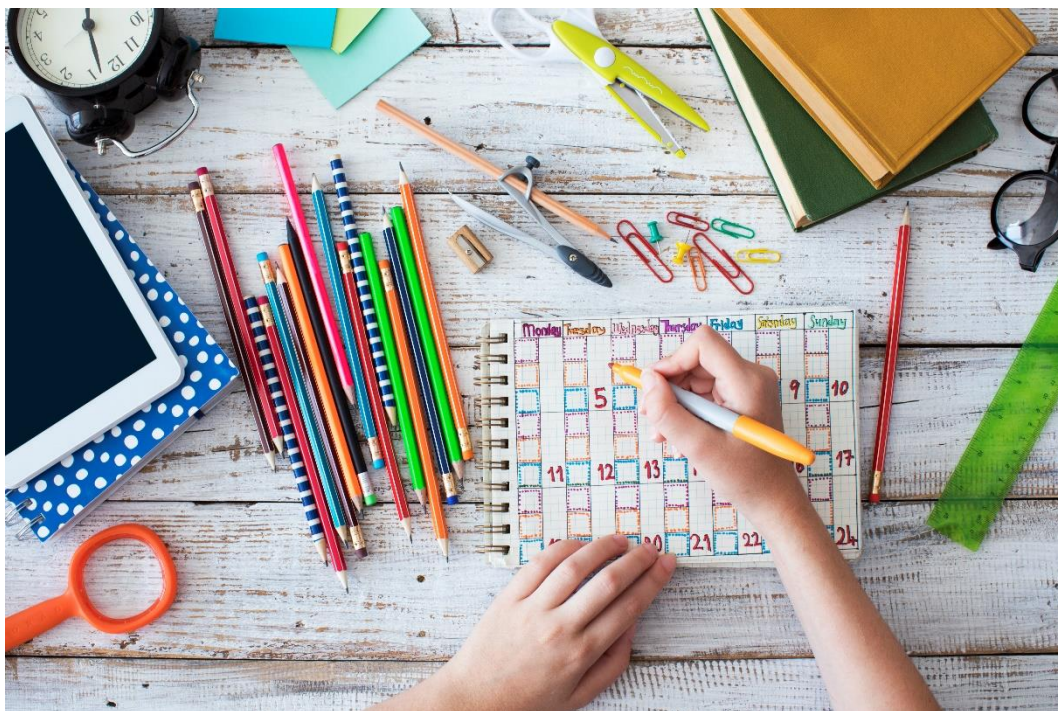
Jearahallaniskadeamis almmuhit muhtun vuodđoskuvllat ahte sis ii leat vejolašvuohta fállat sámegieloahpahusa maŋŋá dábalaš skuvlabeaivvi dannego oahppit johtet skuvlabussiin ja nu sii eai sáhte váldit viiddiduvvon diibmologu. Earát čujuhit dasa ahte oahppit eai sáhte oažžut oahpahusa maŋŋá dábalaš skuvlabeaivvi go dain geat fáallet gáiddusoahpahusa, ii leat oahpahus maŋŋá dábalaš skuvlaáiggi. Okta skuvla ii háliit lasihit diibmologu nuoramus ohppiide (1.-4. cehkiin) go skuvla oaivvilda ahte sii leat nu smávvat ahte sis ii berre leat eanet oahpahus go eará ohppiin. Dakkár dáhpusain oaivvildit skuvllat ahte sii fertejit váldit sámegiediimmuid eará fágain. Sihke váhnemat ja skuvllat dadjet jearahallamiin ahte lea hástalus ahte mánát masset diimmuid eará fágain sámegieloahpahusa geažil ja ahte sii masset diimmuid sámegielas go leat eará doaimmat skuvllas dan áiggi go galggašii leat sámegieloahpahus.

Sámediggi oaivvilda ahte hástalus ohppiide geain leat guokte vuosttašgiela vuodđoskuvllas (sihke siskabealde ja olggobeale sámi guovlluid), lea ahte fága- ja diibmojuohku ii čilge mo diimmut galget juogaduvvot dan guovtti vuosttašgiela gaskkas. Sámediggi čujuha ahte fállat oažžut guokte vuosttašgiela lea dehálaš, muhto ahte Sámedikki árvvoštallama mielde berrešii leat vejolaš organiseret oahpahusa nu ahte diibmolohku ii lassán. Sámedikki oaivila mielde sáhttet oahppit oažžut oahpahusa guovtti vuosttašgielas seamma diibmologu siskabealde go vuosttaš- ja nuppigielas go oktiordne dárogiel- ja sámegieloahpahusa. Máhtodepartemeanta oaivvilda ahte skuvlaeaggát berre fállat daidda ohppiide geain leat guokte vuosttašgiela, diimmuid lassin dábalaš diibmolohkui, árvvoštallama vuodul ohppiin ja váhnemiiguin.

Jearahallamis dadjá Romssa suohkan ahte sii vásihit fága- ja diibmojuogu hástaleaddjin. Suohkan geavaha buori muddui johtti oahpaheddjiid geat oahpahit iešguđet skuvllain juohke beaivvi, ja dalle ferte diibmoplánaid oktiordnet sihke siskáldasat skuvllas ja iešguđet skuvllain. Romssa suohkan oaivvilda ahte sámegieloahpahas galggašii vuogádahttojuvvo skuvllaide seamma láhkai go eará doaimmat ge. Dat mearkkaša ahte ferte sihkkarastit dan ahte oahppit ožžot sámegieloahpahusa skuvlaáiggi, ja ahte sámegiella ii addojuvvo seamma áiggi go geasuheaddji doaimmat lagasskuvllas. Dat mearkkaša earret eará ahte sámegiediimmuid ferte bidjat diibmoplánii ovdalgo diibmoplána muđui biddjojuvvo.

Romssa suohkan mitala viidáseappot ahte ohppiid mokta oahppat sámegiela dávjá njiedjá go sii jukset nuoraidskuvlaagi. Suohkan mitala ahte bisuhan dihtii ohppiid movtta sámegillii, dieđiha suohkan ahte Romssa mánáidskuvllat dihtomielalaččat geahččalit eastadit bidjamis sámegieloahpahusa seamma áigái go valáštallandiimmuid, luohkkámátkiid dahje eará mielamielidoaimmaid ohppiid várás.

³⁵Jearahallamat 3 báikki váhnenovddasdeddjiiguin

Muhtumin gártá sámegieloahpahus oktanaga eará fágaiguin
Gova: seb_ra/iStockphoto

Joatkkaoahpahus

Jearahallaniskadeapmi joatkkaskuvllaide čájeha ahte eanaš skuvllat (16 skuvlla 19 skuvllas) leat áibbas dahje muhtun muddui ovttaoavilis dan čuočuhussii ahte *lea váttis eastadit sámegiela ja eará fágaid gártamis oktanaga diibmoplánii*. 13 skuvlla 19 skuvllas leat áibbas dahje muhtun muddui ovttaoavilis dan čuočuhussii ahte *lea váttis mearridit diibmoplána nu ahte sámí oahppit ožžot doarvái oahpahusa sámegielas*.

Čilgehussan dasa ahte joatkkaskuvllain leat uhcit váttisvuođat dainna ahte sámegiieldiimmut gártet oktanaga eará fágaiguin, lea ahte diimmut sámegieloahpahussii juogaduvvojit guhkit áigodahkii go vuodđoskuvllas. Danne lea stuorát njuovžilvuohta joatkkaskuvlla fága- ja diibmojuogus³⁶ ja danne garvet oahppit oažžumis sámegiela oktanaga eará fágaiguin. Knut Hamsun joatkkaskuvla Hápmiris dieđiha ahte skuvlla sámí ohppiin lea sámegieloahpahus jogo dalle go eará ohppiin lea vierisgiella, dahje sis lea vejolašvuohta geavahit friijadiimmuid sámegieloahpahussii.

Sihke Plassje joatkkaskuvla ja Kråangke joatkkaskuvla dieđihit ahte fága- ja diibmojuohku doaibmá buorebut oahppospesialiserema oahppoprográmmaide go fidnofágalaš oahppoprográmmaide. Dan áiggi go ohppiin geain lea oahppospesialiseren, lea sámegiella vierisgiela sajis, de ožžot fidnofágaoahppit sámegieloahpahusa ovdal dahje manná skuvllaáiggi dain skuvllain. Romssa fylkkasuohkan dieđiha ahte oahppospesialiserema prográmmain geavahuvvojit dávjá fidnofágalaš čieknudandiimmut sámegillii, mii ii leat nu bivnnut ohppiid gaskkas.

Plassje joatkkaskuvla oaivvilda ahte stuorra erohus diibmologus gaskal Jo1/Jo2 ja Jo3 ohppiid geain leat fidnofágat, lea váttisvuohtan sihke fága- ja diibmojuogu ektui ja oahppanávkki ektui. Skuvla vásiha ahte fidnofágaoahppit eai šatta doaibmi guovttegielagin sámegielas ja dárogielas dainna ortnegiin go leat nu uhccán oahpahusdiimmut Jo1 ja Jo2 dásiin.

³⁶ Joatkkaoahpahusa diibmoplánas leat 45 diimmu (5x9), ja Jo1-oahppi diibmoplánas leat fas 30 diimmu

4.6 Gáiddusoahpahus

Sámegieloahpahusa lea vejolaš addit gáiddusoahpahussan dain gielddain gos dasa lea dárbu. Gáiddusoahpahus sámegiela lea ovttaárvosaš báikkálaš oahpahusain, seamma gáibádusain ollašuhttit gealbomihtuid oahppoplánas sámegiela várás vuosttašgiellan dahje sámegiela várás nubbiigiellan, ja oahpahus galgá veahkehit ohppiid šaddat doaibmi guovttegielagin.³⁷ Fylkkamánni galgá bearráigeahččat ahte sámi gáiddusoahpahussii gustojit seamma gáibádusat jodiheapmái, oahpaheaddjigelbui, mihtuide, oahppoplánabargui ja bohtosiidda go oahpahuslága gáibádusat muđui.³⁸

Teakstaboksa 4 Gáiddusoahpahus sámegiela

Gielddaid dábálaš vuodđoskuvllat, joatkkaskuvllat maid fylkkagielddat jodihit ja stáhta skuvllat, sámi ásašusat ja muhtun diliin maiddái priváhta doaimmahagat ja ovttaskasolbmot fáallet gáiddusoahpahusa. Skuvlaeaiggádis dat lea ovddasvástádus juohke oahppi oahpahusas vaikke vel sii ostet ge bálvalusa earáin geat fáallet gáiddusoahpahusa.

Finnmárkku fylkkamánnis lea oktiordnenovddasvástádus davvisámegiela gáiddusoahpahusas, ja Nordlándda fylkkamánnis fas lea oktiordnenovddasvástádus julevsámegiela ja lullisámegiela gáiddusoahpahusas.

Finnmárkku fylkkamánni juohká diimmuid ja máksá refušuvnnaid Finnmarkku gielddaide ja daid gielddaide olggobealde Davvi-Norgga mat addet oahpahusa lullisámegiela, julevsámegiela dahje davvisámegiela. Nordlándda fylkkamánni juohká diimmuid ja máksá refušuvnnaid daidda gielddaide Nordlánddas mat addet oahpahusa lullisámegiela, julevsámegiela dahje davvisámegiela. Oahpahusdirektoráhta juohká diimmuid ja máksá refušuvnnaid joatkkaskuvllaide fylkkagielddaid bokte miehtá riikka.

Gáldut: Sámi gáiddusoahpahusa rámmat, vuodđooahpahusa sámegielloarjagiid njuolggadusat ja vástádusat sis geat fáallet gáiddusoahpahusa.

Vuosttaš gáiddusoahpahusfálaldat sámegiela ášahuvvui 2004 Norggas manjágo sámi oahppit ožžo oktagaslaš vuoigatvuoda sámegieloahpahussii skuvllas. Váldosivvan dasa ahte skuvlaeaiggádat geavahit gáiddusoahpahusa, lea ahte ollu gielddain leat stuorra hástalusat fidnet báikkálaš sámegieloahpahedjjiid, erenoamážit oassevirggiide.

Sámi logut mitalit 8 čájehit galle oahppi ožžot gáiddusoahpahusa skuvlajagiid 2005/06–2014/15.³⁹ Ii leat seammalágan visogovva skuvlajagiin 2015–/16 – 2018. 2019 muttus eai leat ovttaga sámegieloahpahusa oassálastis ollislaš dieđut das galle oahppi ožžot sámegieloahpahusa gáiddusoahpahusa bokte, das mo gáiddusoahpahus organiserejuvvo ja dan oahpahusa kvalitehta birra maid oahppit ožžot.

Vástádusat sis geat fáallet gáiddusoahpahusa, čájehit ahte ledje oktiibuot 16 gáiddusoahpahusfálali skuvlajagi 2017/18 ja ahte 67 oahpaheaddji oahpahedje oktiibuot 340 oahppi vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, mii lea 12 proseantta dain ohppiin geain lea oahpahus sámegiela ja sámegillii.

³⁷ Oahpahusdirektoráhta (2015) Sámi gáiddusoahpahusa rámmat.

³⁸ Oahpahusdirektoráhta (2015) Sámi gáiddusoahpahusa rámmat.

³⁹ Sámi allaskuvla (2015) *Sámi logut mitalit 8*. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2015. Rapporta 1/2015.

Tabealla 3 Dat geat fálle gáiddusoahpahusa skuvlajagi 2017/18. Ohppiid ja oahpaheddjiid lohku ja oahpahusgiella.

	Giella	Oahppit	Oahpaheaddjit
Gáiddusoahpahusguovddáš, Guovdageaidnu	Davvisámegiella	62	4
Davvi-Romssa jsk. Ráissa ossodat	Davvisámegiella	54	6
Sámi jsk, Kárášjohka	Davvisámegiella	50	7
Åarjelsaemien vierhtiesåafoe, Aarporte	Lullisámegiella	36	10
Deanu sámeskuvla	Davvisámegiella	34	4
Sámi jsk. ja boazodoalloskuvla, Guovdageaidnu	Davvisámegiella	32	9
Kárášjoga vuodđoskuvla	Davvisámegiella	14	2
Árran Julevsámi Guovdásj, Ájluokta	Julevsámegiella	12	4
Romssa sámeskuvla, Beardu	Davvisámegiella	8	1
Åarjel-saemiej skuvle, Snåase	Lullisámegiella	7	4
Kråanke jsk.	Lullisámegiella	7	3
Brekken oppvekst- og lokalsenter, Plassje	Lullisámegiella	6	5
Olmáivákki skuvla, Gáivuotna	Davvisámegiella	6	3
Plassje jsk./ Aajege	Lullisámegiella	5	3
Grønnåsen skuvla, Bådåddjo	Julevsámegiella	4	1
Máze skuvla (guovvamánu 2018 rájes)	Davvisámegiella	3	1
		340	67

Gáldu: vástádusat Riikarevišuvnna reivii sidjiide geat fáallet gáiddusoahpahusa

Tabealla 3 čájeha ahte 263 oahppi ožžo gáiddusoahpahusa davvisámegielas, 61 oahppi lullisámegielas ja 16 oahppi julevsámegielas skuvlajagi 2017/18, ja dan golmma stuorámusas mat fálle gáiddusoahpahusa, buohkat Finnmárkkus, leat oktiibuot lagabui beali buot gáiddusoahpahusohppiin.

Eatnašat dain geat fáallet gáiddusoahpahusa, almmuhit ahte sis lea šiehtadus gáiddusoahpahusas vuostáiváldiskuvllaiguin. Šiehtadusat muddejit oahpahusa geavatláš čađaheami ja fakturerema. Árran Julevsámi Guovdásj dahká šiehtadusa njuolggá Nordlándda fylkkamánniin gii máksá gáiddusoahpahusa ovddas buot daid vuostáiváldiskuvllaide mat geavahit guovddáša.

Gáiddusoahpahus čađahuvvo ovttaskas ohppiide dahje joavkkuide. Vástádusat sis geat fáallet gáiddusoahpahusa, čájehit ahte bealli skuvllain fálle gáiddusoahpahusa joavkkuide skuvlajagi 2017–18. Sii geat fáallet gáiddusoahpahusa, čujuhit ahte sáhtta leat váttis čoahkkái bidjat joavkkuid, dannego vuostáiváldiskuvllaid diibmoplánaid ii sáhte rievdadit, ja ohppiin lea iešguđet gielladássi. Nordlándda fylkkamánni diediha ahte sii háliidit eanet geavahit gáiddusoahpahusa joavkkuin go dutkan lea čájehan ahte dat movttiidahtta ohppiid eanet, buorida gulahallama ja lokte oahppanávkki go oahpahus ovttaskas ohppiide. Dasa lassin lea vejolaš oahpaheaddjiresurssaid geavahit beaktileappot. Seammas lea Nordlándda fylkkamánni árvvoštallan ahte 1. luohkkálaččat berrejit juksat uhcimus dási sámegielas ovdalgo daid sáhtta čohkket joavkun. 2. ja 3. luohká ohppiid gal sáhtta čohkket joavkooahpahussii, ja Nordlándda fylkkamánni lea addiigoahtán sámegieloahpahusa joavkkuide.

Gáiddusoahpahusas leat golbma lágidanvuogi:

- gáiddusoahpahus giellačoahkkanemiid/hospiterema haga
- gáiddusoahpahus giellačoahkkanemiiguin
- gáiddusoahpahus hospiteremiin

Skuvlaeaggát vállje ieš guđe gáiddusoahpahuslágideami sii háliidit geavahit, muhto oahpahus galgá leat dohkálaš, dat mearkkaša heivvolaš oahppoplánaid gealbomihtuid juksamii. Jus skuvlaeaggát oaivvilda ahte gáiddusoahpahus giellačoahkkanemiid/hospiterenorruma haga lea doarvá dasa ahte oahppi galgá oažžut

ollašuhthtojuvvot iežas vuoigatvuoda oahpahussii sámegielas, de ii leat skuvlaeaiggát geatnegahttojuvvon fállat hospiterema dasa lassin.

Doarjja sámegieloahpahussii ii govčča goluid giellačoahkkanemiide/hospiterenorrumi. *Samisk via fjernundervisning: Ei kartlegging og veien videre* nammasaš evalueren maid Nordlandsforskning čađahii 2012, celkkii ahte čoahkkaneamit berrešedje leat lassin sámegielfága dábálaš diibmolohkui sihkkarastin dihtii ohppiid vuoigatvuoda sámi kultuvrii ja identitehtii, ja vel buhtadussan váilevaš dahje hui ráddjejuvvon vejolašvuhtii muosáhit giellabirrasi ja sámi searvevuoda doppe gos mánát ášset. Sámi giellalávdegoddi evttoha *Váibmogiela* (NAČ 2016:18) nannet gáiddusoahpahusa attidettiin sámi ohppiide vuoigatvuoda searvat giellačoahkkanemiide.

Vástádusat sis geat fállat gáiddusoahpahusa, čájeht ahte 170 oahppi 340 oahppis geain lei gáiddusoahpahus skuvlajagi 2017/18, oassálaste giellačoahkkanemiide dahje hospiterenorrumiidda. Jearahallamiin atnet váhnemat váttisvuohtan mánáide go sis váilu giellabirras. Dan namuhit maiddái muhtun skuvllat jearahallamiin ja friijateakstavástádusain. *Váibmogiela* mielde leat giellačoahkkaneamit ja hospiterenorrumat dehálaš váikkuhangaskaoamit dasa ahte oahppit jukset gealbomihitud ja ovddidit gielaset.

Jearahallamiin mitalit váhnemat ja skuvllat ahte dannego buot váhnemat eai hála sámegiela ieža, de leat giellačoahkkaneamit/hospiterenčoahkkaneamit ja astoáiggefálaldagat ain deháleappot vai mánát besset geavahit sámegiela. Dat guoská sihke ohppiide geat ášset sámi guovddášguovlluin ja sidjiide geat ášset sámi guovddášguovvluid olggobealde. Muhtun gieldas gos ášset ollu sámegiela, mitalit váhnemat ahte mánáin ii leat astoáiggefálaldat sámegillii ja ahte sii eai háleš sámegillii skuvllas givssideami geažil. Eará skuvla dovddaha ahte giellačoahkkaneamit/hospiterenorrumat leat dehálaččat ohppiide sámi guovddášguovvluid olggobealde vai sis lea čatnaseapmi sámi birrasii ja vai sii besset geavahit giela dain diimmuin mat leat oahpahusdáhphahusa olggobealde.

Man dájvja čoahkkaneamit čađahuvvojit, guđe fáttáid sii giedahallet ja man muddui dat leat heivehuvvon ohppiid oahpahuslágideapmái, rievddada daid gaskkas geat fállat gáiddusoahpahusa. Eatnašat geat fállat gáiddusoahpahusa lágideat jahkái guokte čoahkkaneami mat bistet ovtta vahku, muhto Áarjelsaemien vierhtiesáafoe nammasaš máhttuguovddáš lágida guhtta giellačoahkkaneami mat bistet ovtta vahku. Muhtun čoahkkanemiin lea konkrehta pedagogalaš sisdoallu, earát lágidevvojit sámi festiválaid dahje eará doaluid oktavuodas ii ge dain leat konkrehta čađahanplána. Muhtumat geat fállat gáiddusoahpahusa lohket giellačoahkkanandiimmuid buot gáiddusoahpahusdiimmuid oassin, earát fas eai daga dan.

Jearahallaniskadeapmi vuodđoskuvllaid gaskkas čájeht ahte leat iešguđet oaivilat vuostáiváldiskuvllaid gaskkas das makkár ávki giellačoahkkanemiin/hospiterenorrumiin lea. 28 skuvlla 56 skuvllas oaivildit ahte ohppiide lea buorre ávki, 5 skuvlla oaivildit ahte ohppiide ii leat buorre ávki, ja 23 skuvlla eai leat ovttaoaivilis eai ge sierramielalaččat dán čuoččuhussii. 19 skuvlla oaivildit ahte giellačoahkkaneamit/hospiterenorrumat hehtejit oahpahusa eará fágain, ja seamma ollu skuvllat oaivildit ahte dat eai daga dan. 18 skuvlla eai leat ovttaoaivilis eai ge sierramielalaččat dán čuoččuhussii.

Vástádusain sis geat fállat gáiddusoahpahusa ja jearahallamiin iešguđet skuvllaiguin boahthá ovdan ahte dain gáiddusoahpahusfálaldagain maid oahppit ožžot, leat iešguđetlágan organiseren, kvalitehta ja hattit. Oahpahus lágidevvo ovttaskas ohppiide dahje joavkooahpahussan, ja iešguđet teknihealaš čovdosat geavahuvvojit. Oahpaheddjiid gelbbolašvuohta molsašuddá, muhtun oahpaheddjiin lea dušše veaháš giellagelbbolašvuohta ja eará oahpaheddjiin fas lea doarvái gelbbolašvuohta gielas, pedagogihkas, gáiddusoahpahusdidaktihkas ja teknihealaš reaidduid geavaheamis. Oahpahusa haddi rievddada maiddái, sullii 500 ruvnnu rájes gitta 1 800 ruvnnu rádjai oahpahusdiimmus, ja meroštallojuvvo iešguđet láhkai. Muhtumat geat fállat gáiddusoahpahusa fakturerejit oahpaheddjiid duohta goluid dahje dihto virgeproseantta ovddas, earát fas váldet mielde maiddái hálddahušgoluid ja/dahje oahpahuslanja láiggu.

Golbma vuostáiváldiskuvlla mitalit ahte sii leat geavahan iežaset ruđaid veahkkebargái čadahan dihtii gáiddusoahpahusa uhcimus mánáide.⁴⁰ Okta skuvla vásiha ahte sámegieloahpahus dagaha ollu liigegoluid, go ferte máksit sihke veahkkebargigoluid ja gáiddusoahpahusgoluid.⁴¹

Sii geat fáallet gáiddusoahpahusa namuhit mánja hástalusa gáiddusoahpahusa organiserema ja čadaheami oktavuodas. Gáiddusoahpahusoahppit ožžot dávja oahpahusa álggaheami mañiduvvot go rámmat – dat mearkkaša šiehtadus, oahpahušlatnja ja/dahje tehnikkalaš readdut – eai leat sajis skuvlaálginaigái. Eará sivva mii namuhuvvo, lea ahte sámegieloahpahusa dárbu dieđihuvvo menddo mañjit. Sivvan dasa sáhtta leat go skuvllat leat geahččalan fidnet báikkálaš oahpaheaddji vuos, go oahppit eai leat dovdan iežaset vuoigatvuodaid, dahje go skuvllat ožžo Fylkkamánni mearrádusa menddo mañjit. Muhtun vuostáiváldiskuvllat dieđihit maiddá ahte sis leat heajos tehnikkalaš readdut ja čadat heajos interneahhtaoktavuohta ja neahhta mii ain boatkanaddá čadaheattiin gáiddusoahpahusa.⁴²

Sii geat fáallet gáiddusoahpahusa čujuhit dehálažžan ahte vuostáiváldiskuvllat láhččet diliid bures gáiddusoahpahusa geavattaš čadaheapmái, earret eará nu ahte tehnikkalaš readdut doibmet bures, ahte oahppit geavahit buori oahpahušlanja bastevaččat ja ahte nuoramus oahppit ožžot veahkkebargi. Stuoramus gáiddusoahpahusfállit čadahit muhtun doaibmajiid buoridan dihtii gáiddusoahpahusa geavattaš čadaheami. *Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla Guovdageainnus* bidjet gáibádusaid tehnikkalaš readduide šiehtadusain vuostáiváldiskuvllaiguin, ja čielggadit vuostáiváldiskuvllain oahpahusa geavattaš čadaheami hui dárkilit ovddalgihtii. Earret eará čielggaduvvo guđe gulahallanvuogádat galgá geavahuvvot ja mo sámi korrektuvrareaidu ja boallobeavdi galgá biddjojuvvot ohppiid dihtoriidda. *Plassje joatkkaskuvllas / Aajege* biddjojuvvojit oahpahusa rámmat fálli- ja vuostáiváldiskuvllaid jodiheaddjidásis, nu go fága- ja diibmojuohku ja tehnikkalaš readduid geavaheapmi.

Gáiddusoahpahus sámegielas lea dássálaga báikkálaš oahpahušain ja galgá váikkuhit dasa ahte oahppit šaddet doaibmi guovttegielagin.
Govva: CHBD/iStock

⁴⁰ Jearahallan

⁴¹ Jearahallan

⁴² Jearahallan

Jearahallaniskadeapmi čájeha ahte eanaš vuodđoskuvllat gos oahppit ožžot gáiddusoahpahusa, eai dovdda sámi gáiddusoahpahusa ohppiid oahpaheaddjiesurssaid ja oahpponeavvuid kvalitehta. Jearahallaniskadeami friijateavsttain sii čujuhit dasa ahte sis geat fáallet gáiddusoahpahusa, dat lea ovddasvástádus oahpahusas ja ahte skuvla lea uhccán seaguhuvvon dasa. Mánnggas geat fáallet gáiddusoahpahusa duođaštit dan ja čujuhit dasa ahte lea iešguđet kultuvra sámegieloahpahusa lágideami oktavuodas iešguđet skuvllain. Sii oaivvildit ahte váldosivva oahpahusa čadaheami hástalusaid lea ahte muhtun vuostáiváldiskuvllat uhccán beroštit sámi gáiddusoahpahusas.

Vuostáiváldiskuvllat muitalit maiddái hástalusaid birra mat čuožžilit go sii láchčēt diliid gáiddusoahpahussii nu go fága- ja diibmojuohku, ohppiid jávkan giellačoahkkanemiid/hospiterenorrumiid oktavuodas, 1.-4.-cehkiid ohppiid veahkkebargiid ruhtadeapmi, tehnikkalaš váttisvuodāt ja ohppiid váilevaš háliidus oažžut sámegieloahpahusa.

Bajábealde namuhuvvon hástalusat gáiddusoahpahusain leat leamaš oahppásat guhkit áiggi ja čujuhuvvojedje jo *Samisk via fjernundervisning* nammasaš evalueremis maid Nordlandsforskningen čadahii 2012. Evalueren čujuhii ahte leat mánnggas geat fáallet gáiddusoahpahusa ja váillahii uhcit fálliid logu ja eanet ovttaláhkásaš oahpahusmálla ja čorgadat ruhtadanvuogádaga.

2014 oaččui Oahpahusdirektoráhta bargun Máhttodepartemeanttas čielggadit iešguđetlágan sámi gáiddusoahpahusmáliid. Direktoráhta árvvoštalai iešguđet molssaeavttuid ja rávvii gáiddusoahpahusa bidjat stáhta gáiddusoahpahusbálvalussii (Saft). Direktoráhta dieđiha ahte Máhttodepartemeanta baicce ovdal válljii joatkit dakkár málla mas Nordlándda fylkkamánis ja Finnmárkku fylkkamánis lea ovddasvástádus gáiddusoahpahusfálaldagas nu go dain lei čielggadeami ovdal. Dasa lassin ožžo fylkkamánit ovddasvástádussan nannet diehtujuhkima ja loktet oahpaheddjiid gelbbolašvuoda. Dát málla mearkašii maiddái ahte Nordlándda ja Finnmárkku fylkkamánit ráhkadedje rávvejeddji rámmaid sámi gáiddusoahpahussii.⁴³

Rámmat galget leat reaidun fylkkamánniide maiguin lea vejolaš buoridit fálaldagaid kvalitehta ja ovttárvosašvuoda, ja nannejit dan guovtti fylkkamánneámmáha ovddasvástádusa addit guoskevaš ja ođasmahttojuvvon dieđuid skuvlaeaggádiidda miehtá riikka vuoigatvuoda birra sámegieloahpahussii. Dat guokte ámmáha galget dieđihit rutiinnaid birra diimmuid juohkima oktavuodas sámegieloahpahussii, oahpahusgoluid buhtadeami birra, iešguđet fálliid haddeerohusaid birra ja vejolašvuodaid birra oažžut vejolaš giellačoahkkanemiid dahje hospiterenorrumiid. Rámmain leat maid rávvejeddji eavttut fállat ja oažžut gáiddusoahpahusa, ja gáibádusat gáiddusoahpaheddjiid gelbbolašvuoda loktemii. Finnmárkku ja Nordlándda fylkkamánit leat ožžon ovddasvástádusa rámmaid čadahit manimusat 2020 ja oktiordnet gealbudandoaibmajuid.

Sin vástádusain geat fáallet gáiddusoahpahusa boahťa ovdan ahte daid fylkkamánniid bagadus ja čuovvuleapmi geain lea oktiordnenovddasvástádus gáiddusoahpahusas, lea dehálaš sihke gáiddusoahpahusa johtilis álggaheapmi ja čadaheapmi. Sii geat fáallet gáiddusoahpahusa lulli- ja julevsámegielas leat hui duhtavaččat dainna bargguin maid Nordlándda fylkkamánni dahká. Sii dieđihit ahte fylkkamánni álggaha mánnga doaibmajuju mat buoridit oahpahusa, earret eará kurssaid ja eará gealbudandoaibmajuid, fierpmádatčoahkkimiid oahpaheddjiid ja rektoriid várás ja tehnikkalaš čovdosiid lágideapmi.

Sii geat fáallet gáiddusoahpahusa davvisámegielas dieđihit baicce ahte sii eai oaččo makkárge bagadusa dahje čuovvuleami Finnmárkku fylkkamánni bealis. Gáiddusoahpahusguovddáš Guovdageainnus dieđiha ahte váilevaš gulahallamis gaskal Finnmárkku fylkkamánni ja Guovdageainnu suohkana jođihangotti leat stuorra váikkuhusat gáiddusoahpahusa plánemii. Guovddáš muitala ahte go sii hui manjit

⁴³ Oahpahusdirektoráhta (2015) *Sámi gáiddusoahpahusa rámmat*.

proseassas ožžot dieduid daid ohppiid birra geat leat ožžon diimmuid, de dat mielddisbuktá 2-6 vahkkosaš maŋŋoneami oahpahusa álggaheapmái. Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas ja Kárášjoga vuođoskuvla diedihit maiddá ahte čuožžilit váttisvuođat go fylkkamánni diibmojuolludus gáiddusoahpahussii boahá maŋjit. Das leat earret eará lassiváikkuhusat skuvllaid diibmoplánabargui, mii fas mielddisbuktá ahte gáiddusoahpahus álggahuvvo maŋjit.

4.7 Oahpponeavvuid fidnen

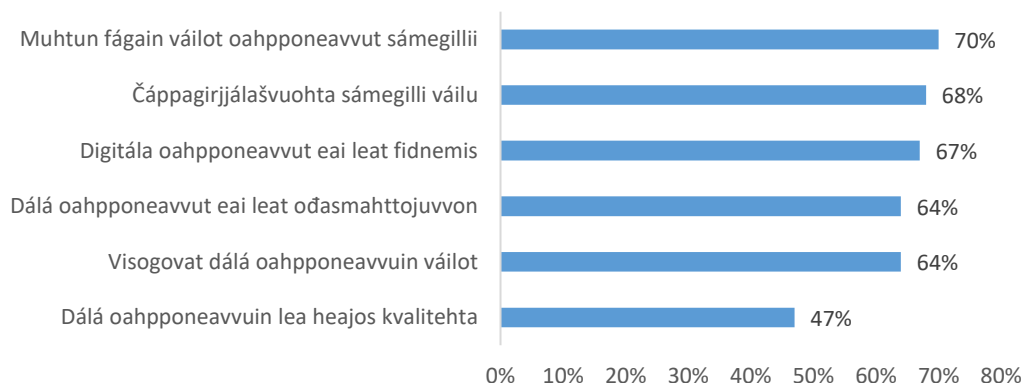
Sámegiela oahpponeavvuid álkis fidnen, ja maiddá digitála oahpponeavvuid, lea dehálaš oassi buori ja ovttárvosaš oahpahusfálaldagas. Erohussan dárui ja ođđadárui oahpponeavvuid hárrái ii leat vuoigatvuohta oažžut sámegiela oahpponeavvuid oahpahuslága vuođul.

Ovddasvástádus sámi oahpponeavvuin sirdojuvvui jagi 2006 Sámi oahpahusrádis Sámediggái. Sámediggi oažžu jahkásaš juolludusa Máhttodepartemeantas mii galgá ruhtadit dábbalaš ja heivehuvvon oahpponeavvuid ráhkadeami ja buvttadeami sámi ohppiide, ja vel Sámedikki bargui sámi oahppoplánaiguin ja rávvemii ja bagadallamii sámi oahpahusa birra. Juolludus lea oassi olles juolludeamis sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas. Sámediggi juohká juolludusaid iešguđet departemeanttain iežas vuoruhemiid mielde. Jagi 2018 lei juolludus oahpahusulbmiliidda 46,6 miljon ruvnnu.⁴⁴

Sihke Sámediggi ja Oahpahusdirektoráhta diedihit ahte sámi oahpponeavvuid váili lea leamaš bisti váttisvuohta dan rájes jo go sámegiella oahpahuvvogođii skuvllas. Direktoráhta oaivvilda ahte oahpponeavvut berrejit láchčojuvvot sámi diliide, ja danne ii dárbbas dárogieala oahpponeavvuid njuolgga jorgaleapmi leat buorre molssaeaktu. Direktoráhta čujuha ahte Sámedikkis dat lea hálddašanovddasvástádus oahpponeavvuid ráhkadeamis ja ahte direktoráhta danne ii geavat ollu návccaid dása.

Jearahallaniskadeamit skuvllaide, jearahallamat váhnemiiguin, skuvllaiguin ja skuvlaeaiggiiguin, vástádusat gáiddusoahpahusfálalliin ja eará vižžojuvvon duodaštusat čájehit ahte leat eanet hástalusat mat gusket oahpponeavvuid fidnemii, earret eará oahpponeavvuid váili, dálá oahpponeavvuid heajos kvalitehta ja unnán diehtojuohtin daid birra. Jearahallaniskadeapmi vuođoskuvllii čájeha maid ahte dain skuvllain main lea báikkálaš oahpahus ja johtti oahpaheaddjit/oahppit, dat leat stuorámuš hástalusat oahpponeavvuid fidnemis.

Govus 6 Mo vuođoskuvllat áddejit oahpponeavvuid fidnema dain vuođoskuvllain main lea báikkálaš oahpahus dahje johtti oahpaheaddjit/oahppit. n=64.

Gáldu: Riikarevišuvdna

Govus 6 čájeha ahte measta bealli vuođoskuvllain main lea joga báikkálaš sámegielaohpahus dahje johtti oahpaheaddjit/oahppit, oaivvildit ahte dálá oahpponeavvuin lea heajos kvalitehta. Eanet go bealli dain skuvllain vásihit ahte váilot

⁴⁴ Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2018) Juolludusat sámi ulbmiliidda jagi 2018 stáhtabušehtas

oahpponeavvut muhtun fágain ja dasa lassin čáppagirjjálašvuohta.

Jearahallaniskadeami hárrái dain joatkkaskuvllain main lea báikkálaš oahpahus, leat bohtosat measta ovttaláganat earret dan ahte oppa 58 proseantta oaivvildit ahte dálá oahpponeavvuin lea heajos kvalitehta.⁴⁵

Norgalaš girjelágádusas, Solum forlag, leat manimus jagiid leamaš šiehtadusat Sámedikkiin sámegielaš oahpponeavvuid buvttadeami hárrái. Lágádus čujuha maid dasa ahte lea stuorra váili odđasat čáppagirjjálašvuođas mánáid ja nuoraid várás buot sámegielaide.

Plassje joatkkaskuvla dieđiha ahte leat dušše golbma romána lullisámegillii mat heivejit ohppiide. Dilli dagaha ahte oahpaheaddjit geavahit oahpahusas muhtun mánáidgirjiid mat joatkkaskuvlla ohpiid mielas orrot leamen menddo mánálaččat.

Ain leat mánnga guovdilis fága main eai leat oahpponeavvut sámegillii. Dát guoská erenoamážit lulli- ja julevsámegillii.

Tabealla 5 Daid guovdilis fágaid visogovva main eai leat oahpponeavvut davvisámegillii, julevsámegillii ja lullisámegillii vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas

Vuodđoskuvla		
Davvisámegiella	Julevsámegiella	Lullisámegiella
	Sámegiella vuosttašgiellan 8.–10. ceahkki	
	Sámegiella nubbigiellan (sámegiella 2) 8.–10. ceahkki	
	Sámegiella amasgiellan 8.–10. ceahkki	Sámegiella amasgiellan 8.–10. ceahkki
Sámegiela čieknjudeapmi 8.–10. ceahkki	Sámegiela čieknjudeapmi 8.–10. ceahkki	Sámegiela čieknjudeapmi 8.–10. ceahkki
	RLE/RE 5.–10. ceahkki	RLE/RE 5.–10. ceahkki
	Luonddufága 5.–13. ceahkki	Luonddufága 5.–10. ceahkki
	Servodatfága 8.–11. ceahkki	Servodatfága 8.–10. ceahkki
Servodatfága 1–4. ceahkki	Historjá 8.–10. ceahkki	Historjá 8.–10. ceahkki
	Geografiija 8.–10. ceahkki	Geografiija 1.–4. ceahkki ja 8.–10. ceahkki
		Matematihkka 8.–10. ceahkki
Joatkkaskuvla		
Davvisámegiella	Julevsámegiella	Lullisámegiella
	Sámegiella vuosttašgiellan jo1	
	Sámegiella nubbigiellan (sámegiella 3)	
Matematihkka jo2, jo3	Matematihkka jo1– jo3	Matematihkka jo1– jo3
	RLE/RE jo3	RLE/RE Jo3
Luonddufága jo1– jo3		Luonddufága jo1– jo3
Servodatfága jo2– jo3		Servodatfága jo1
	Historjá jo2– jo3	Historjá jo2– jo3
	Geografiija jo1	Geografiija jo1

Gáldu: vástádusreive Sámedikkis beaiváduvvon 17.12.2018

Tabealla 5 čájeha daid fágaid main eai oppanassii ge gávdno oahpponeavvut. Dasa lassin leat dál muhtun fágat main leat oahpponeavvut muhtun muddui. Sámediggi ráhkada jahkásaččat visogovvalaš logahallama sámi oahpponeavvuin. Jagi 2018 visogovva čájeha ahte váilot digitála oahpponeavvut mánngga fágas buot golmma sámegillii. Sámi oahppit eai beasa geavahit *Salaby* nammasaš digitála oahpponeavvu sámegielaide, vaikke vel dát lea eanemusat geavahuvvon digitála oahpponeavvu Norgga vuodđoskuvllas ja gávdno mánngga eará gillii, earret eará somali, tigrinja, tamil, polska, lietuvalaš ja filipiinnaid gielaide.

Ovttas nammasaš oahpponeavvoportála lea ráhkaduvvon dieđuid juohkin dihtii, luoikkahan dihtii, juogadan dihtii ja buvttadan dihtii sámi oahpponeavvuid.

⁴⁵ Bohtosat gusket daidda joatkkaskuvllaide main ii addojuvvo gáiddusoahpahus

Jearahallaniskadeamit dattetge čájehit ahte portála uhccán geavahuvvo. Ovttas portála web-doaimmaheaddji mitala ahte sin geavaheddiidlohku lea viehka unni, sullii 500 olbmo. Dán duođaštit jearahallaniskkademiid bohtosat ge, mat čájehit ahte dušše 30 proseantta dain vuodđoskuvllain ja 42 proseantta dain joatkkaskuvllain main lea báikkálaš oahpahus, geavahit Ovttas.

Teakstaboksa 5 Oahpponeavvoportála Ovttas

Ovttas.no lea sámegiela oahpponeavvoportála interneahhtas ráhkaduvvon njealji gillii (davvi-, lulli-, julevsámegillii ja dárogillii) mas skuvllat, oahpaheaddjit ja eará geavaheaddjit sáhttet gávdnat dieđuid sámegiela oahpponeavvuid birra ja luoikkahit daid neahtas Sámedikki oahpponeavvovuoddázis. Dasa lassin sáhttet sámegieloahpaheaddjit juogadit iežaset ráhkadan oahpponeavvuid earáiguin ja buvttadit digitála oahpponeavvuid. Buot bálvalusat leat nuvttá. Ovttas gullá Sámi allaskuvlii ja dan ruhtadit Gielda- ja ođasmahttindepártemeanta ja Sámediggi.

Gáldu: www.ovttas.no.

Ovttas-statistihkka mitala ahte luoikkahuvvon oahpponeavvuid lohku molsašuttai gaskal 189 ja 549 jahkái áigodagas 2015–2017. Jearahallaniskcadeapmi čájeha ahte 28 proseantta vuodđoskuvllain dieđihit ahte sii geavahit portála muhtun muddui girjjiid luoikkahepmái. Ii oktage sis daja ahte sii geavahit Ovttas ollu.

Jearahallaniskcadeapmi vuodđoskuvllain čájeha maid ahte dušše 2 proseantta báikkálaš oahpaheddiin geavahit Ovttas ollu buvttadan dihtii digitála váikkuhangaskaomiid, ja 18 proseantta geavahit dan muhtun muddui. Dain joatkkaskuvllain main lea báikkálaš sámegieloahpahus geavahit 8 proseantta oahpaheddiin Ovttas ollu buvttadan dihtii digitála oahpponeavvuid. Seamma olus vástidit ahte sii geavahit portála muhtun muddui, jearahallaniskcadeami vástádusaid vuodul joatkkaskuvllain.

Sámegielalaš oahpponeavvuid váilun dagaha ahte ollu sámegieloahpaheaddjit ráhkadit iežaset oahpponeavvuid. Ovttas nammasaš oahpponeavvoportálas lea dakkár doaibman mii dahká vejolažžan oahpaheddiide juogadit iežaset ráhkadan oahpponeavvuid. Muhto jearahallaniskcadeamit skuvllain čájehit ahte dat uhccán dahkkojuvvo. 70 proseantta vuodđoskuvllain ja 60 proseantta joatkkaskuvllain mat vástidedje jearahallaniskcadeamis, eai juogat iežaset ráhkan oahpponeavvuid Ovttas-portálas. Dušše 1 proseanta vuodđoskuvllain ja 7 proseantta joatkkaskuvllain juogadit iežaset ráhkadan oahpponeavvuid ollu Ovttas-portálas.

Jearahallamiin mitalit váhnemat ahte sii vásihit dan váttisvuohtan go mánáin jogo eai leat, dahje go sis leat uhccán dakkár oahpponeavvut.

*Sámi ohppiin váilot oahppaheavvut ollu fágain
Govva: mediaphotos/iStockphoto*

Sivat dasa ahte nu uhccán oahpponeavvut leat fidnemis

Dokumeantaguorahallan, jearahallaniskadeapmi ja jearahallamat čájehit ahte oahpponeavvuid váilun ja váttis fidnen vuosttažettiin čatnasa dáid čuoggáid dilálašvuodaide:

- oahpponeavvodoarjagiid hálddašeapmái Sámedikkis
- Ovttas nammasaš oahpponeavvoportálie
- oahpponeavvočálleid váilumii

Oahpponeavvodoarjagiid hálddašeapmi Sámedikkis

Jahkásaččat juolluda Máhttodepartemeanta doarjaga oahpahuslbmiliidda maid Sámediggi galgá hálddašit. Doarjja galgá ruhtadit dábbalaš ja heivehuvvon oahpponeavvuid ráhkadeami ja buvttadeami sámi ohppiide, ja vel Sámedikki bargui sámi oahppoplánaiguin ja rávvemii ja bagadallamii sámi oahpahusa birra. Sámediggi diediha ahte jahkái 2018 leat ožžon 46,2 milj. ruvnnu. Dán juolludusas válljii Sámediggi geavahit sullii 17 670 000 ruvnnu mánáidgárdeossodaga bargui, 26 050 000 ruvnnu vuodđooahpahusjuhkosa bargui (mas oahpponeavvut leat mielde) ja 2 450 000 alitoahpu ja dutkanjuhkosa bargui. Oktiibuot 21 milj. ruvnnu lea geavahuvvon oahpponeavvoovddideami doarjagiidda.⁴⁶

Vaikke vel sámedikkis lea doaibmaplána oahpponeavvoovddideami várás mas leat čielga vuoruheamit, njuolgadusat ja rutiinnat doarjjaortnega várás ja čuovvu prošeavttaid čavgadit, de lea ain stuorra váttisvuoda prošeavttaid čađahemiin. Sámedikki rehketoalu revišuvdna čájeha ahte áigodagas 2010-2018 leat ain geavatkeahtá 65,3 milj. ruvnnu 97,1 milj. ruvnnus maid Sámediggi juolludii oahpahussuorggi ovddidanprošeavttaide.

Sámediggi lea áigodagas 2015–2017 addán doarjagiid njealji (golmma sámi lágádussii ja ovtta dáža lágádussii), guovtti joatkkaskuvlii ja Sámi allaskuvlii sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái⁴⁷. Áigodagas juolluduvvui 12,5 miljon ruvnnu, 11,5 miljon ruvnnu ja 34,2 miljon ruvnnu namalassii lulli-, julev- ja davvisámegiela oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Dás ožžo golbma sámi girjelágádusa 75 proseantta doarjagiin.

⁴⁶ Sámedikki jahkediedáhusat 2015–2018

⁴⁷ Doarjja erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide ii leat válodojuvvon mielde.

Oahpponeavvoovddideami doaibmaplána 2015-2018 ráhkadeami oktavuodas diđoštii Sámediggi oahpahasasahusain oahpponeavvodárbbuid, ja dáhtui diehtit maid fágaid ja cehkiid/dásiid galggašii vuoruhit go doarjagat oahpponeavvoovddideapmái almmuhuvvojit. Evttohusaid dáhtto sámi joatkkaskuvllain ja joatkkaskuvllain main lei ovddasvástádus sámi ohppiin davvi-, julev- ja lullisámi guovlluin, Sámi oahpaheaddjierpmádagas, Sámi lohkanguovddázis ja Sámi erenoamášpedagogalaš doarjalusas, muhto eai vuodđoskuvllain. Dasa lassin lea sámediggeráđđi jagi 2019 galledan golbma giellaguovllu gullan dihtii makkár oahpponeavvuid dárbbasuvvojit.

Dasto viežžá Sámediggi dieđuid girjelágádusain dárbbu birra ođđasis prentet oahpponeavvuid. Ovdalgo Sámediggi almmuha ohcanláhkan doarjagiid oahpponeavvuid ovddideapmái, dat gulaskuddá joatkkaskuvllain mat oahpahit sámegiela gávnahan dihtii maid fágaid ja cehkiid/dásiid lea dárbu vuoruhit almmuhusas.⁴⁸

Doarjja oahpponeavvuid ovddideapmái lea ohcanvuđot ortnet. Sámediggi almmuha ruđaid ohcan láchkai iežas neahttasiiddus. sámediggi juolluda ruđaid ohcama vuodul. Dáid ruđaid ohcet eanaš sámi lágádusat. Sámediggi dieđiha ahte dasa lassin lea jagi 2019 álggahan rámmašiehtadusproseassaid, muhto dat ii lihkestuvvan menddo uhccán ohcamiid geažil. Vaikke vel Sámediggi gokčá buot lágádusgoluid oahpponeavvuid buvttadeapmái,⁴⁹ máksá lágádusdoarjaga sámi lágádusaide ja dađistaga lasiha oahpponeavvuid čálliid ja jorgaleddjiid máksomeriid, de ii leat vejolaš ollašuhttit dan sámegieloahpponeavvuid dárbbu mii skuvllain lea.

Oahpahusdirektoráhta dieđiha ahte 2013–2014 geahččaluvvui jorgalahttit sámegillii Salaby, mii lea eanemusat geavahuvvon digitála oahpponeavvu vuodđoskuvllas, Sámedikki doarjjaortnega bokte. Direktoráhta dadjá ahte sámi lágádus, sierra šiehtadusa bokte Gyldendal nammasaš girjelágádusain, lea ožžon sámi vuoigatvuodaid Salaby:i. Haddi maid sámi lágádus gáibidii jorgaleami ovddas lei direktoráhta sániid mielde nu allat ahte Sámediggi ii háliidan/das ii lean vejolašvuohta atnit nu ollu ruđaid ovddidit Salaby sámegillii.

Sámediggi aiddostahttá ahte sámi oahppit eai beassan leat mielde Salaby ráhkadeamis. Ii ge Máhtdepartemeanta ge leat bivdán Sámedikki searvat dán bargui dahje dahkan Sámediggái leat vejolažžan ruhtadit Salaby ovddidit sámgillii. Jahkásaš juolludus departemeanttas sámi ulbmiliidda ii atte Sámediggái vejolašvuođa ollašuhttit Salaby sámegillii, mii mávssášii sullii 30 milj. ruvnnu.

Nu go namahuvvon de lea Solum lágádus áidna lágádus mas maŋimus jagiid leat leamaš šiehtadusat Sámedikkiin sámi oahpponeavvuid buvttadeami hárrái. Lágádusa prošeaktaduodaštusa geahčadeapmi masa gusket sámi oahpponeavvuid buvttadeapmi áigodagas 2013–2018, čájeha ahte buot prošeavttat leat maŋnonan.⁵⁰ Maŋnoneami leat hástalus muhtun oassái dain geat buvttadit sámi oahpponeavvuid, ja Sámediggi čilge iežas jahkedieđáhusain ahte váldosivva maŋnonemiide ja buvttadanváiłai, lea ahte vejolašvuohta fidnet oahpponeavvočálliid ja jorgaleddjiid lea ráddjejuvvon.⁵¹

Eará čilgehusat maŋnonemiide ja buvttadeami váilumi leat Sámedikki jagi 2018 jahkedieđáhusa mielde ahte ii geasut bargat oahpponeavvuid ráhkademiin, ja sámi oahpaheaddjit ja jorgaleaddjit eai vuorut dan. Sámediggi namaha maiddái ekonomalaš rámmaid eará sivvan go sámi oahpponeavvuid buvttadeapmi váilu. Sámediggi dieđiha ahte dálá ekonomalaš rámmaiguin dat ii náke juksat ulbmila mas livčče oahpponeavvut buot fágain ja buot golmma gillii ovdalgo ođđa fágaplánat bohtet 2020..

⁴⁸ Sámedikki skábmamánu 28. b. 2017 beaiváduvvon notáhta Riikarevišuvdnii.

⁴⁹ Oahpahusdirektoráhta máksá dušše 50 proseantta dárogieđi oahpponeavvuid buvttadangoluin.

⁵⁰ Duodaštusat sámi lágádusain leat dušše sámegillii.

⁵¹ Sámedikki jahkedieđáhusat 2015–2018

Tabealla 6 Erohus gaskal juolluduvvon ja geavahuvvon prošeaktaruđaid oahpponeavvuide 2015–2018. Ruvnnuin

Jahki	Bušeahhta	Rehketdoallu	Erohus
2018	19 440 000	20 151 957	711 957
2017	20 940 000	18 345 374	-2 594 626
2016	20 725 000	20 652 616	-72 384
2015	21 025 000	20 883 391	-141 609

Gáldu: Sámedikki jahkediedáhusat 2015–2018

Tabealla 6 čájeha spiehkastaga gaskal juolluduvvon ja geavahuvvon doarjjaruđaid. Sámediggi dieđiha ahte sivva unnit geavaheapmái muhtun jagiid lea eanaš muhtun dakkár prošeavttaid prošeaktaruđaid ruovttoluottageassin, mat lea heaittihuvvon dannego ovdáneapmi lea váilon.

Sámedikkiin ii leat gaskkustanstrategiija buvttaduvvon oahpponeavvuid várás. Oahpponeavvut gaskkustuvvojit dušše Ovttas bokte mas leat unnán geavaheaddjit, ja Sámedikki girjeráju bokte. Sámediggi dieđiha ahte ii leat sin ovddasvástádus gaskkustit easkka buvttaduvvon oahpponeavvuid. Sámediggi čujuha ahte doarjjavuostáiváldiin dat lea ovddasvástádus oahpponeavvuid juohkašumis ja vuovdaleamis, ja sii galget fuolahit ahte dat leat vuovdin láhkai unnimusat vihtta jagi.

Go olmmoš geahčada Solum girjelágádusa duodáštusaid ja njuolggadusaid mat leat ohcanvuđot doarjagiid várás oahpponeavvuid ráhkadeapmái, de dat čájeha ahte ii leat miige gáibádusaid doarjjavuostáiváldái buvttaduvvon oahpponeavvuid gaskkusteami oktavuodas. Solum lágádus dieđiha ahte oahpponeavvut sáddejuvvojit skuvllaide lágádusas dahje guovddášjuohkašumis. Ođđa girjiit vuovdaluvvojit Ovttas-portála bokte dahje aviissain dan lagasbirrasis mas giella hállojuvvo/oahpahuvvo.

Sámedikki doaibmaplána oahpponeavvuid ráhkadeami várás áigodahkii 2015 –2018 bohtá ovdan ahte Sámediggi galggai jagi 2015 árvvoštallagoahtit daid doarjjaortnegiid mat leat oahpponeavvoovddideami várás. Áigumuš árvvoštallamiin lei oažžut ollislaš ja kvalitehta dáfus buoret hálldašeami oahpponeavvobuvttadeapmái. Árvvoštallan ii leat odne ge vel álggahuvvon.

Oahpponeavvoportála Ovttas

Ovttas lea Sámedikki váldováikkuhangaskaoapmi sámi oahpponeavvuid gaskkusteamis ja luoikamis. Jearahallaniskadeamit čájehit ahte Ovttas lea uhccán dovddus sámi oahpaheddjiidbirrasis. Ovttas-portála web-doaimeaheaddji dadjá ahte dasa lassin ahte oahpponeavvut oahpásmahttojit ieš neahttaportálas, de gaskkustuvvojit dieđut ođđa oahpponeavvuid birra sierra facebook-siiddus. Doaimmaheaddji dadjá dasto vel ahte Ovttas-bargiin leat sierra stánddat ja ahte sii dollet sáhkavuoruid konferánsain ja seminárain. Sii galledit maid skuvllaid, mánáidgárddiid ja giellaguovddážiid go sin dáhttot boahtit. Doaimmaheaddji čuvgeha maidái ahte sii eai goassege leat fitnan galledeamen gielddaid oahpahusjunnošiid.

Measta dušše vuodđoskuvllaid oahpaheaddjit geavahit Ovttas-portála. Joatkkaskuvllaid oahpaheaddjit geavahit portála uhcit. Čilgehus dasa lea ahte portálas leat oppalaččat unnit oahpponeavvut mat heivejit joatkkaskuvllaide. Eanaš luoikkahuvvojat girjiit davvisámegillii. Sii guđet ássat Finnmárkku sámi guovlluid olggobealde luoikkahit eanemusat.⁵²

Lossat ja áddjái lea luoikkahit oahpponeavvuid Ovttas bokte. Automáhtalaččat bohtá Ovttas-portálas jearaldat luoikkaheami birra Sámedikki oahpponeavvoguovddáži mii doaimmaha luoikkaheami. Guovddáži lea várrejuvvon bealle virgi ja Ovttas dieđiha ahte muhtumin lea váttis oažžut oktavuoda oahpponeavvoguovddážiin. Sámediggi čujuha ahte sii boahpte plánaáigodagas áigot árvvoštallat galgá go ovddasvástádus ja

⁵² Jearahallan Ovttas-portálain, 1 joatkkaskuvllas, ja vel Sámedikki tabealla oahpponeavvuin mat váilot

oahpponeavvoguovddáža sadji doalahuvvot nu mo dat lea dál vai berre go dat eará láhkai organiserejuvvot.

Ovttas ii čále statistihka das man galle iežas buvttadan oahpponeavvu juogaduvvojit portála bokte. Ovttas čujuha ahte váldosivva dasa ahte ollu oahpaheaddjit eai háliit juogadit iežaset buvttadan oahpponeavvuid portála bokte, lea ahte sii eai háliit dan dahkat nuvttá eai ge sii leat sihkkarat ahte oahpponeavvuin lea doarvái buorre kvalitehta. Ovttas čuvge viidáseappot ahte sii jagi 2013 rájes leat geahččalan bargat oahpaheaddjistudeanttaiguin Sámi allaskuvllas ávžžuhettiin sin bidjat nehttii daid oahpponeavvuid maid sii ráhkadit studeantan. Sii leat maid veaháš iešguđet láhkai geahččaladdan ávžžuhit oahpaheddjiid juogadit eanet.

Muhtun skuvllat čujuhit ahte lea váttis juogadit iežas buvttadan oahpponeavvuid Ovttas-portálas dannego oahpaheaddjit fertejit iskat juohke ovdamearkka vuoigatvuođaid maid sii geavahit. Go oahpaheaddjit buvttadit oahpponeavvuid lágádusa bokte, de hálddaša lágádus vuoigatvuođaášši. Ovttas-portálas lea daid oahpaheddjiid ovddasvástádus iskat vuoigatvuođaid, geat juogadit dahje buvttadit oahpponeavvuid.⁵³

Sámediggi cealká ahte sii eai leat dahkan maidege aktiivvalaččat lágidan dihtii olámuđui daid oahpponeavvuid maid sámi oahpaheaddjit iešguđet skuvllain leat ráhkadan. Sámediggi dadjá ahte sii leat ruhtadan prošeavtta mas skuvla ovddidii oahpponeavvuid iežas buvttadan oahpponeavvuid vuodul. Sámediggi vásihii ahte prošeakta gárttai leat sullii seamma divrras go ođđa oahpponeavvuid ráhkadeapmi.

Vižžojuvvon duodaštusat čájehit ahte buvttaduvvojit hui unnán digitála oahpponeavvut Ovttas-portálas. Dan doaimmaheaddji mitala ahte stuorámus hástalus das mii guoská digitála oahpponeavvuid ráhkadeapmái, lea ahte sámegielaoahpaheddjiid teknihkalaš gelbbolašvuohta lea mearkkašahtti unnit go gelbbolašvuohta oahpaheddjiin geat oahpahit eará fágaid. Doaimmaheaddji čuvge dasto ahte vaikke Oahpohusdirektoráhta almmuhii 55 miljon ruvnnu digitála oahpponeavvuid buvttadeapmái jagi 2018, de eai nákcen sámi oahpaheaddjit ja lágádusat ávkkástallat dáinna doarjagiin heajos teknihkalaš gelbbolašvuođa geažil. Ovttas oaivvilda ahte sámi lágádusat berrejit ovttas bargat dáža lágádusaiguin digitála oahpponeavvuid buvttadeami hárrái, dannego dáža lágádusain lea buorre teknihkalaš gelbbolašvuohta.

Sámediggi oaivvilda ahte váldosivva dasa ahte sámi fágabirrasat ja sámi lágádusat eai sáhte ávkkástallat dáinna doarjagiin lea ahte doarjja lea jurddašuvvon dárogiela digitála oahpponeavvuid ovddideami várás. Doarjagat eai addojuvvo ovddidit sámegielalaš oahpponeavvuid sámi fágaid várás main lea sámi sisdoallu.

Guokte joatkkaskuvlla mat oahpahit lullisámegiela, Plassje ja Kråangke joatkkaskuvllat, diedihit ahte sii geavahit Ovttas hui uhccán dannego portálas eai leat návccat ođasmahttit ja dikšut digitála oahpponeavvuid. Skuvllat ovdal geavahit *Nasjonal digital læremiddel-arena* (NDLA) nammasaš portála⁵⁴. Sivva lea ahte NDLA:s, muhto ii Ovttas-portálas, leat sihke teknihkalaš ja hálldahuslaš doarjjadoaimmat mat veahkehit oahpaheddjiid portálii guoski vuoigatvuođaášši, hálddašeami ja divššu oktavuodas.⁵⁵

Vejolašvuohta háhkát oahpponeavvočáliid

Oahpponeavvočáliid ja jorgaleaddjit leat measta buohkat oahpaheaddjit geat oahpahit vuoddo- ja joatkkaskuvllain. Jearahallaniskadeapmi ja jearahallamat čájehit ahte sihke oahpaheddjiid ja jorgaleddjiid dárba lea stuoris.

⁵³ Jearahallamat guvttiin joatkkaskuvllaiguin

⁵⁴ Nasionála digitála oahpahusarena (NDLA) lea fylkkagielladaid gaskasaš ovttasbargu mii fállá rabasdigitála oahppanressurssaid joatkkaoahpahusa geavaheapmái. NDLA lea 17 fylkkasuohkana gaskasaš ovttasbargu

⁵⁵ Jearahallan ovttain joatkkaskuvllain

Sámediggi čuvge ahte oahpponeavvočállit dávjá barget olles oahpaheaddjivirggis oahpponeavvobarggu lassin. Sámedikki mielas dat dagaha menddo garra rahčama ja buohcama ja dan manjil oahpponeavvuid ráhkadeami ja buvttadeami manjoneami.

Lullisámi guovllus leat guokte joatkkaskuvlla Plassje joatkkaskuvla / Aajege ja Kråange joatkkaskuvla čohkken iežaset oahpaheaddjiresurssaid čoavdin dihtii daid hástalusaid maid oahpponeavvočállid váili dagaha. Sii barget ovttrasrádiid lullisámegiela oahpponeavvobuvttadeami hárrái, báikkálaš oahpaheami hárrái, gáiddusoahpahusa hárrái ja rávesolbmuid oahpahusa hárrái. Dát dahká ahte skuvllain sáhtta leat sámegielaohpaheddjiid bissovaš joavku, beroškeahhtá ohppiidlogu molsašuddamis jagis jahkái, ja addá vejolašvuoda geavahit resurssaid beaktilit. Daid jagiid go ohppiidlohku lea unni, geavahit sámegielaohpaheaddjit eambo áiggi oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Go ohppiidlohku lassána, de sii čohkkejit beroštumi oahpahussii.

Ovttasbarggu boadus lea ahte joatkkaskuvllat leat nákcen buvttadit digitála oahpponeavvuid lullisámegillii vuosttašgiellan jo1 ja jo2 várás. Dat golbma ásahusa leat buvttadeamen oahpponeavvuid lullisámegillii vuosttašgiellan jo3 várás. Oahpponeavvut biddjojuvvot dađistaga NDLA-portálii ja leat olámuttus buot ohppiide joatkkaoahpahusa dásis. Prošeavtta oasi ruhtada Sámediggi (70 proseantta) ja Trøndelága fylkkasuohkan (30 proseantta).⁵⁶

Eará sivat hástalusaid digitála oahpponeavvuid buvttademiin: Teknologalaš skuvlálávka Doarjagat digitála oahpponeavvuid ovddideapmái fágaođasmahttima várás lea okta doaibmabijuin mat leat teknologalaš skuvlálávka viđa jagi áŋgiruššamis (2018–2022). Ulbmil áŋgiruššamiin lea váikkuhit dasa ahte oahppit ožžot dieđuid ja áddejumi teknologija birra, algoritmalaš jurddašeami birra, programmerema birra ja besset geavahit buriid digitála oahpponeavvuid. Doarjjaortnet gáibida earret eará ahte prošeavttas ferte leat iežasoaissi mii lea unnimustá 50 proseantta.⁵⁷ Sámediggi dieđiha ahte ortnet ii váldde vuhtii ahte sámi buvttadeaddjit geat buvttadit márkana ovddas, mii ii leat gávppálaš, dárbbášit 100 proseantta doarjaga. Dan láhkai olggušta doarjjaortnet sámi oahpponeavvobuvttadeddjiid.

Eará doaibmabidju Teknologalaš skuvlálávkkas lea *Doarjja digitála oahpponeavvuid sisaoastimii*, mas juohke fálli iežas árvvoštallama bokte dadjá ahte sii dustejit ortnega eavttuid.⁵⁸ Sámediggi čujuha ahte doarjja digitála oahpponeavvuid oastimii ii leat heivehuvvon sámi duohtadillái, dannego leat hui unnán sámi digitála oahpponeavvut mat duhtadit eavttuid.

Oahpahusdirektoráhta dieđiha ahte vuosttaš doarjjaalmmuhus digitála oahpponeavvuid buvttadeapmái attii dan bohtosa ahte juolluduvvui ruhta ovttas sámi digitála oahpponeavvu buvttadeapmái dan 21 prošeavttas mat ohce juolludusa. Oahpponeavvu mii oaččui doarjaga lea speallu sámi máidnasiid birra buot golmma sámegillii, girjedárrui ja ođđadárrui.

4.8 Oahpahusfálaldaga kvalitehta

Buorit ja ovttárvosaš bálvalusat

Oahppoplánain sámegiela vuosttaš- ja nubbigielas lea meroštallojuvvon dakkár ulbmil ahte sámegiela oahpahus oktan dárogieffágain galgá láhčit vuodu ohppiid doaibmi guovttegielalašvuoda ovddideapmái.

Máhtodepartemeanta dieđiha ahte sámi ohppiid ávki oahpus ja ulbmiljuksan árvvoštallojuvvot bajimus dásis seamma láhkai go vuodđooahpahus muđui, namalassii kvalitehtaárvvoštallamiiguin nu go nátionála iskosiiguin, kárteniskosiiguin, skuvlaattusindikátoriiguin, eksámenbohtosiiguin, bearráigeahčuiguin ja

⁵⁶ Jearahallan ovttain joatkkaskuvllain

⁵⁷ Oahpahusdirektoráhta (2019) Doarjja digitála oahpponeavvuid ovddideapmái fágaođasmahttima várás.

⁵⁸ Oahpahusdirektoráhta (2019) Oahpponeavvuid eavttut.

váidalusortnegiiguin. Oahpahusdirektoráhta dieđiha dasto vel ahte seamma kvalitehtaevttut geavahuvvojit dárogiela ja sámegiela oahpahusfálaldaga várás.

Kvalitehtaárvoštallama vuogádat galgá departemeantta oaivila mielde váikkuhit dasa ahte riikkalaš ja báikkálaš eiseválddiin leat buorit dieđut ohppiid oahppanávkki, čađaheami ja oahppanberrasa birra. dáid dieđuid vuodul galgá skuvlaeaiggát ja skuvllat vuoruhit resurssaid ja áŋgiruššamiid, plánat guhkit áigái ja dahkat mearrádusaid mat dorjot kvalitehtabuorideami skuvllain. Buorre kvalitehta válddahuvvo láhkaásahusas js nuolgadusain ja nátionála suorgemihtuin.

Láhka geatnegahtta skuvlaeaiggáda hábmet ja árvoštallat jahkásaš raportta dili vuoddoahpahusas, ja skuvllat galget jeavddalaččat čadahit skuvlavuđot árvoštallama. Oahpahusdirektoráhtas lea gohčus fállat skuvlaeaiggádiidda guoskevaš ja ođasmahttojuvvon máhttovuoddu ja vel resurssaid ja reaidduid vai skuvllat viidáseappot ovdánit oahpu addi organisašuvdnan. Kvalitehtaárvoštallama vuogádagain ulbmil lea vuoddoahpahusa máhttovuđot kvalitehtaovddideapmi.

Dokumeantaguorahallan ja jearahallamat čájehit ahte vaikke vel *Máhttolokten* ja *Máhttolokten sámi* leat ovttárvosaš ja bálddalas oahppoplánat, de leat stuorra erohusat gaskal dáža ja sámi fágaid das mii guoská vejolašvuodaide kártet ohppiid gálggaid ja dan oahpahusa kvalitehta mii addojuvvo - nátionála iskosiid, kárteniskosiid, eksámeniid ja árvoštallamiid vuodul.

Okta erohusain vejolašvuodas mihtidit kvalitehta ja mihtideami čađaheamis guoská vuoddomáhtuid mihtideapmái lohkamis sámegillii nátionála iskosiid bokte. *Nátionála iskosat*, mat čadahuvvojit lohkamis sámegillii 5., 8. ja 9. ceahkis čadahuvvojit dušše dain unna oasáš sámegielat sámi mánáin geain lea sámegiella vuosttašgiellan. Go ohppiidlohku lea unni, de eai geahččaluvvo dát iskosat ovddalgihtii dannego lea viehka jáhkehahti ahte iskosat šaddet almmolaččat oahppásat. Dát mearkkaša ahte Oahpahusdirektoráhta dahje earát eai dieđe ovddalgihtii mo bargamušat ja iskosat doaimmažit.

Ohppiidlogu geažil ii mihtit direktoráhta guhkibuš áiggi ovddideami ge ii ge almmut bohtosiid hálddašandásiid mielde dahje skálačuoggáid mielde. Statistihkalaš eahpesihkkarvuotta unnán iskojuvvon ohppiid geažil ja persovdnasuodjalusa vuhtiiváldima geažil, dahká ahte árvoštallojuvvon dohkkeameahttumin almmuhit bohtosiid. Boađusraportta lea maid veaháš earálágan go dat mii addojuvvon dárogiela nátionála iskosiid vuodul. Oahpahusdirektoráhta lea ovddidan sierra boađusraportta daid nátionála lohkaniskosiid várás maid ohppiid skuvllat ožžot.

Nátionála iskosiid bohtosat lohkamis sámegillii almmuhuvvojit čuoggáid mielde juohke oahppi nammii. Boađusraporttas oaidná oahpaheadji maid bargamušaid oahppi lea dohkálaččat čoavdán ja maid ii, dan lassin vel oahppivástádusa. Bohtosat ge almmuhuvvojit juohke bargobihtá čoavdinproseantan joavkodásis buohtastahtidettiin buohkaiguin geat leat čadahán nátionála iskosiid lohkamis sámegillii, muhto ii lohka hálddašandási. Sivva boađusraportta erohusaide lea unna ohppiidlohku geat čadahit sámi lohkaniskosiid.⁵⁹

Jearahallamis dieđiha okta skuvla ahte oahpaheddjiid mielas lei váttis oažžut árvoštallojuvvot bohtosiid nátionála sámegieliskosis seamma láhkai go nátionála iskosiin mat čadahuvvojit dárogillii.⁶⁰ Skuvla cealká viidáseappot ahte lea lossat bidjat bohtosiid skuvlla fágavuogádagaide.

Sámi lohanguovddáš oaivvilda ahte ii leat vejolaš geavahit bohtosiid nátionála iskosiin go áigumuš lea árvoštallat ulbmiljuksama doaibmi guovttegielalašvuoda oktavuodas. Guovddáš oaivvilda ahte dál ii gávdno miige mihtidemiid doaibmi guovttegielatvuodas.

⁵⁹ Oahpahusdirektoráhta (2019) *Sámi iskosat – stáhtus ja čuolbmačilgehusat*. Reive Máhttodepartementii, ođđajagemánu 31. beaivvi 2019.

⁶⁰ Jearahallan ovttain skuvllain.

Máhttodepartemeanta dieđiha ahte nátionála iskosat eai galgga leat vuodđun go eanjkilohppiid gielalaš ovdáneapmi árvvoštallojuvvo. Iskosat addet skuvllaide dieđuid oahppi lohka, rehkenastima ja engelasgiela vuodđohálddašeamis.

Kárteniskosat leat ráhkaduvvon dovđán dihtii daid ohppiid geat dárbašit lasi čuovvuleami. danne galget iskosat addit dieđuid skuvllii oahppi gálggain. Ii čohkkejuvvo nátionála statistihkka dáid iskosiid bohtosiin. Kárteniskosiid lohka 1., 2. ja 3. ceahki várás lea Sámi lohanguovddáš jorgalan sámegillii.⁶¹ Iskosiin geavahit ollu dain govain mat leat dárogiela kárteniskosiin, ja dat ráddje veaháš bargamušaid ovddideami, oaivvilda Oahpahusdirektoráhta. Dálá iskosiid muhtun oasseiskosat eai leat seamma guovdilát sámegillii dannego hástalusat, vuoruheamit ja progreshuvdna lohkan- ja čállinoahpahusas eai leat seammaláganat sámegiela ja dárogiela. Dárbu lea maiddái vuhtii váldit golmma sámegiela gaskasaš erohusaid go iskosat ráhkaduvvojit.

Guovddáš dieđiha ahte sámegiela oahpaheaddjit mánga jagi leat ohcalan kártenreaidduid vai sáhttet kártet vuodđogálggaid lohka ja čállimis sámegillii. eai leat ráhkaduvvon kárteniskosat *čállimis* vuodđogálgan dárogillii. Guovddáš lea ohcan doarjjaruđaid Sámedikkis giellagálggaid árvvoštallanreaidduid ovddideapmái, muhto ii leat ožžon doarjaga.

Kárteniskosat dárbašuvvojit vai lea vejolaš čuovvut ohppiid giellagálggaid
Govva: skynesher/IStock

Váttis maid lea geavahit *eksámenbohtosiid* kvalitehtasihkarastinvuogádaga oassin. Oahppit sáhttet gessojuvvot čálalaš ja/dahje njálmmálaš eksámenii sámegiela.⁶² Bohtosat eai almmuhuvvo dannego sámi ohppiid oassi lea menddo unni, muhto skuvllat, oahpaheaddjit ja oahppit besset diehtit iežaset bohtosiid.⁶³

Máhttodepartemeanta dieđiha ahte Sámediggi ja oahpahuseiseválddit barget ovttrasráđiid ja geahččalit buoridit dálá iskuvuogádaga. Máhttodepartemeanta dadjá jearahallamis ahte sii lágidit digaštallamiid gaskal Oahpahusdirektoráhta ja Sámedikki.

⁶¹ Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi (2013) *Sámegielaiddoaimaplána - stáhtus 2011–2013*

⁶² Čálalaš iskosat ráhkaduvvojit ja árvvoštallojuvvojit guovddáš dásis, ja njálmmálaš iskosat ráhkaduvvojit ja árvvoštallojuvvojit báikkálaččat.

⁶³ Sámegiela vuosttaš- ja nubbigiela oahppoplánat.

Sámedikkis ja Sámi lohanguovddášis ii leat ovddasvástádus árvvoštallat kvalitehta ja oahppanávkkii sámegiela oahpahusas dahje čuovvulit ohppiid, muhto dadjet jearahallamis ahte sii dárbbasit eanet dieđuid dáin surggiin vai sáhttet čadahit iežaset barggu. Sámi lohanguovddáš ovddida kártenreaidduid ja pedagogalaš ávdnasiid sámegillii oahpahussuorggi iešguđet ulbmiliid várás. Dáid ruhtadit dávjá Oahpahusdirektoráhta ja Sámediggi. Guovddáš ráhkada maid nátionála geahččalemiid sámegiela lohkamis 5., 8. ja 9. cehkiid várás Oahpahusdirektoráhta gohččuma mielde. Guovddáš lea maid jorgalan ja ovddidan kárteniskosiid lohkamis ja kárteniskosiid rehkenastimis golmma oahpahussámegillii. Guovddáš doallá dasto vel kurssaid, semináraid ja bagadallamiid giellaovddideamis ja didaktihkas čálmmustahtidettiin sámegieloahpahusa earret eará skuvllaid várás. Guovddáš dieđiha ahte sii ovdamearkka dihtii váillahit dieđuid das man ollu oahppit juohke jagi čadahit eksámena sámegielas vuosttaš- ja nubbigiellan ja dieđuid sin bohtosiid birra.

Nátionála iskosiid ja eksámeniid lassin mearrida *láhkaásahus oahpahusláhkii* ohppiid vuoigatvuođa *árvvoštallamii* almmolaš vuodđoskuvlaoahpahusas ja joatkkaoahpahusas. Vuoigatvuohta árvvoštallamii mearkkaša sihke vuoigatvuođa *gaskanárvvoštallamii*, *loahppáárvvoštallamii* ja *oahpahusa duođaštussii*. Skuvlaeaiggáda ovddasvástádus dat lea ahte dakkár árvvoštallamat čadahuvvojit.

Jearahallaniskadeapmi čájeha ahte dábalaš vuohki čuovvulit ohppiid giellamáhtu lea čálalaš ja njálmmálaš gaskanárvvoštallan juohke jahkebeali.⁶⁴ Iskkadeamis dadjet buot gáiddusoahpahusfállit ahte dušše gáiddusoahpahusa oahpaheaddjit dat árvvoštallet ohppiid giellamáhtu, ja ahte árvvoštallamat gaskkustuvvojit vuostáiváldi skuvlla gulahallanoahpaheaddjai. Jearahallamis dovddaha okta skuvla dan čuolmma ahte skuvllii lea váttis čuovvulit dan oahpahusa kvalitehta mii addojuvvo gáiddusoahpahusas. Skuvla lea dušše gaskkusteaddji ja ferte luohhtit dasa ahte gáiddusoahpahusa fállis leat gelbbolaš oahpaheaddjit ja čuovvu sámegiela oahppoplána.⁶⁵

Čielggadusas *Váibmogiella* lea dat loahppajurdda ahte oahppit eai juvssa guovttegielalašvuođa, ja okta sivain lea ahte ohppiin lea dušše moadde diimmu oahpahus vahkkui, ja ahte buot eará oahpahus ja gulahallan čadahuvvo dárogillii.

Eará oasit mat maiddái galget váikkuhit buori oahpahussii, leat olahti ja gelbbolaš oahpaheaddjiresurssat, fáldadaga organiseren mii lea bures heivehuvvon ohppiid beavvialaš dillái (sisdoallá buori fága- ja diibmojuogu), gáiddusoahpahusa buori kvalitehta ja bures olahti ođasmahttojuvnon oahpponeavvut, maidda gullet digitála oahpponeavvut ge.

Lassin dasa ahte leat mánga hástalusa mat čatnasit fága- ja diibmojuhkui, oahpaheaddjiresurssaide, fáldadaga organiseremii, čájehit vástádusat gáiddusoahpahusa fálliin ahte leat stuorra erohusat gáiddusoahpahusa goluin, fáldadagain ja organiseremis. Máhttodepartemeanta čuvge ahte gáiddusoahpahusa málles mii geavahuvvo, lea dat heajos bealli ahte gáiddusoahpahusa rámmaid eaktogáibádusat leat dušše rávvejeaddjit, nu ahte fáldadaga sihke haddi ja kvalitehta molsašuddá.

Otná gáiddusoahpahusortnet mearkkaša ahte gáiddusoahpahusa fállit eai sertifiserejuvvo eai ge dohkkehuvvo. Máhttodepartemeanta oaivvilda ahte sertifiseren- dahje dohkkehanortnet sáhtta dagahit ahte muhtun fállit eai sáhte joatkit gáiddusoahpahusain, ja dat sáhtta dagahit bahás váikkuhusaid gáiddusoahpahusa fáldahkii sámegielas. Departemeantta oaivila mielde berre jearrobealli (skuvlaeaiggádat) dovddahit čielgasat kvalitehtagáibádusaid gáiddusoahpahusfálleide. Sámediggi oaivvilda ahte dárbu lea bargat dan ala ahte kvalitehta buorrána dan gáiddusoahpahusas mii fállujuvvo, ja aiddostahtta ahte sámegiela gáiddusoahpahus berre leat stáhtalaš bargamuš maid ii

⁶⁴ Dain vuodđoskuvllain mat vástidedje jearahallaniskadeapmái, dadje 58 proseantta ahte sii čadahit čálalaš gaskanárvvoštallamiid, ja 49 proseantta fas vástidedje ahte sii čadahit njálmmálaš gaskanárvvoštallamiid. Vejolašvuohta lei addit eanet vástádusaid.

⁶⁵ Jearahallan ovttain skuvllain.

galgga bidjat gielddaid hálđui.

Jearahallaniskadeamis vuodđoskuvllaide sii gohčohalle árvvoštallat mán̄ga čuoččuhusa sámegieloahpahusa birra iežaset skuvllas. 120 vuodđoskuvllas mat vástidedje iskkadeapmái, ožžo 56 skuvlla gáiddusoahpahusa, ja 64 skuvllas fas lei báikkálaš oahpahus. 28 skuvlla mat ožžo gáiddusoahpahusa, ja 47 skuvlla main lei báikkálaš oahpahus ledje ovttaoaivilis dahje muhtun muddui ovttaoaivilis čuoččuhusain «Oppalohkáí fállá skuvla buori ja heivehuvvon sámegieloahpahusa». Dasto ledje 20 skuvlla main lei gáiddusoahpahus, ja 36 skuvlla báikkálaš oahpahusain áibbas dahje muhtun muddui ovttaoaivilis čuoččuhusain «Oppalohkáí jukset skuvlla oahppit gealbomihtuid mat leat sámegiela oahppoplánain».

Máhtodepartemeanta čujuha dasa ahte skuvlaeaiggádis dat lea ovddasvástádus oahpahusfálaldaga kvalitehtas ohppiide ja addimis dieđuid dan birra. Dasa lassin galgá gielda/fylkkagielda váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit hálldahuslaš vuogádagat statistihka ja eará dieđuid viežžamii mat dárbbášuvvojit oahpahusa dili ja ovdáneami árvvoštallamii, gč. *oahpahuslága láhkaásahusa § 2-2*.

Ássanbáiki ja ovttaárvosaš fálaldat

Gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid gelbbolašvuohta, oahpahuslážaldat, giellačoahkkanemiid lohku ja diibmohaddi leat mán̄ggálgáanat. Gielddat ja fylkkagielddat dat mearridit galget go fállat gáiddusoahpahusa čoahkkanemiiguin vai daid haga. Muhtun gielddat ja fylkkagielddat gokčet ieža gáiddusoahpahusa goluid nu ahte skuvllat galget suitit bálkáhit assistentaid nuoramus mánáide, oastit buriid teknihkalaš rusttegiid ja ruhtadit heivehuvvon lanjaid. Eará gielddat ja fylkkagielddat gáibidit ahte skuvllat ieža gokčet liigegoluid maid gáiddusoahpahusa organiseren dagaha.

Oahpahusláhka geatnegahtta skuvlaeaiggádiid fuolahit kvalitehtalaččat buori gáiddusoahpahusa. Sámediggi oaivvilda ahte duohtadilli lea nu ahte gielddat dan sadjái go árvvoštallet lea go gáiddusoahpahus dohkálaš dahje heivvolaš, dahje lea go dárbu lasihuvvot hospiteremiin, ovdal árvvoštallet lea go gielddas várri ruhtadit dakkár hospiterema.⁶⁶

Sámediggi čujuha maid dasa ahte ollu váhnemat gielddain main leat unnán sámi mánát, vásihit váttisvuodaid oáččohit johtui oahpahusa sámegielas dahje sámegillii. Okta sivva dása lea ahte skuvlaeaiggát ii dieđe ahte sámi ohppiin lea oktagaslaš vuoigatvuohta oazžut oahpahusa sámegielas. Eará sivva lea ahte skuvlaeaiggát ii dieđe ahte sámi ohppiin lea vuoigatvuohta oazžut oahpahusa sámegillii jus eanet go logi oahppi dan háliidit.⁶⁷

Dávjá dáhpháuvvá dat ahte oahppit masset mán̄gga mánu sámegieloahpahusa dannego skuvlaeaiggát geavaha guhkes áiggi gávnnaht mat vuoigatvuodaid ohppiin leat ja plánat mo oahpahus galgá čađahuvvot, Sámedikki oaivila mielde. Sámi váhnemat dieđihit ahte skuvlaeaiggádat álggahit plánema maŋjit, várra easkka skuvlla álgima maŋjá. Maŋjit álgin lea váttisvuohta, maid duođaštít váhnemat, skuvllat, gielddat ja gáiddusoahpahusa fállit.

Sámi lohanguovddáš ge dieđiha ahte álgin maŋjit lea váttisvuohta. Váhnemat maiddáí namahit jearahallamis ahte go gielddat eai fidne sámegiela oahpaheaddji, de sáhtta ádjánit ovdalgo oahppit ožžot sámegieloahpahusa.

Sámediggi dadjá ahte váhnemat eai geavat fylkkamánni, muhto Sámedikki váidalseiseváldin. Váhnemat leat earret eará váidalan ahte ruovttuskuvla/gulahallanoahpaheaddji ii ollašuite iežas ovddasvástádusa fuolahit ahte gáiddusoahpahus čađahuvvo.

⁶⁶ Sámediggi (2018) *Árvalusat oahpahuslávdegotti referánsajovkui daid váldohástalusaid birra mat leat dálá njuolggadusstivremis* (Notáhta).

⁶⁷ Sámediggi (2018) *Árvalusat oahpahuslávdegotti referánsajovkui daid váldohástalusaid birra mat leat dálá njuolggadusstivremis* (Notáhta)

Jearahallamiin čilgejit váhnemat ahte váidalanortnet ii doaimma dohkálaččat ja ahte sii eai láve váidalit, muhto duhtet dan fáldaldahkii maid sii ožžot. Okta rektor čilge maiddái jearahallamis ahte vaikke vel mánge máná leat vásihan massit oahpahusdiimmuid, de leat váhnemat dušše dieđihan ruovttoluotta skuvlii ahte sii leat hárráhan ahte nu dáhpáhuva, ja sii eai leat dan váidalan fylkkamánnái.

Dasa lassin čuvge Sámediggi ahte leat muhtun váhnemat geat eai dovdda váidalanvejolašvuodaid ja danne vuollánit eai ge gáibit sámegielloahpahusa jus sii vásihit vuostehágu skuvlaeaiggádis. Giella- ja ođasmahttindepartemeanta oaivvilda ahte váidalanortnet ii ollásit doaimma áigumuša mielde. Sivva dasa lea ahte váhnemat geat eai oaččo buori fáldadaga sámegielloahpahusas, váldet oktavuoda Sámediggái dan sadjái go váidalit gielddaide dahje fylkkagielddaide.

Giella- ja ođasmahttindepartemeanta cealká ahte dálá oahpahusfálaldagas sámegielas ja sámegillii leat váilevašvuodaid. Sámediggi lea mángii čujuhan dasa ahte sámi mánáin berre leat vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegillii maiddái sámegielaid hálddašanguovllu olggobealde ge.

Čielggadusas *Váibmogiella* deattuhuvvo ahte giellačoahkkaneamit leat dehálaččat vai oahppit sáhttet šaddat guovttegielagin. Dasto berre sámi mánáide šaddat vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegillii maiddái sámegielaid hálddašanguovllu olggobealde ge, čielggadusa mielde.

Máhtodepartemeanta čujuha golmma sámegiela iešguđetlágan vejolašvuodaid hástalusaid hárrái ollašuttit ohppiid vuoigatvuođaid sámegiela oahpahussii. Seammás go davvisámi giellabiras lea viehka stuoris, de leat julevsámi ja lullisámi giellabirrasat unnit ja nu maiddái hearkkibut.

Oahpahusdirektoráhta čujuhit dasa ahte skuvlaeaiggádis dat lea bajimus ovddasvástádus das ahte ohppiid vuoigatvuođaid sámegielloahpahussii ollašuttuuvvojit. Direktoráhta čujuha ahte sii váikkuhit ángiruššanfáktoriiguin. Dasto deattuha direktoráhta ahte fylkkamánni dat galgá čuovvulit ahte skuvlaeaiggádat ollašuttet iežaset geatnegasvuodaid sámegiela oahpahusa oktavuodas.

Sámediggi oaivvilda ahte dálá oahpahusfálaldat sámegielas ja sámegillii ii leat buorre ii ge ovttáárvosaš, ja dasa leat mánge siva, earret eará headjuvuodaid oahpahuslágas.

5 Leat go stáhta váikkuhangaskaoamit láchččojuvvon nu ahte dat váikkuhit buori ja ovttaárvosaš oahpahusfálaldahkii sámegielas ja sámegillii?

5.1 Daid doaimmaheddjiid ovttasbargu geat fuolahit oahpahusa sámegielas ja sámegillii

Máhttodepartemeantta ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargu doaibmá departemeantta oaivila mielde nu ahte ovttasbargobealit deaivvadit sullii golbmii jagis ja meannudit áigeguovdilis áššiid. Máhttodepartemeanta dieđiha ahte sis lea lagas gulahallan ja buorit ovttasbargoproseassat Sámedikkiin sihke oahpahusa sisdoalu ja oahpahusbohtosiid birra. Máhttodepartemeanttas ja Sámedikkis leat áigodagas 2015–2018 leamaš ráđđádallamat láchkaásahusaid ja mángga stuorradiggedieđáhusa birra main sámi oahpahus lea leamaš fáddá.

Giella- ja ođasmahttindepartemeanta čujuha dasa ahte dat searvá daidda čoahkkimiidda maid Máhttodepartemeanta lágida Sámedikkiin main sámi oahpahus lea fáddá ja sádde gulaskuddancealkámušaid Máhttodepartemeantta stuorradiggedieđáhusaide ja láchkaevttohusaide. Departemeanta dieđiha ahte das dál lea ollu eambo duogáš rolla go logi jagi dás ovdal, dannego Máhttodepartemeanta bargá bures ovttas Sámedikkiin sámi oahpahusa birra, ja Giella- ja ođasmahttindepartemeanttas lea dat áddejupmi ahte sámi perspektiiva lea bures vuhtiiváldojuvvon.

Čielggadeamis *Váibmogiella* (NAČ 2016: 18) čujuhuvvui ahte lea dárbu čielggasmahttit Sámedikki doaimma giellaáššiin oppalaččat. Lávdegotti árvvoštallama mielde lea gažaldat dat leat go Sámedikki bargamušat ja válđi erenoamážit guovdilat daid gielladoaibmabijuid hárrái main departemeanttas lea ovddasvástádus iežas suorgeviidodagain. Čielggadeamis rávvejuvvo ahte departemeanttat ja Sámediggi ráđđálagaidda ráhkadit strategiijaid juohke sámegillii ulbmillaš doaibmabijuiguin gielaide dárbbuid vuodul. Giella- ja ođasmahttindepartemeanta oaivvilda ahte sámelága vuodul lea Sámedikki ovddasvástádus ja válđi sámegielaide ovddideamis, ja ahte danne lea lunddolaš ahte Sámediggi ráhkada dakkár strategiijaid ovttasráđiid iešguđet giellabirrasiiguin.

Jearahallaniskademiin dáhttojuvvojedje gielddat, fylkkagielddat, vuodđoskuvllat ja joatkaskuvllat maid dáid mitalit maid doaimmaheddjiiguin sámi oahpahussuorggis sii barget ovttas.

Govus 7 addá dievas geahčastatgova buot dain doaimmaheddjiin maiguin fylkkagielladat, gielladat, vuodđoskuvllat ja joatkaskuvllat lohket iežaset bargat ovttas. Govus čájeha ahte leat ollu doaimmaheaddjit mielde mat galget leat veahkkín doarjumin skuvlaeaiggáda ja skuvllaid oahpahusain sámegielas ja sámegiillii.

Lagabui bealli gielddain barget ovtta eará gielddaguin/fylkkagielddaguin (48 proseantta). Viđadas vástidit ahte sii barget ovtta Sámedikkiin. Dušše 9 proseantta gielddain vástidit ahte sii barget ovtta Sámi lohkanguovddážiin, 6 proseantta Sámi oahpusfierpmádagain (NetSam:in) ja 7 proseantta ahte sii barget ovtta Sámi allaskuvllain.

Vuodđoskuvllaid gaskkas lea gieldda oahpahusossodat mainna sii barget eanemusat ovttas (55 proseantta). Dain vuodđoskuvllain mat ožžot gáiddusoahpahusa, vástidit bealli ahte sii barget ovttas fylkkamánniin ja dat lea vuordimis dannego fylkkamánnis lea ovddasvástádus gáiddusoahpahusa rávvemis ja čuovvuleamis. Dain main lea báikkálaš oahpahus, lea ovttasbargu mángga báikkálaš doaimmaheddiijn dábálat. 42 proseantta

dain skuvllain barget ovttaš giellaguovddážiiguin, ja 36 proseantta fas barget ovttašráđiid gieldda girjerájuin.

Jearahallaniskadeapmi čájeha dan ge ahte *joatkkaskuvllain* eatnašat vástidit ahte sii barget ovttaš fylkkaid oahpahusossodagaiguin (83 proseantta). Go lea sáhka ovttašbarggus eará doaimmaheddjiiguin, de lea stuorra erohus gaskal daid skuvllaid mat ožžot gáiddusoahpahusa ja daid skuvllaid main lea báikkálaš oahpahus. Earret eará mitalit 58 proseantta dain main lea báikkálaš oahpahus, ahte sii barget ovttaš Sámedikkiin, mas lea ovddasvástádus hálldašit sámegiela. dasto dadjat bealli dain geain lea báikkálaš oahpahus, ahte sii barget ovttaš fylkkamánniin, gii galgá gozihit ahte oahpahus lea dohkálaš ja gii galgá neavvut skuvllaid ja gielddaid/fylkkagielddaid. Dušše 17 proseantta dain geat ožžot gáiddusoahpahusa, vástidit ahte sii barget ovttaš fylkkamánniin.

5.2 Stáhtalaš váikkuhangaskaoamit mat galget váikkuhit buori ja ovttaárvosaš fáldaldahkii.

5.2.1 Oahpahusláhka

Oahpahusláhka, ja dasa gulli láhkaásahusat aiddostahttet mat vuoigatvuođaid sámi ohppiin leat ássanbáikki vuođu. Viidáseappot válddaha láhka earret eará skuvlaeaiggáda ovddasvástádusa ohppiid diehtajuohkima hárrái. Máhttodepartemeanta lea álggahan oahpahuslága ođasmahttima, ja diediha ahte oahpahuslágálávdegoddi galgá geiget iežas čielggadeami juovlamánu 1. beivvi 2019.

Sihke čielggadus *Váibmogiella* ja Sámediggi čujuhit ahte oahpahuslágas leat headjuvuođat mat váikkuhit dasa ahte ohppiid vuoigatvuođat geavadis eai ollašuhthuvvo. *Váibmogiella* lávdegoddi oaivvilda earret eará ahte láhka ii leat heivehuvvon duohta hástalusaid go lea sáhka vuoigatvuođaid fuolaheamis, nu hástalusat leat das go šaddet uhccán oahpaheaddjit geain lea rivttes gelbbolašvuohta.

*Váibmogiella*s evttohuvvo ahte oahpahusláhka ođasmahttojuvvo nu ahte daid ohppiid vuoigatvuohta oažžut sámegieloahpahusa geat ássat sámi guovlluid olggobealde, nannejuvvo.⁶⁸

Sámi guovlluin lea buot ohppiin vuodđoskuvllas (sihke sámi ja dáža ohppiin) vuoigatvuohta oahpahussii sámegiela ja sámegillii, ja joatkkaoahpahusas lea fas dušše sámiin vuoigatvuohta sámegieloahpahussii. *Váibmogiella*s evttohuvvo láhkarievdadus nu ahte dain ge ohppiin geain lea leamaš sámegiella vuodđoskuvllas, lea vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii joatkkaskuvllas.

Sámi lohanguovddáš oaivvilda ahte lágat ja láhkaásahusat leat deháleamos váikkuhangaskaoamit go áigumuš lea sihkkarastit sámi ohppiid vuoigatvuođaid oahpahussii sámegiela ja sámegillii. Seammás čujuha guovddáš dasa ahte lea dehálaš geavahit fylkkamánni bearráigeahču sihkkarastin dihtii ahte lágas geatnegahttojuvvon gáibádusat čuvvojuvvojit. Dušše fylkkamánni sáhtta geatnegahttit sámegieloahpahusa fállama. Guovddáš čuvge ahte eai ge dasa leat mahkkige sankšuvdnavejolašvuođat jus lága gáibádusat eai čuvvojuvvo.

5.2.2 Organisašuvnnalaš doaibmabijut

Sámegielaid doaibmaplána áigodahkii (2011–2017)

Sámegielaid doaibmaplána galggai váikkuhit buori ovttašbargui ja juohkit ovddasvástádusa ja bargamušaid sámegielaid oktavuodas gaskal áššáigullelaš doaimmaheddjiid iešguđet dásiin áigodagas 2011–2017. Doaibmaplána galggai maiddá leat reaidu doaibmamušjuohkimii gaskal stáhta ja Sámedikki.

⁶⁸ Lávdegoddi evttoha nannet vuoigatvuođa oahpahussii sámegillii sámi guovlluid olggobealde dainna lágiin ahte uhcimusgáibádus vuoliduvvo logi oahppis golmma oahppái. Oahpahus sámegiela joatkkaoahpahusas berre viiddiduvvot nu ahte dat maid fáttmasta buohkaid geain lea leamaš oahpahus sámegiela dahje sámegillii vuodđoskuvllas.

Plánii gulle 78 doaibmabiju, main sullii goalmmádas ledje sámegiela oahpahusa ja gullelaš fáttáid birra. Dát doaibmabijut galge dustet dakkár hástalusaid go fága- ja diibmojuogu, sámi oahpponeavvuid váilli, studeantaid háhkama oahpaheaddjiohppui ja dálá oahpaheaddjiresurssaid gealbudeami, ja diehtjuohkima buorideami. Doaibmaplána lei áigodahkii 2011–2014, muhto viiddiduvvui mannil jagi 2017 lohppii. Jagi 2013 geahčaduvvui stáhtus mii čájehii ahte eanaš doaibmabijut mat gulle giellaoahpahussii, ledje čađahuvvon.⁶⁹

*Váibmogiela*s oaivvilduvvo ahte ii leat vuogas ahte doaibmaplána ii leat čadnojuvvon Sámediggái. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas lea leamaš ovddasvástádus doaibmaplána oktiordnemis ja čuovvuleamis. Doaibmaplána ulbmil lea leamaš láchit vuodu nannosat ángiruššamii sámegielaiguin – davvisámegielaiguin, julevsámegielaiguin ja lullisámegielaiguin.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta dieđiha ahte sámegielaidda doaibmaplána guhkiduvvui áigodahkii 2014.2017 amaset doaibmabijut boatkanit. *Váibmogiella* sáhtta Gielda- ja ođasmahttindepartemeantta mielas áddejuvvon daid doaibmabijuid joatkan mat ledje doaibmaplána. Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta galgá oktiordnet *Váibmogiella* čuovvuleami, ja fágadepartemeanttat fas galget árvvoštallat doaibmabijuid ja láchkanuppástuhttimiid iežaset surggiin. Sámediggi konsulterejuvvo vejolaš láchkarievdadusaid ja doaibmabidjoárvalusaid birra. Máhttodepartemeanta čuvge ahte departemeanta lea bargamin oahpahuslága rievvademiin ja vuodđoskuvlla fágaođasmahttimiin.

Ovttasbargočoahkkimat gaskal Máhttodepartemeantta, Oahpahusdirektoráhta ja Sámedikki

Máhttodepartemeantta ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargu lea departemeantta válddahallama mielde ordnejuvvon nu ahte ovttasbargobealit deaivvadit sullii golbmii jagis ja meannudit guovdilis áššiid. Máhttodepartemeanta čuvge ahte fágaođasmahttima oktavuodas leat leamaš eanet čoahkkimastimat gaskal Sámedikki ja oahpahuseiseválddiid. Máhttodepartemeanta dadjá dasto ahte Oahpahusdirektoráhta, Máhttodepartemeanta ja Sámediggi juogadit barggu mii guoská oahpahusa sisdollui sámi ohppiid várás. Oahpahusdirektoráhta ja Sámediggi barget ovttas oahppoplánaid álgoevttohusain. Máhttodepartemeanttas ja Sámedikkis lea formála ovddasvástádus oahppoplánaid mearrideamis.

Ovttasbargočoahkkimat gaskal Oahpahusdirektoráhta, Sámedikki ja Finnmárkku, Nordlándda, Romssa ja Trøndelága fylkkamánniid

Oahpahusdirektoráhta čađaha maid *ovttasbargočoahkkimiid* main golmma davimus fylkka fylkkamánnit leat ovddastuvvon. Čoahkkimat lágiduvvojit guktii golbmii jagis. Rámmaid čađaheapmi gáiddusoahpahusa várás lea dáid čoahkkimiin bissovaš fáddá. Dakkár fáttát go oahpaheddjiid háhkan, bargu oahppoplánaiguin, iskosiid ja eksámeniid čađaheapmi leat maid leamaš dávjá digaštallojuvvon áigodagas 2015–2018.

5.2.3 Doaibmabijut mat galget váikkuhit oahpahusfálaldaga buoret kvalitehtii

Oahpahusdirektoráhta bagadeapmi ja rávven

Oahpahusdirektoráhta jahkásaš johtučálus, *Rundskriv Udir-1*, sisttisdoallá fága- ja diibmojuogu ja fálaldatstruktuvrra vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. Direktoráhta gohččuma mielde leat Nordlándda ja Finnmárkku fylkkamánnit maid ráhkadan rámmaid gáiddusoahpahusa várás mat leat pedagogalaš váikkuhangaskaoapmi gáiddusoahpahusa rávvema várás, Dasa lassin ráhkada direktoráhta maidái eará rávvenávdnasiid ja raportere maid jahkásaččat departementii fylkkamánniid barggu birra.

Oahpaheaddjioahput Sámi allaskuvllas, Davvi universitehtas ja Romssa universitehtas – Norgga árktalaš universitehtas

Dáid ásahusaid oahpaheaddjioahpuin lea ovddasvástádus buot sámi oahpaheaddjioahpus. Ásahusat leat guovdilát ohppui ja dakkár oahpaheddjiid háhkamii

⁶⁹ Ođasmahttin- ja Hálldahusdepartemeanta ja Sámediggi (2011) Sámegiela doaibmaplána 2011–2013 - stáhtusguorahallan.

go sámegielaohpaheddjiid ja oahpaheddjiid fágain mat leat erenoamáš mávssolaččat sámii servodahkii, ovdamearkka dihtii duojs. Ásahusain lea maid oahpahus ja dutkan sámegiela ja girjjálašvuodas ja lasse- ja joatkkaoahppofálaldagat mat leat guovdilát sámegielaohpaheddjiide ja sámii skuvlla oahpaheddjiide muđui.⁷⁰

Eará nátionála pedagogalaš váikkuhangaskaoamit

Muhtun pedagogalaš váikkuhangaskaomiid fuolaha Sámi allaskuvla. Dasto lea *Sámi lohanguovddáš* nátionála gealboguovddáš mas leat mánga doaibmamuša. Guovddáš doallá earret eará kurssaid ja muhtun logaldallamiid sámegiela didaktihkas, rávve vuodđoskuvllaid ja joatkkaskuvllaid, ja searvá iešguđetlágan giellaprošeavttaide Sámedikki namas.

Jearahallaniskadeamit vuodđoskuvllaide ja joatkkaskuvllaide čájehit ahte unnán dain barget ovtta Sámi lohanguovddážiin. Guovddáš dieđiha ahte das eai leat doarvái dieđut ahte dat sáhtášii árvvoštallat dan kvalitehta ja oahppanávki mii lea oahpahusas sámegiela ja sámegillii. Guovddáš danne ii sáhte ollásit fuolahit iežas doaimma pedagogalaš váikkuhangaskaoapmin ja namalassii máhttovuodđun. Guovddáš ii ovdamearkka dihtii dieđe man galle oahppi čađahit eksámena sámegiela vuosttašgiellan ja nubbigiellan ja maid bohtosiid sii jukset. Dát leat dehálaš dieđut sihke vai lea vejolaš oahpaha kvalitehta ja čuovvulit ohppiid jus sii eai juvssa buriid bohtosiid. Ii Sámediggi ge leat ožžon daid dieđuid.

Sámi lohanguovddáš lea eará organisašuvnnalaš váikkuhangaskaoamis čállingoddi, namalassii *Sámi oahpahusfierpmádagas* (NetSam). Fierpmádat lea miellahttoorganisašuvdna ii ge stáhtalaš váikkuhangaskaoapmevuogádaga oassi. Fierpmádaga ruovttusiiddu dieđuid mielde dat lea riikkaviidosaš fierpmádat mii galgá bohtit ávkin oahpaheddjiide ja earáide geat barget oahpahusain sámegiela ja sámegillii. Fierpmádat galgá bargat gealbudemiin, diehtujuhkimiin ja vásáhusaid lonohallamiin.

Jearahallaniskademiin vuodđoskuvllaide ledje 15 skuvlla 64 skuvllas mat ožžo gáiddusoahpaha ollásit dahje muhtun muddui, ovttaoavilis dainna čuoččuhusain ahte sidjiide lea leamaš rávven NetSam:s buorin ávkin. Jearahallaniskademiin joatkkaskuvllaide ledje 3 skuvlla 12 skuvllas mat ožžo gáiddusoahpaha ollásit dahje muhtun muddui, ovttaoavilis dán čuoččuhusa hárrái. Sierra oahpaheddjiidfierpmádat lea lullisámi joatkkaskuvlaoahpaheddjiid várás Plassjes, Aarportes ja Kråankes maid Trøndelága fylkkasuokan ruhtada. Dát fierpmádat gokčá daid dárbbuid mat oahpaheddjiin leat fágabirrasiidna, nu ahte sii eai oassálaste NetSam:i.⁷¹

Máhttodiehtovuodut / nátionála statistihka

Vuodđoskuvllaid diehtujuhkinvuogádat (GSI) ja Skoleporten sisttisetdollet nátionála statistihka sámegiela oahpaha birra, earret eará ohppiid loguid mat juohkásit iešguđet gielaide, gielladásiide ja eksámenbohtosiidna. Unna logu geažil lea statistihka muhtun dáhpusain dušše olámuttos nátionála dásis. *Diehtovuodđu alit oahpu statistihka várás* sisttisdoallá maiddáid dieđuid ohcan- ja sisaváldinloguid birra sámegiela alit ohpui.

Statistihkalaš guovddášdoaimmahat almmuha juohke nuppi jagi raportta sámegielaohpaha visogovain, mii lea vuodđuduvvon skuvllaid reporteremii GSI:i ja Skoleporten:i.⁷²

Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavku lea joavku man áigumuš lea nannet duohtadieđuid vuodui jahkásaš bušeahhtaovttasbargui ja árvvoštallamiidna ja

⁷⁰ Ovdamearkka dihtii lea UiT – Norgga ártalaš universitehtas Sámi dutkamiid guovddáš (Sesam) man ulbmil lea nannet buot universitehta dutkama ja oahpaha sámii ja álgoálbmogiidna guoskevaš fáttáin fRágarájáid rastá.

⁷¹ Jearahallan

⁷² Statistihkalaš guovddášdoaimmahat (2018) Sámi statistihka 2018

mearrádusaide mat leat stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvnnain.⁷³ Guorahallanjoavku mearrida ieš maid fáttáid sii áigot giedahallat, iežas jahkásaš raporttain. Jagiid 2015–2018 lea fágajoavku raporterren ollu fáttáid birra mat čatnasit sámegiela oahpahussii, earret eará sámegiela oahpaheaddjiresurssaide, sámegiela oahpahusa ohppiiloguid ovdáneapmái vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas, oahpponeavvodillái, bearráigeahččui, gáiddusoahpahussii jna.

Fylkkamánniid rávven ja bearráigeahččan

Fylkkamánit galget čuovvulit ja váikkuhit dasa ahte nationála politihkka vuodđooahpahussuorggis čadahuvvo regionálalaččat ja báikkálaččat. Fylkkamánni rávve gielddaid ja fylkkagielddaid daid njuolggadusaid birra mat gustojit sámegiela oahpahas, gč. oahpahuslága §§ 6-2, 6-3 ja 6-4. Dán bagadallama dehálaš oasit leat dat vuoigatvuođat mat ohppiin leat vuodđo- ja joatkkaskuvllas ja dat geatnegasvuođat maid dat mielddiset buktet gielddaide ja fylkkagieldii. Bearráigeahčus ja bagadallamis lea seamma bajimus ulbmil, namalassii njuolggadusaid čuovvun. Bagadallan earrána bearráigeahčus dan láhkai ahte lea eaktodáhtolaš ášši váldit vuostá bagadallama.⁷⁴ Dan bearráigeahččui maid fylkkamánni čadaha iežas riskaárvvoštallamiid vuodul, de lea oktasaš nationála bearráigeahčču. Oktasaš nationála bearráigeahčču mearkkaša ahte fáttá ja viidodaga mearrida Oahpahusdirektoráhta, ja ahte bearráigeahčču galgá iskat mo skuvllat čuovvulit daid surggiid njuolggadusain main lea erenoamáš nationála mearkkašupmi. Áigodagas 2014-2017 čadahuvvui bearráigeahčču das mo skuvllat barget oahppanávkkiin, skuvlavuđot árvvoštallamiin ja hálddašangelbbolašvuođain. Dasa lassin iskkai bearráigeahčču dan dorvvolaš vuogádaga maid skuvlaeaiggát galgá geavahit dan árvvoštallamii ja čuovvuleapmái ahte skuvllat čuvvot njuolggadusaid.⁷⁵

Fylkkamánniid reinviiid geahčadeapmi čájeha ahte leat erohusat daid bagadusa viidodagas ja dávjodagas. Eanemus bagadusa addet fylkkamánit davimus fylkkain, fylkkamánit Finnmárkkus, Romssas, Trøndelágas ja Nordlánddas. Sii čuvgejit skuvlaeaiggádiid neahttasiidduiguin, diehtjuohkinreinviiiguin, diehtjuohkinčoahkkimiid lágidemiiguin ja njuolggá oktavuodaváldimiiguin. Bagadeapmi čadahuvvo mángii jagis. Fylkkamánit Nuorta-Agderis ja Oarje-Agderis, Rogalánddas, Buskerudas, Oslos ja Akershusas, Opplánddas, Telemárkkus ja Sogn ja Fjordanes addet rávvagiid njuolggá vuhtiiváldimiin ja diehtjuohkinreinviiid sáddemiin dahje diehtjuohkinčoahkkimiid lágidemiin oktii jagis. Veaháš diehtjuohkin sámegiela oahpahusa birra lea sin neahttasiidduin ge. Fylkkamánit Hordalánddas ja Møre ja Romsdalas diedihit ahte sii eai fála rávvema skuvlaeaiggádiidda sámegiela oahpahusa birra.

Finnmárkku fylkkamánni lea davvisámegiela gáiddusoahpahusa oktiordnejeaddji ja Nordlándda fylkkamánnis lea seamma doaibma lullisámegiela ja julevsámegiela hárrái. Dáin fylkkamánniin lea maid ovddasvástádus gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid gealbudeaddji doaibmabijuin. Iskkadeapmi čájeha ahte Nordlándda fylkkamánni lea álggahan mánga ovddidandoaibmabiju buoridan dihtii sámegiela oahpahusa ja čuovvula gáiddusoahpahusa čadaheami. Buot gáiddusoahpahusa fállit lulli- ja julevsámegielas dadjat ahte sii leat hui duhtavaččat čuovvulemiin ja leat ilus kurssaid dihtii maid fylkkamánni lágida gáiddusoahpahusa oahpaheddjiid várás. Davvisámegiela gáiddusoahpahusa fállit, baicce, diedihit ahte sii eai oaččo olus dahje eai álggage čuovvuleami Finnmárkku fylkkamánnis ja ohcalit eanet diehtjuohkima ja rávvema.

Fylkkamánit fuolahit maid *bearráigeahču* das ollašuttet go gielddat ja almmolaččat eaiggáduvvon skuvllat daid geatnegasvuođaid mat sis leat oahpahuslága kapihtala 1-16 (gielddageatnegasvuođaid) vuodul. Gielddalága kapihtala 10 A njuolggadusat gustojit dán bearráigeahččodoibmii.

⁷³ Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2018) Njuolggadusat statistihka fágalaš guorahallanjoavkui

⁷⁴ Oahpahusdirektoráhta (2017) Metodehåndbok for tilsyn

⁷⁵ Oahpahusdirektoráhta (2019) Raporta, Oktasaš nationála bearráigeahčču – 2014–2017.

Iskkadeapmi čájeha ahte lea čađahuvvon uhccán bearráigeahčču sámegiela oahpahusas manimus jagiid, ja ahte dat eai nu olus leat iskan oahpahusa kvalitehta.⁷⁶ Jagiid 2015–2017 lea bearráigeahčču čađahuvvon dušše viđa gielddas das lea go skuvlaeaiggát čuvvon iežas geatnegasvuoda addit oahpahusa sámegiela ja sámegillii oahpahuslága kapihtala 6 vuodul, gč. § 13-10. Bearráigeahčut gullet skuvllaide Finnmarkkus ja Trøndelágas. Almmustahttojuvvui láhkarihkun ovttá dáhpáhusas maid gielda čuovvulii. Dasa lassin lei sámegiella okta dain fágain mii lei mielde nationála bearráigeahčus skuvlla barggu birra ohppiid oahpahusávkkiiin jagi 2016. Finnmarkku fylkkamánni dieđiha jearahallamis ahte sii eai leat čađahan bearráigeahču sámegiela gáiddusoahpahusas sierra fáddán, muhto ovttá bearráigeahčus lei gáiddusoahpahus mielde, gč. *oahpahuslága lálkkaásahusa* §7-1. Bearráigeahččoraporttaid geahčadeapmi čájeha ahte ii Nordlándda fylkkamánni ge leat čađahan bearráigeahču gáiddusoahpahusas.

Oahpahusdirektoráhta oaiivvilda ahte fylkkamánni dat galgá árvvoštallat váikkuhangaskaomiid geavaheami go čuovvula skuvlaeaiggádiid ja sámegiela oahpahusa. Oahpahusdirektoráhta čuvge ahte fylkkamánnit doaimmahit bearráigeahču sámegiela oahpahusas báikkálaš riskaárvvoštallamiid vuodul. Nordlándda fylkkamánni oaiivvilda ahte bagadeapmi ja diehtujuohkin lea buoret váikkuhangaskaoapmi go bearráigeahčču.

Sámedikki bagadeapmi ja diehtujuohkin

Sámediggi addá bagadusa ja juohká dieđuid sámegiela oahpahusa birra oktavuodáváldimiiguin ja oppalaš diehtujuohkimiin iežas diehtujuohkinkánálaid bokte. Sámediggi dadjá ahte sidjiide váldet skuvllat ja váhnemat oktavuoda, earret eará gáiddusoahpahusa birra, oahpahusa goluid birra, giellačoahkkanemiid birra ja ohppiid vuoigatvuodaid birra.

5.2.4 Ekonomalaš doaibmabijut mat galget váikkuhit buori ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldahkii

Mánge doaimmaheaddji leat geat hálldašit iešguđet doarjagiid sámegieloahpahusa oktavuodas. Doarjagiid sámegiela oahpahussii vuodđoskuvllas, árvvoštallanruđaid ja oahppovirgelohpedoarjagiid sámegiela joatkkaoahpu váldimii hálldašit Finnmarkku, Nordlándda, Trøndelága ja Romssa fylkkamánnit. Fylkkamánnit raporterejit Oahpahusdirektoráhtii, mii čohkke ja guorahallá daid raporttaid ja raportere viidáseappot Máhtodepartementii. Doarjagiid sámegiela oahpahussii joatkkaskuvllain ja *čuovvulanortnega* hálldaša Oahpahusdirektoráhta. Čuovvulanortnet lea oppalaš ortnet daid gielddaid várás mat guhkit áiggis eai juvssa háliduvvon ovdáneami oahpahusa guovddáš surggiin, ja dat čatnasa skuvlaeaiggáda ovddasvástádussii kvalitehtaovddideamis, ovddideami kvalitehtaindikáhtoriidda ja čuovvuleapmái.

Máhtodepartemeanta čujuha *lávdatuvvon ortnegii*, mas stáhta addá ruhtadoarjaga fylkkamánni bokte skuvlaeaiggádiidda, universitehtaide ja allaskuvllaide. Ortnet galgá dasa váikkuhit ahte buot skuvlaeaiggádat čađahit iežaset gealboovddideaddji doaibmabijuid ja ahte guovdilis doaimmaheaddjit barget gealbodárbbuid kártemiin ja ovddidanbarggu plánemiin.

Sámediggi hálldaša doarjagiid oahpponeavvuide, gielladoaibmabijuide ja stipeanddaid ohppiide geain lea sámegiella joatkkaskuvllas. Máhtodepartemeanta lea manimus jagiid maiddá addán sierra merkejuvvon ruđaid nannen dihtii ohppiid háhkama oahpaheaddjiohppui.

⁷⁶ Čađahuvvojedje 12 bearráigeahču áigodagas 2012–2014 mat guske dorvvolaš vuogádahkii, vuoigatvuhtii oazžut oahpahusa, dárbašlaš rusttegiidda ja oahpponeavvuide ja molssaevttolaš oahpahusvugiide. Bearráigeahčut Oslo ja Akershusas ja Nordlánddas almmustahtte lálkarihkumiid. Bearráigeahččoraporttat čájehit ahte spiehkastagat oahpahusas viehka muddui čatnasedje váilevaš dorvvovuogádahkii daid geatnegasvuodaid ektui mat gielddain leat fállat sámi ohppiide oahpahusa sámegiela ja sámegillii. Gč. *Sámi logut mitalit* 8, s. 31.

Doarjagat sámegiela oahpahussii vuodđoskuvllas

Doarjagat sámegiela oahpahussii vuodđoskuvllas sisttisettollet doarjaga gielddaide ja iehčanas skuvllaide⁷⁷ mat fáallet oahpahusa sámegielas ja sámegillii, ja doarjaga oahppovirgelobiide oahpaheddiide sámegiela joatkkaoahpu váldima várás. Gielddat sámii guovlluin sáhttet maid ohcat árvvoštallanruđaid jus doarjja ii govčča buot goluid sámegiela oahpahussii. Doarjjaortnega stivrejit njuolggadusat ja doarjaga ferte ohcat. Oahpahusdirektoráhta dieđiha ahte meroštallannjuolggadusat leat bisson rievdatkeahhtá jagi 2012 rájes.

Dálá ortnet earuha gielddaid mat leat sámii hálddašanguovllus ja gielddaid mat eai gula sámii hálddašanguovllui. Doarjjameroštallama vuodđun leat GSI-dieđut iešguđet skuvllaid ohppiidlogu birra juhkkajuvvon jahkecehkiide ja giellamolssaeavttuide sámegiella vuosttašgiellan ja sámegiella nubbigiellan. Sámii hálddašanguovllui gulli gielddat ožžot doarjaga dakkár mállemeroštallama vuodul mii earret eará váldá vuhtii leat go skuvllain lassii dárogillii vuosttašgiellan, maiddá leat oahppit geain lea oahpahus sámegielas vuosttaš- dahje nubbigiellan, ja maiddá lea go skuvllain eanet go 50 proseanta buot ohppiin geain lea sámegiella vuosttašgiellan dahje sámegiella nubbigiellan. Dasa lassii ožžot skuvllat sámii hálddašanguovllus meroštallojuvvot liigediimmuid daid ohppiid logu ektui geain lea sámegiella vuosttašgiellan ja jahkecehkiid ektui main lea sámegiella nubbigiellan.

Doarjjavuoigaduvvon diimmuid lohku sámii hálddašanguovllui olggobeallái gulli gielddaide mearriduvvo oahppoplánaid, joavkkuid logu ja ohppiid jahkeceahki vuodul. Jahkediimmuid sáhtta fylkkamánni heivehaddat joavkkuid čoahkkádusa vuodul. Dát leat árvvoštallojuvvon meroštallamat.

Tabealla 7 Doarjagat sámegillii vuodđooahpahusas sámii guovlluid siskkabealde ja olggobealde juohke oahppi nammii skuvlajagi 2015/16 – 2017/18. Ruvnnuin

Skuvla-jahki	Ohppiidlohku		Olles doarjja		Doarjja juohke oahppi nammii		
	Siskka-bealde	Olggo-bealde	Siskka-bealde	Olggo-bealde	Siskka-bealde	Olggo-bealde	Erohus
2017/18	1 186	1 037	24 802 740	26 980 650	20 913	26 018	5 105
2016/17	1 148	1 001	24 773 210	23 558 676	21 579	23 535	1 956
2015/16	1 160	952	22 975 072	22 338 995	19 806	23 465	3 659

Gáldu: e-poasta Oahpahusdirektoráhtas cuorjománu 12. beaivvi 2019.

Tabealla 7 čájeha ahte gielddat sámii guovlluid olggobealde ožžot veaháš eanet doarjaga juohke oahppi ovddas. Oahpahus sámii guovlluid siskkabealde dáhpuhuvvá eanaš stuorra joavkkuin/luohkain, muhto sámii guovlluid olggobealde geavahuvvo eanaš oktagaslaš gáiddusoahpahus. Sámegiela oahpahus sámii guovlluid olggobealde lea veaháš divrasat.

Doarjjareivves jahkái 2016 oaččui Oahpahusdirektoráhta bargun ráhkadit ođđa meroštallanmálle doarjagiid várás sámegiela oahpahussii vuodđooahpahusas. Dan duogáš lei doarjjahálldašeami geavada geahčadeapmi jagi 2013⁷⁸, mas šattai dat loahppajurdda ahte ii leat mii ge sivaide geavahit guokte sierralágan meroštallanmálle gielddaide mat leat sámii guovlluid siskkabealde ja olggobealde.

Oahpahusdirektoráhta ráhkadii jagi 2016 ođđa meroštallanmálle ohppiidlogu vuodul, juohke skuvlla joavkologu vuodul, diibmologu vuodul ja njuolggadusaid vuodul mat ledje sámegiela oahpahusa várás Máhttoloktema sámii oahppoplánain. Ođđa málles galggai leat nu ahte eai galgan leat árvvoštallanmeroštallamat, nu mo leat dálá málles, ja maid eanet fylkkamánnit galget dahkat. Ođđa málle galggai váikkuhit dasa ahte gielddaid galgá seamma láhkai gieđahallat. Oahpahusdirektoráhta lea maid evttohan

⁷⁷ Friddjaskuvla dahje sierraskuvla lea dároggiela doaba mii mearkkaša priváhta skuvllaid main lea vuoigatvuohta oázžut stáhtadoarjaga. Skuvllat leat dohkkehuvvon friddjaskuvlalága vuodul.

⁷⁸ Oahpahusdirektoráhta (2016) *Evttohus ođđa meroštallanmálle doarjagiid várás sámegiela oahpahussii vuodđooahpahusas*

Máhtodepartementii ahte direktoráhta sáhtta váldit badjelasas doarjaga meroštallama ja máksima, nu ahte fylkkamánnis ain sáhtta leat ovddasvástádus ortnega bearráigeahččamis. Direktoráhta oaivila mielde sáhttet doarjagat meroštallojuvvot ja máksujuvvot direktoráhta elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga RTF bokte, ja dat seasttášii resurssaid.

Etáhtastivrenčoahkkimiid referáhtaid geahčadeapmi čájeha ahte meroštallanmálla ii lean fáddán Máhtodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta gaskasaš stivrenulahallamis áigodagas 2016–2018. Máhtodepartemeantta dieđiheami mielde lea dárbu geahčadit doarjjaortnegiid, muhto departemeanta háliida vuordit dainna dassážiigo oahpahuslága čadaheapmi lea dahkon ja *Váibmogiela* čuovvuleapmi lea čadahuvvon. Dálá meroštallanmálla vuodđun leat ain árvvoštallojuvvon meroštallamat ja dat dagaha ahte sámegiela oahpahusa goluid gokčandássi šaddá leat mánggalágan.

Finnmárkku, Nordlándda, Romssa, Oslo ja Akershusa ja Hedmárkku fylkkamánnit dieđihit ahte doarjja ii govčča gielddaid goluid sámegiela oahpahussii, erenoamážit jus gielddat geavahit gáiddusoahpahusa. Skuvlaeaggát ferte lasi ruđaid geavahit earret eará gokčan dihtii goluid hospiterenorrumiidda mat čatnasit gáiddusoahpahusa fáldalagaide. Nordlándda fylkkamánni čuvge ahte lea mángii dieđihan ruovttoluotta guovddáseiseválddiide dan birra. Fylkkamánni čielggademiid mielde máksá okta sámegieldiibmu mánáiddásis 1480 ruvnnu ja nuoraiddásis 1780 ruvnnu (2017-ruvnnu). Buhtadanmáksu lea 550 ruvnnu. Dán čuovvumušat leat mángga, oaivvildit Finnmarkku ja Nordlándda fylkkamánnit. Okta váikkuhus lea ahte gielddat muhtun dáhpáhusain eai háliit čadahit stuorra movttiidahttinbarggu háhkan dihtii eanet sámegiela ohppiid dannego dat dagaha gildii mearkkašahtti liigegoluid. Eará váikkuhus lea ahte gielddat eai ruhtat rávvejuvvon ohppiid hospiterenorrumiid dahje eai geavat eará molssaevttolaš oahpusarenaid.

Nordlándda fylkkamánni addá hálddahušdoarjagiid julev- ja lullisámi gáiddusoahpahusa fálliide gokčan dihtii sin hálddahušgoluid ja amas eai lasit gáiddusoahpahusa hatti ain eambbo.

Ulbmil doarjagiin sámegillii vuodđooahpahusas lea váikkuhit ruhtademiin veahkin gielddaide ja fylkkagielddaide main leat geatnegasvuodát sámegiela oahpahusa oktavuodas. Máhtodepartemeanta dadjá ahte doarjjaortnega vuodđun leat máksomearit eai ge duohtagoluid buhtadusat, ja danne šaddet muhtun gielddat vásihit ahte doaibmajut maid sii čadahit, máksset eanet go máksomearri. Iskkadeapmi čájeha ahte muhtun gielddat dušše ollašuttet lága unnimus gáibádusaid, ja earát fas geavahit eanet resurssaid sámegiela oahpahussii ja addet buoret fáldalaga. Dát dagaha stuorra erohusaid ohppiid oahpahušfáldalhii.

Árvvoštallanruđat

Lassin doarjagii meroštallanmálla mielde sámi hálddašanguovllu siskabealde juohká Finnmarkku fylkkamánni gitta viđa proseantta rádjai olles juolludusas gielddaid oahppodiimmuide daidda gielddaide mat addet oahpahusa sámegielas vuosttašgiellan dahje nubbigiellan. Dakkár doarjja addojuvvo gieldda ohcamuša vuodul. Árvvoštallanruđat geavahuvvojit dásen dihtii daid dáhpáhusaid main málla ii fáhte duohta oahpahušdárbbu. Árvvoštallanruđat geavahuvvojit buhtadan dihtii eanetgoluid mat gieldain leat sámi hálddašanguovllus, ja buot gielddat sámi hálddašanguovllus sáhttet ohat oazžut dáid ruđaid.

Oahpahusdirektoráhta duođastusaid geahčadeapmi čájeha ahte Finnmarkkus leat uhccán gielddat mat leat ohcan dáid ruđaid áigodagas 2015–2017, ja ahte buot gielddat mat leat ohcan, leat ožžon daid. Oktiibuot juhkkujuvvui 1,2 milj. ruvnnu áigodagas árvvoštallanruhtan. Oahpahusdirektoráhta lea eahpesihkar lea go ráddjejuvvon ohcan sivan dasa ahte gielddat eai doarvái bures dieđe ortnega birra vai ahte dárbu ii leat nu stuoris.⁷⁹

⁷⁹ Oahpahusdirektoráhta raporta doarjjahálddašeami ja doarjjabearráigeahču birra 2015, 2016 ja 2017

Oahpahusdirektoráhta lea evttohan váldit eret vejolašvuoda ohcat árvvoštallanruđaid. Dán ákkastallan lea ahte daid ruđaid ohcan lea uhcci ja ahte dat juhkkovuođot árvvoštallamiid vuodul. Direktoráhta oaivvilda ahte árvvoštallanruđat berrejit siskkildahattojuvvot dábálaš njuolggadusvuđot doarjagii, sihke vuohttinvejolašvuoda geažil ja elektrovnnalaš gieđahallama gáibádusa geažil.⁸⁰

Oahppolobit – doarjja oahppovirgelohpái sámegiela joatkkaoahpu váldima várás
Oahppolobiid geavaheapmi eaktuda ahte oahpaheaddjis lea bissovaš virgi ja formála pedagogalaš oahppu. Doarjjaortnet viiddiduvvui jagi 2015 gustot sámegielaohpaheddjiide geat barget vuodđooahpahasas riikka miehtá. Ovdal guoskkai ortnet dušše oahpaheddjiide geat barge sámi guovlluin. Oahpahusdirektoráhta čuvge ahte oahppolobit leat uhccán geavahuvvon, dannego uhccán ohcciin lea leamaš gelbbolašvuoda ortnega várás, ja dannego allaskuvllain ja universitehtain leat leamaš uhccán oahppofálaldagat sámegiela joatkkaohppui.

Tabealla 8 Oahppolobiid geavaheapmi áigodagas 2015–2018

Skuvlajahki	Oahppolobiid lohku	Buhtadansubmi
2017/18	3	400 680
2016/17	4	1 037 583
2015/16	5	1 519 360

Gáldu: Oahpahusdirektoráhta reive beaiváduvvon ođđajagemánu 30. beaivvi 2019

Tabealla čájeha ahte oahppolobit uhccán geavahuvvojat dan dárkoma ektui ahte leat leamaš sullii 215 oahpaheaddji juohke jagi áigodagas geat oahpahedje sámegiela ja/dahje sámegillii.

Direktoráhta diediheami mielde leat earret eará Sámediggi ja fylkkamánit sávvan eanet njuovžilvuoda geavahit oahppolobiid. Earret eará háliidit ahte ortnet galgá gustot daidda bargiide geain váilu pedagogalaš oahppu, muhto geat oahpahit sámegiela skuvllas. Oahpahusdirektoráhta oaivvilda ahte oahppolobiid lea dárbu geahččat eará ortnegiid oktavuodas ja vejolaččat heivehit daid eará ortnegiidda. Direktoráhta lea váldán dán ovdan Máhtodepartemeanttain. Oahpahusdirektoráhta diediha viidáseappot ahte Finnmárkku gieldat leat ožžon lassedoarjjan oktiibuot 1 miljon ruvnnu juohke jagi golmma jahkái 2020 guvlui sierranas joatkkaoahppodoaimmabijuid álgaheapmái iežaset oahpaheddjiid várás Gelbbolašvuodalokten Finnmárkku bokte. Das lea oktavuoda čuoovulanortnega bargguin mii lea daid gielddaid várás mat guhkit áiggis eai juvssa sávvojuvvon skuvlabohtosiid. Dáidda gielddaide fállujuvvo stáhtadoarjja ja bagadeapmi guovtti jahkái. 40 návccaheamos gieldda erenoamáš dárbbuiguin ovddidit oahppanberrasa ja buoridit oahppanávkkii dat ožžot čuoovvuleami, bagadanjoavkku rávvenfálaldagain.⁸¹ Oahpahusdirektoráhta čuvge ahte mánja gieldda Finnmárkkus leat ortnegis mielde.

Máhtodepartemeanta diediha ahte sii dovdet Oahpahusdirektoráhta ášši ovdan váldima ahte fylkkamánit háliidit eambbo njuovžilvuoda ortnegii vai lea vejolaš geavahit eanet oahppolobiid oahpahit eanet gelbbolaš sámegielaohpaheddjiid. Viidáseappot čujuha Máhtodepartemeanta *Kompetanse for kvalitet*:i ja *Oahpahusdirektoráhta oahppokatalogii* main oahpaheaddjit sáhttet ohcat ja váldit joatkkaoahpu iešguđet fágain. Dát lea oppalaš ortnet joatkkaoahpu várás mas buot oahpaheaddjit sáhttet ohcat doarjaga. Departemeanta dadjá ahte sámegiella gullá vuoruhuvvon fágaid lohkuin nu ahte oahpaheaddjit geat ohcet ja geaid skuvlaeaggádat dohkkehit, ožžot joatkkaoahpu fálaldaga.

⁸⁰ Oahpahusdirektoráhta 2012 *Doarjagiid árvvoštallan sámegillii ja suomagillii vuodđooahpahasas*

⁸¹ Gieldat main lea sierra doarjjadárba iežaset ovddidanbargui, identifiserejuvvot indikáhtoriid geavahemiin. Indikáhtorat oahppanberrasa, givssideami ja oahppanávkkii várás dahket vuodu vuolit rádján kvalitehtii guovdilis surggiin (Oahpahusdirektoráhta).

Doarjja oahpponeavvuide

Sámedikkis lea ovddasvástádus ovddidit sámegiela oahpponeavvuid ja hálldašit ohcanvuot doarjjaortnega *Oahpponeavvuid ráhkadeapmi*. Ortnegiin lea ulbmil ahte sámi ohppiin leat fidnemis sámegiela oahpponeavvut mat leat gustojeaddji oahppoplánaid mielde, buot golmma gillii vuoddoahpahusa buot fágain. ja mat leat ráhkaduvvon gustojeaddji oahppoplánaid vuodul. Ortnet válddahallojuvvo dárkileappot kapihtalis 4.7 *Oahpponeavvuid fidnen*.

Doarjja giellaprošeavttaide

Doarjja galgá váikkuhit dasa ahte sámegielat ja terminologijja ovddiduvvojit prošeaktadoarjagiid bokte ja dasa ahte šaddet mánggabealat sámegielalaš doaimmat báikegottiin. Prošeavttat mat bohtet lulli- ja julevsámi guovlluin, vuoruhuvvojit erenoamážit.⁸²

Tabealla 9 Gielladoarjagiid logu visogovva mat juolluduvvojedje oahpahusdoaimbajuiide vuoddo- ja joatkkaskuvllas áigodagas 2015–2018

Jahki	Doaimbajuiid lohku	Submi
2015	13	2 848 200
2016	3	257 500
2017	6	1 388 000
2018	8	1 642 800

Gáldu: e-poasta Sámedikkis cuorománu 2. beaivvi 2019

Jagi 2018 álggu rájes leat sámi hálldašanguovllu gieldat maiddá beassan geavahit guovttegielatvuodarušaid oahpahusdoaimbajuiide vuoddoskuvllas ja joatkkaskuvllas. 11 gielda leat geavahan doarjaga oahpahusdoaimbajuiide. Buohkanassii geavahuvvui jagi 2018 3,8 miljon ruvnnu dán ulbmili.⁸³

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella joatkkaskuvllas

Movttiidahttin dihtii nuoraid vállet sámegiela fágan joatkkaskuvllas juolludii Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan.

Tabealla 10 Stipeanddaid lohku ohppiide geain lei sámegiella fágan joatkkaskuvllas

Gielladássi	2015	2016	2017	2018
Sámegiella 1	196	208	199	203
Sámegiella 2	195	234	103	87
Sámegiella 3 ja sámegiella 4			162	127
Sámegiella vierisgiellan*	92	65	47	37
Oktiibuot	483	507	511	454

Gáldu: Sámedikki jahkediedáhus 2018

* Dat oahppit geain ii leat leamaš sámegiella vuoddoskuvllas, sáhttet váldit sámegiella vierisgiellan joatkkaskuvllas

Oktiibuot máksojuvvui 2,6 milj. ruvnnu giellamovttiidahttinstipeandan ohppiide geain lei sámegiella joatkkaskuvllas jagi 2018.⁸⁴

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit nannen dihtii oahpaheddjiid háhkama

Stuorradiggi mearridii jagi 2017 reviderejuvnon nátionálabušehtas guovtti doaimbajui dakkaviide vai gelbbolaš oahpaheddjiid oassi lassána. Ortnegat sáhttet maiddá movttiidahttit eanet sámegielat studeantaid vállet sámi oahpaheaddjioahpu. Nubbi ortnet addá gelbbolaš oahpaheddjiide geat barget doaimbajuijoavádagas Finnmárkku ja Romssa várás, 20 000 ruvnnu sihkkuma oahppoloanas juohke jagi. Nuppi ortnegis lea nu ahte sii geat álget viđa jagi oahpaheaddjiohppui čakčat 2017 dahje maŋŋeleappos, ja

⁸² Sámediggi (2019) Sámedikki jahkediedáhus 2018

⁸³ E-poasta Sámedikkis cuorománu 2. beaivvi 2019

⁸⁴ Sámediggi (2019) Sámedikki jahkediedáhus 2018

geat barget unnimusat golbma jagi oahpaheaddjin manjágo leat geargan oahpus, sáhttet oazžut sihkkovuvvot gitta 160 000 ruvnnu rádjai oahppoloanas. Vuosttažin namahuvvon ordnet doaibmá gitta dasságo nubbi ortnet doaibmagoahá, oahpu čađahan oahpaheddjiid várás.⁸⁵ Dasa lassin sáhttet earret eará studeantat geat čađahit 60 oahppočuoggá sámegeielain oassin iešguđet oahpaheaddjioahpuin oazžut sihkkovuvvot gitta 50 000 ruvnnu rádjai oahppoloanas.

2017 oáččui Sámi allaskuvla 200 000 ruvnnu ja Romssa universitehta 400 000 ruvnnu háhkandoaibmabijuide Máhttodepartemeanttas. Seamma jagi oáččui Davvi universitehta 1 250 000 ruvnnu háhkandoaibmabijuide ja 1 000 000 ruvnnu gealbudoaibmabijuide. Ruđat Davvi universitehtii ja Romssa universitehtii eai leat merkejuvvon sámi oahpuide, nu ahte ásahusat besset ieža vuoruhit mo sii geavahit ruđaid.⁸⁶

5.3 Máhttodepartemeantta čuovvuleapmi ja stivrenvuodđu

Máhttodepartemeanta čájeha dasa ahte gielddain ja fylkkagielddain skuvlaeaiggádin dat lea ovddasvástádus organiseret ja čađahit oahpahusa ja čuovvulit ja árvvoštallat sámi ohppiid oahppanávki. Skuvlaeaiggádis lea maid ovddasvástádus dan oahpahusa kvalitehtas mii fálluojuvvo sámi ohppiide ja das galget leat dieđut dan birra. Viidáseappot čujuhit sihke Máhttodepartemeanta, Oahpahusdirektoráhta, ja Giella- ja ođasmahttindepartemeanta skuvlaeaiggáda ovddasvástádussii fuolahit ahte fállaldat lea buorre ja ovttáárvosaš.

Máhttodepartemeanta dieđiha ahte nátionála dásis boahtá oahpahusa ávkkálašvuohta ovdan juohke skuvllas ja gielddas/fylkkagielddas bohtosiin nátionála iskosiin, skuvlaattusraporttain, eksámenbohtosiin, bearráigeahčus ja iskkademiin. Almmuhuvvojit oppalaš skuvlaskuvlaattusindikáhtorat daidda skuvllaide maid iskkadeapmi guoská. Oahppiiskkadeami leat maid almmolaččat olámuttus, ja nu lea maid almmolaš bearráigeahču bohtosat. Daid skuvllaid dáfus main leat ollu oahppit geat ožžot oahpahusa sámegeielas, lea departemeantta dieđuid mielde maid statistihkka oahppobohtosiid birra mii sáhtá čájehit ohppiid sámegeiela oahppanávki.

Persovdnasuodjaleami geažil dattetge eai almmuhuvvo nátionála iskosiid ja eksámeniid bohtosat, muhto juohke skuvla beassá oaidnit iežas ohppiide guoski dieđuid.

Golut sámi oahpahussii skuvllas raporterejuvvojit KOSTRA:s «202 Skole» vuolde. Dát golut eai leat merkejuvvon ja danne ii leat vejolaš sirret daid eará skuvlagoluin. Máhttodepartemeanta oazžu jahkásaččat raporttaid doarjjahálldašemi birra ja doarjjabearráigeahču birra Oahpahusdirektoráhtas, main direktoráhta buktá iežas ollislaš árvvoštallamiid mo doarjjagat mat leat juolluduvvon sámegeilli oahpahusas, leat hálldašuvvon. Ulbmiljuksan ortnega oktavuodas árvvoštallojuvvo ohppiid dieđuid vuodul, ja dieđuid vuodul oahpahusdiimmuid logu birra, doarjjajoavkkuid logu vuodul, juolluduvvon jahkediimmuid logu ja doarjjasupmiid logu vuodul juohke skuvlaeaiggádii juohke jahkebeali.⁸⁷

Oahpahusdirektoráhta hálldaša maid Vuodđoskuvlla Diehtujuohkinvuogádaga (GSI). Dát vuogádat sisttisdoallá eanaš kvantitatiiva dieđuid sámi oahpaheddjiid ja loguid, ja iešguđet cekkiid oahpahusa birra.

Máhttodepartemeanta attii jagi 2009 Oahpahusdirektoráhtii bargamuššan čađahit bearráigeahču sámi ohppiid vuoigatvuodain oahpahuslága vuodul, das maid dái oahpponeavvuid fidnemis. Dattetge ii oktage dain bearráigeahču dahje manjeleappos čađahuvvon bearráigeahču leat iskan oahpahusa kvalitehta. Oahpahusdirektoráhta čuvge ahte fylkkamánit čađahit bearráigeahču sámi oahpahusas báikkálaš riskaárvvoštallamiid ektui.

⁸⁵ Dieđ. Sd. 18 (2017–2018) Sámedikki doaibma jagi 2017. Dát doaibmabijut bohtet dálá ortnegiid lassin oahppoloana sihkkumii nu go čájehuvvon stáhtus doaibmaplána 2011–2013.

⁸⁶ Juolludusreive Romssa universitehtii, Davvi universitehtii ja Sámi allaskuvlii jahkái 2017

⁸⁷ Oahpahusdirektoráhta reive beaiváduvvon ođđajagemánu 30. beaivvi 2019

Reivves gohčohalle fylkkamánnit árvvoštallat man muddui lea sámi oahpahusfálaldat buorre ja ovttaárvosaš. Eanaš fylkkamánnit leat vástidan ahte sis ii leat vuoddu dahkat dakkár árvvoštallamiid. Dušše Nordlándda fylkkamánni lea árvvoštallan dan. Fylkkamánni dadjá ahte systemáhtalaš doaibmabijut leat váikkuhan dasa ahte buot sámi oahppit Nordlánddas ožžot iežaset vuoigatvuodalaš oahpahusa, ja ahte daid ohppiid lohku geat válljejit sámegiela, lassána.

Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavkku jahkásaš raporttain čujuhuvvo ahte váilot dieđut mángga suorggis, earret eará gáiddusoahpahusa birra, oahpahusa kvalitehta birra, oahppanávkkálašvuoda birra, oahpaheaddjiresurssaid birra jna. Joavku lea mángga raporttas rávven ahte stáhtalaš eiseválddit galggašedje álggahit doaibmabijuid nu go čielggademiid dahje viidásat dutkama gokčan dihtii dieđuid váilli ja váilevašvuoda.

Jearahallamis ohcala Sámediggi statistihka sámi oahpahusa birra, kvalitehta bearráigeahččama sámi oahpahusas, árvvoštallamiid oahpponeavvoráhkadeami birra, givssideami kártema sámi skuvllain ja sierra diliid kárten sámi guovlluin, earret eará digitála láddama.

Árvvoštallamat leat váikkuhangaskaoapmi háhkan dihtii dieđuid ulbmiljuksama ja kvalitehta birra. Ekonomijianjuolggadusaid mielde galget departemeanttat fuolahit ahte čađahuvvojit árvvoštallamat háhkan dihtii dieđuid beaktilvuoda, ulbmiljuksama ja bohtosiid birra. Gáiddusoahpahus ja sámi oahppoplánat árvvoštallojuvvojedje jagi 2012. Jagi 2015 árvvoštallojuvvui doarjja Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas Nordlándda fylkkamánnái julevsámegiela, lullisámegiela ja márkosámegiela várás. Dan maŋŋá eai leat čađahuvvon árvvoštallamat.

Mánŋa suorggi leat main váilot dieđut, earret eará gáiddusoahpahusa, oahpahusa kvalitehta ja ulbmiljuksama birra mat gusket guovttegielalašvuhtii. Oahpahuslágálávdegoddi buktá ovdan ahte lea hástalus lávdegotti bargui ahte gávdnojit nu uhccán dieđut das mo njuolggadusstivren doaibmá oahpahussuorggis. Máhttodepartemeanta čuvge ahte sáhtta šaddat dárbu lasihit čielggademiid ja dieđuid háhkama lassin dasa mii lea válddahuvvon *Váibmogiela*.

6 Árvvoštallamat

6.1 Oahppit geat ohcet oahpahusa, ožžot vuoigatvuoda ollašuhthuvvot, muhto fálaldat ii leat doarvái oahpis sámii guovlluid olggobealde

Oahpahuslága mielde lea skuvlaeaiggádis (gielddas/fylkkagielddas) bajimus ovddasvástádus das ahte ohppiid vuoigatvuodta sámegiela oahpahussii ollašuhthuvvot. Sámii guovlluin galget oahppit oažžut dakkár oahpahusfálaldaga, gč. oahpahuslága § 6.2. Skuvlaeaiggádis lea geatnegasvuodta addit dieđuid ja bagadit daid ohppiid ja váhnemiid geain leat gažaldagat vuoigatvuoda ja geatnegasvuoda birra oahpahussii sámegiela ja sámegiellii, gč. hálddašlanlága § 11.

Iskkadeapmi čájeha ahte oahppit sámii guovlluid siskkabealde ja dat oahppit sámii guovlluid olggobealde, geat ohcet oahpahusa sámegiela ja sámegiellii, ožžot vuoigatvuoda ollašuhthuvvot. Dattetge juhkkohuvvot uhccán oppalaš dieđut vuoigatvuoda birra oahpahussii sámegiela ja sámegiellii. Váilevaš, menddo uhccán dahje uhccán ulbmillaš diehtjuohkin sáhtta dagahit ahte ollu sámii váhnemat ja oahppit eai dovdda vuoigatvuodaideaset. Dat guoská erenoamážit ohppiide sámii guovlluid olggobealde.

Váhnemat čujuhit dasa ahte sii dat ieža fertejit váldit oktavuoda gielddaide, fylkkagielddaide ja skuvllaide oažžun dihtii dieđuid sámegiela oahpahusa birra. Gielddat, fylkkagielddat ja skuvllat vástidit maid jearahallaniskkademiin ahte sii eanaš juhket dieđuid go váhnemat váldet sidjiide oktavuoda. Dasa lassin ožžot váhnemat dieđuid skuvllaid bokte go oahppit čálihuuvvot vuosttaš luohkkái ja go oahppit ohcet beassama joatkkaskuvllii.

Dušše sullii njealjádas oassi gielddain main lei sámegiela oahpahus, dieđihit ahte sii muitalde fálaldaga birra gieldda neahttasiidduin. Váhnemat vásihit ahte lea uhccán diehtjuohkin olámuttos sámegiela fálaldaga birra, ja ahte dan diehtjuohkima mii lea, lea váttis áddet. Gielddaid, fylkkagielddaid ja skuvllaid muhtun neahttasiidduid geahčadeapmi čájeha maid ahte dat addet uhccán diehtjuohkima ja váhnemat dieđihit ahte diehtjuohkima lea váttis gávdnat. Dát guoská erenoamážit dan diehtjuohkimii mii addojuvvo go mánná sirdojuvvo mánáidgárddis mánáidskuvllii ja nuoráidskuvllas joatkkaskuvllii. Dát váttisvuodta guoská maiddái stuorra gávpotgielddaide main leat ollu oahppit geain lea vuoigatvuodta sámegiela oahpahussii.

Sámedikki oainnu mielde lea siva jáhkkit ahte sámii ohppiidoavku sáhtášii leat mealgat stuorát go dat dál lea, ja ahte ollu sámii eai leat geavahan vuoigatvuoda oahpahussii sámegiela. Sámediggi dieđiha ahte uhccán diehtjuohkin lea hástaleaddjin erenoamážit daidda ohppiide sámii guovlluid olggobealde, geain lea vuoigatvuodta oahpahussii *sámegiela*. Sámediggi dieđiha viidáseappot ahte sii maid vásihit ahte ollu skuvlaeaiggádat ja skuvlajođiheaddjit eai dovdda geatnegasvuoda addit dakkár oahpahusa, ja ahte sii leat uhccán giddden fuomášumi sámii vuoigatvuodaide. Sámedikki oaidnu lea ahte oahpahusláhka ii buvttet ovdan sámii vuoigatvuodaid doarvái bures.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta dieđiha ahte lea váttis dovdaht geas sáhtta leat vuoigatvuodta fálaldahkii, erenoamážit go sii ássat sámii guovlluid olggobealde. Máhtodepartemeanta cealká ahte ohppiid sámii guovlluin ja sámii guovlluid olggobealde ferte čuovvulit iešguđet láhkai, ja ahte oahppit ja váhnemat sámii guovlluid olggobealde ieža fertejit dovdaht hálidusa oažžut oahpahusa sámegiela dahje sámegiellii.

6.2 Headjuvuođat leat dan oahpahusa fálaldagas mii addojuvvo sámegiela ja sámegiellii

Sámediktihkain okta ulbmil lea ahte sámii galget oažžut buriid ja ovttáárvosaš bálvalusaid. Sámii oahpahusa buriid bálvalusain lea sáhkka daid bálvalusaid kvalitehtas mat fálojuuvvot. Ovttáárvosaš bálvalusat mearkkašit ahte ohppiid vuoigatvuodat nu go dat leat čilgejuvvon oahpahuslágas, galget gustot oahppái vaikke gos dal de oahppi ásaš riikkas. Beroškeahhtá oahpahusvuogis galgá skuvlaeaiggát láhčit diliid nu ahte buot

oahppit geat ožžot oahpahusa sámegielas dahje sámegillii, galget oažžut ovttaárvosaš fáldalaga.

Riikarevišuvnna árvvoštallama vuodul leat dattetge mearkkašahtti headjuvuodát fáldalaga sisdoalus, sihke das mii guoská sámii oahpponeavvuide, oahpaheddjiid gelbbolašvuhtii ja gáiddusoahpahussii.

6.2.1 Sámii oahpponeavvuid váili heajosmahtta oahpahusfáldalaga

Álkit olahahtti sámii oahpponeavvut leat dehálaš oassi buori ja ovttaárvosaš oahpahusfáldalagas. Erohussan girjedáru ja ođđadáru oahpponeavvuid hárrái eai leat ohppiin vuoigatvuodát oažžut sámegiela oahpponeavvuid oahpahuslága vuodul. Oahpponeavvut ruhtaduvvojit stáhtabušeahta jahkásaš juolludusaid bokte Sámediggái. Sámii oahpahusráđis lea ovddasvástádus sámii oahpponeavvuin. Jagi 2018 geavahii Sámediggi 21 milj. ruvnnu sámii oahpponeavvuid ovddideapmái.

Uhccán oahpponeavvut leat joatkkaoahpahusa dásis, uhccán digitála oahpponeavvut ja uhccán sámegielaš čáppagirjjálašvuhta. Julev- ja lullisámegillii váilot oahpponeavvut mángga guovddášfágas sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas. *Salaby* mii lea dehálaš digitála oahpponeavvu vuodđoskuvllas, gávdno mángga sierranas gillii lassin dárogillii, muhto ii sámegielaide. Go eai leat doarvái oahpponeavvut, de lea váttis addit ovttaárvosaš fáldalaga.

Dasa lassin váilot sámegiela oahpaheaddjit, ja dat dagaha hástalusaid go lea áigumuš sámegiela oahpponeavvuid ráhkadit oahpahusa várás sámegiela ja sámegillii. Sámediggi lea ovttaoavilis ahte oahpponeavvuid ráhkadeapmi uhccán ovdána, ja dat guoská erenoamážit julevsámii oahpponeavvuide. Oahpaheaddjiresurssaid váilli geažil leat uhccán oahpponeavvuid čállit, ja ollugat dahket dan iežaset astoáiggis.

Sihke Sámediggi ja Oahpahusdirektoráhta diedihit ahte sámii oahpponeavvuid váili lea leamaš bastevaš váttisvuhta dan rájes go sámegiella oahpahuvvogođii skuvllas. Direktoráhta diediha ahte dat ii geavat ollu resurssaid dasa, dannego Sámedikkis lea ovddasvástádus das. Muhtun oassi oahpponeavvuid ovddidanprošeavttain maid Sámediggi lea bidjan johtui, leat marjjonan uhccán sámegiela oahppogirječáliid ja jorgaleddjiid geažil. Áigodaga 2010-2018 eai leat 65,3 milj. ruvnnu geavahuvvon 97,1 milj. ruvnnus maid Sámediggi lei juolludan ovddidanprošeavttaide oahpahussuorggis.

Skuvlaeaggádis dat lea ovddasvástádus das ahte ohppiid vuoigatvuhta sámegiela oahpahussii ollašuhttojuvvo

6.2.2 Gáiddusoahpahusa organiserema ja čadaheami headjuvuodat dagahit stuorra erohusaid oahpahusfálaldahkii

Ohppiin galgá leat buorre ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldat vaikke gos dal de ásažit riikkas ja makkár oahpahusvuogit dal geavahuvvožit. Gáiddusoahpahus lea molssaevtolaš oahpahusvuohki daidda gielddaide ja fylkkagielddaide main ii leat vejolaš oažžut báikkálaš oahpahusa dannego leat uhccán oahppit dahje váilot sámegielloahpaheaddjit. Fálaldat álggahuvvui jagi 2004.

Iskkadeapmi čájeha ahte skuvlajagi 2017/2018 ožžo 340 oahppi gáiddusoahpahusa, ja sii vázze bieđgguid ollu skuvllain. Sámegiela gáiddusoahpahus galgá lea ovttáárvosaš báikkálaš oahpahusain. Dain ásaheamis mat fáallet gáiddusoahpahusa, galgá leat pedagogalaš ja sámegielaš gelbbolašvuhta, gealbu gáiddusoahpahusa didaktihkas ja tehnikkalaš rusttegiid geavaheamis oahpahusreaidun. Jagi 2019 ii miige sámegiela oahpahussii gulli doaimmaheddjiid ollásit dieđe man ollu oahppit ožžot sámegiela gáiddusoahpahusa, mo oahpahus organiseruvvo dahje makkár kvalitehta lea dan fálaldagas maid oahppit ožžot.

Iskkadeapmi čájeha ahte hástalusat oahpahusa organiserema ja čadaheami hárrái dat váikkuhit oahpahusa kvalitehtii. *Sámegiela gáiddusoahpahusa rámmat* jagi 2015 rájes sisttiset dollet dušše rávvejeddji eavttuid sutnje gii fállá ja sutnje gii vuostáiváldá gáiddusoahpahusa (skuvlaeaiggát ja rektor). Rámmat galget ollásit váldojuvvot atnui ovdal jagi 2020. Stuorra erohusat leat maid iešguđet vuostáiváldi skuvllain gáiddusoahpahusa láhčima hárrái, ja oahpahusas geavahuvvojit iešguđetlágan tehnikkalaš čovdosat. Jus oahpahus lea hejot láhččojuvvon vuostáiváldi skuvllain, de dat čuohcá erenoamážit nuoramus ohppiide geat dárbbášit buori čuovvuleami.

Iskkadeapmi čájeha dan ge ahte gáiddusoahpahusa ohppiid oahpahus álgá dávjá maŋŋeleappos dannego rámmaeavttut, dat mearkkaša soahpamuš, oahpahuslatnja ja/dahje tehnikkalaš rusttegat, eai leat gárvásat go skuvla álgá. Eará sivva lea ahte sámegielloahpahusa dárbu dieđihuvvo sisa menddo maŋŋit. Nu sáhtta dáhpáhuvvat joga dannego skuvllat eai leat geahččalan fidnet báikkálaš oahpaheaddji vuossu, dahje dannego oahppit eai diehtán iežaset vuoigatvuodaid, dahje dannego Fylkkamánni mearrádus vuoigatvuoda birra oahpahussii sámegielaš ja sámegillii lea bohtán menddo maŋŋit skuvllaide. Dasa lassin vásihit muhtun skuvllat ahte sis leat menddo heajos tehnikkalaš rusttegat ja heajos interneahhtaoktavuohta go neahhta dávjá heaitá doaibmamis.

Skuvlaeaiggát vállje ieš galget go gáiddusoahpahusa lassin leat giellačoahkkaneamit/hospiterenorrumat vai eai. Iskkadeapmi čájeha ahte sullii 55 proseantta ohppiin geat oahpahallet sámegiela gáiddusoahpahusa bokte, eai oassálastte giellačoahkkaneamiide/hospiterenorrumiidda. Muhtun árvvoštallan jagis 2012 rávvii ahte gáiddusoahpahusa oahppit galggašedje oažžut vuoigatvuoda dakkár čoahkkaneamiide, dannego dakkár čoahkkaneamit leat buhtadassan dasa go mánat eai beasa vásihit dahje sidjiide lea ráddjejuvvon vejolašvuhta vásihit giellabirrása ja sámi searvevuoda doppe gos sii ássat. Dutkamat/dutkanbohtosat mat leat válddahuvvon *Váibmogielas*, čájehit maidá ahte namahuvvon čoahkkaneamit, oktanaga dábálaš oahpahusain addet beaktilis oahppanávkki. Dasto sáhttet dakkár čoahkkaneamit sihkkarastit ohppiide vuoigatvuoda sámi kultuvrii ja identitehtii. Skuvlaeaiggát dat árvvoštallá galget go dakkár čoahkkaneamit ruhtaduvvot. Dat dilli ahte ollu oahppit eai beasa searvat dakkár čoahkkaneamiide, váikkuha dasa ahte fálaldat ii šatta ovttáárvosaš gáiddusoahpahusa ohppiide.

Vaikke vel gáiddusoahpahus lea dásseárvosaš báikkálaš sámegiela oahpahusain, seamma gáibádusaiguin ollašuhttit oahppoplána gealbomihtuid, de čájeha iskkadeapmi ahte erohusat gáiddusoahpahusa fálaldaga organiseremis ja čadaheamis dahket ahte oahpahus ii šatta ovttáárvosaš báikkálaš oahpahusain dahje dárogiela oahpahusain.

6.2.3 Uhccán sámegieloahpaheaddjit leat bisti váttisvuohta

Gáibádus ahte oahpahusa čađaheddjiin galgá leat formála gelbbolašvuohta sámegielas vai sáhttet oahpahit, gustogođii jagi 2014, ja dat galgá ollašuhttojuvvot ovdal jagi 2015. Skuvlajagi 2018/2019 ollašuhte 88 proseantta vuodđoskuvlla bissovaččat virgáduvvon oahpaheddjiin ja 69 proseantta nuoraidskuvlla oahpaheddjiin gealbogáibádusa. Lassáneapmi lea leamaš, erenoamážit nuoraiddási oahpaheddjiid hárrái.

Iskkadeapmi čájeha ahte daid ohppiid lohku geat ožžot oahpahusa sámegielas, lea lassánan buot golmma gielas marjimus jagiid, ja oahpaheddjiid lohku fas lea njedjan. Daid ohppiid lohku geain lea oahpahus sámegillii, lea bisson rievddakeahtta, sihke vuodđoskuvllas (1.–10. ceahkis) ja joatkkaoahpahusas. Mánngga skuvllas main lea unna oassi sámi oahppit, leat váttisvuođat fidnet sámegiela oahpaheddjiid oasseáiggevirggiide. Nu lea erenoamážit lulli- ja julevsámi guovlluin. Dan čuovvumuš lea ahte skuvlaeaiggádat fertjit válljet molssaevtolaš oahpahusvugiid báikkálaš oahpahusa sadjai.

Jus vuollegis ohcciidlogut sámi oahpaheaddjoahpuide bistet, de sáhtta šaddat sámegiela oahpaheddjiid váili bahá boahhtevaš jagiid. Riikarevišuvdna lea dattetge dárkon ahte mánnga doaimmaheaddji ovttasráđiid leat álggahan rekrutterenbarggu háhkan dihtii eanet sámegielat oahpaheddjiid.

6.3 Váikkuhangaskaoamit leat ollu ja unnit, ja dat leat biđgejuvvon ollu doaimmaheddjiide

Iskkadeapmi čájeha ahte leat ollu ja unna váikkuhangaskaoamit mat galggašedje nannet oahpahusa sámegielas ja sámegillii. Dát leat biđgejuvvon mánngga doaimmaheaddjai ja mánngga hálddašandássái. Máhttodepartemeanttas leat váikkuhangaskaoamit mat galget doarjut skuvlaeaiggádiid barggu oahpahusain. Skuvlaeaiggádis, namalassii gielddain ja fylkkagielddain, dat lea ovddasvástádus čuovvulit ja gávnnaht lea go oahpahus buorre ja ovttárvosaš. Ollu doaimmaheaddjit ja váikkuhangaskaoamit suorggis dagahit váttisin bures čuovvulit sámi oahpahusa skuvlaohppiid várás.

Máhttodepartemeanta, Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta, Oahpahusdirektoráhta, Sámediggi, fylkkaánnit ja muhtun oahpahusásahusat leat dehálaš doaimmaheaddjit main leat iešguđet doaibmamušat mat oktiibuot galget doarjut skuvlaeaiggádiid barggu. Iskkadeapmi čájeha ahte ii oktage doaimmaheddjiin leat biđjan návccaid čuovvulit ja gávnnaht mo sin hálldosaš váikkuhangaskaoamit doibmet ja leat go dat veahkkin buorideamen oahpahusfálaldaga sámegielas ja sámegillii.

Máhttodepartemeanttas leat menddo ráddgejuvvon stivrendieđut árvvoštallan dihtii sámegieloahpahusa ulbmiljuksama ja kvalitehta. Dieđut ge váilot ulbmiljuksama ja kvalitehta birra mánngga guovddáš doaimmaheaddjis geat galget iežaset váikkuhemiin doarjut skuvllaid ja gielddaid oaččohit áigái buori ja ovttárvosaš fálaldaga. Dat dieđut mat gávdnojit, uhccán juogaduvvojit. Iskkadeapmi čájeha dattetge oppalohkái ahte ovddasvástádusa ja doaibmamušaid juohku ii váikkut ollislaš máhttovuđui fálaldaga kvalitehta birra.

Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavkku jahkásaš raporttain čujuhuvvo dasa ahte mánngga suorggis váilot dieđut, earret eará gáiddusoahpahusa birra, oahppanávkki birra, oahpahusa kvalitehta birra ja oahpaheaddjiresurssaid birra jna. Jagi 2012 árvvoštallojuvvojedje gáiddusoahpahus ja sámegiela oahppoplánat ja jagi 2015 árvvoštallui dat juolludus Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas Nordlándda fylkkaánnái mii lei julevsámegiela, lullisámegiela ja márkosámegiela várás. Ii Máhttodepartemeanta ge leat čađahan maidge árvvoštallamiid dan marjja. Dannego leat váilevašvuođat máhttovuođus, de šaddet árvvoštallamat dehálaččat go lea áigumuš addit dieđuid oahpahusa kvalitehta birra sihke eiseválddiide ja geavaheddjiide.

Fylkkaánnái lea fápmuduvvon ovddasvástádus fuolahit bearráigeahču skuvlaeaiggádiin ja skuvllain iežaset riskaárvvoštallamiid vuodul. Iskkadeapmi čájeha ahte fylkkaánnit leat čađahan uhccán bearráigeahčuaid áigodagas 2015–2017. Gáiddusoahpahus mii

guoská ollu skuvllaide ja ohppiide, ja mas ollu bisti váttisvuođat leat leamaš oahpes áššit guhkes áiggi, ii leat kvalitehta leamaš bearráigeahčus fáddá. Čadahettiin bearráigeahčuid sáhttet fylkkamánnit fuomášit láhkarihkumiid ja geatnegahttit doaibmabijuid čađaheami, ja sii sáhttet váikkuhit dieđuide oahpahusa kvalitehta birra. Ii ovttasge bearráigeahčuin oahpahuslága § 6-2 vuođul leat leamaš oahpahusa kvalitehta mielde, ja dat lea juoga maid ovdamearkka dihtii Sámediggi ohcala.

Iskkadeapmi čájeha viidáseappot ahte mángga ekonomalaš doaibmabijus mat veahkkín galget leat buorideamen oahpahusfálaldaga, uhccán dahket dan, ja mánga doaibmabiju geavahuvvojit uhccán.

Ii váidalusortnet ge doaimma áigumuša mielde. Sámediggái, mii ii leat sámegieloahpahusa fálli dahje hálddašanorgána, váldet dávjá dat váhnemat oktavuoda, geat eai leat duhtavaččat fálaldagain maid sin mánát ožžot. Fylkkamánni baicce, mii lea váiddaorgána, oažžu uhccán váidalusaid.

Revišuvdna čujuha Sámedikki árvvoštallamii mii dadjá ahte lea hástalussan vuoigatvuhtii oažžut oahpahusa sámegillii ja sámegielas dat ahte ain váilot oahpponeavvut sámegillii buot fágain, buot cehkiin/dásiin ja buot sámegielaide, ja vel dasa lassín dat ahte váilot oahpaheaddjit geain lea formála gelbbolašvuohta sámegielas.

Máhttodepartemeanta, Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta ja Oahpahusdirektoráhta čujuhit dasa ahte skuvlaeaiggádis lea ovddasvástádus sihkkarastit ahte oahpahus sámegielas ja sámegillii fuolaha ohppiid vuoigatvuoda oažžut buori ja ovttáárvosaš fálaldaga. Sámediggi čujuha dasa ahte guovddáš eiseválddiin lea váldi buoridit rámmaeavttuid ja kártet dili ja álggahit doaibmabijuid, ja dat lea juoga mii sáhttá buoridit oahpahusa *sámegillii ja sámegielas*. Iskkadeapmi čájeha ahte stáhtalaš váikkuhangaskaoamit leat biđgejuvvon ollu doaimmaheddjiide eai ge doaimma doarvái bures go lea áigumuš doarjut skuvlaeaiggádiid barggu sámegieloahpahusain. Váikkuhangaskaomiid ja bargamušaid biđgen ii oro oppalohkái váikkuheamen buori ja ovttáárvosaš oahpahusfálaldaga doarjjan.

Referánsalista

Jearahallamat

- Máhttodepartemeanta, cuoŋománu 1. b. 2019.
- Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta, cuoŋománu 2. b. 2019 .
- Oahpahusdirektoráhta, njukčamánu 26. b. 2019.
- Sámediggi, cuoŋománu 27. b. 2019.
- Nordlánda fylkkamánni, ođđajagimánu 29. b. 2019.
- Finnmark fylkkamánni, ođđajagimánu 31. b. 2019.
- Romssa fylkkasuohkan, guovvamánu 25. b. 2019.
- Romssa suohkan, ođđajagimánu 22. b. 2019.
- Tråante tjielte, ođđajagimánu 22. b. 2019.
- Knut Hamsun joatkkaskuvla, guovvamánu 27. b.
- Plassje joatkkaskuvla, njukčamánu 5. b. 2019.
- Kråanke joatkkaskuvla, guovvamánu 26. b. 2019.
- Åarjelsaemien vierhtiesáfoe, Aarporte, ođđajagimánu 28. b. 2019.
- Mánáidskuvla Nordlánda (1.–7. ceahkki), ođđajagimánu 21. b. 2019.
- Mánáidskuvla Buskerudas (1.–10. ceahkki), ođđajagimánu 29. b. 2019.
- Mánáidskuvla Nordlánda (1.–10. ceahkki), ođđajagimánu 25. b. 2019
- Guovdageainnu gáiddusoahpahusguovddáš, ođđajagimánu 25. b. 2019
- Sámi lohanguovddáš, cuoŋománu 5. b. 2019
- Ovttas, ođđajagimánu 21. b. 2019.
- Solum lágádus, ođđajagimánu 21. b. 2019.
- Njealji báikki váhnenovddasteaddjit/fierpmádagat, miessemánu - geassemánu 2018–2019.

Reivvet, e-poasttat ja referáhtat

- Jagi 2017 juolludusreivvet Sámi allaskuvlii, Davvi universitehtii, Romssa universitehtii – Norgga ártalaš universitehtii.
- Reive Oahpahusdirektoráhtas, ođđajagimánu 30. b. 2019.
- Reive Sámedikkis, ođđajagimánu 2. b. 2019.
- Reivvet buot fylkkamánniin, 2019.
- Reivvet buohkain geat fálla gáiddusoahpahusa skuvlajagi 2017/18, 2019.
- Reive Sámi allaskuvllas, ođđajagimánu 10. b. 2018.
- Reive Davvi universitehtas, juovlamánu 20. b. 2018.
- Reive Romssa universitehtas – Norgga ártalaš universitehtas, juovlamánu 20. b. 2018.
- E-poasta Sámedikkis, cuoŋománu 2. b. 2019.
- Sámediggi (2017) Notáhta *Riikarevišuvdnii*, skábmamánu 28. b.
- Referáhtat Oahpahusdirektoráhta ovttasbargočoahkkimiin gaskal fylkkamánniid ja Sámedikki, 2015–2018.

Láogat ja lálkaásahusat

- *Vuodđoláhka*
- *Láhka meannudanvugiid birra hálddašanáššiin* (hálddašanláhka)
- *Láhka Sámedikki ja eará sámi riektedilliid birra* (sámeláhka).
- *Láhka vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa birra* (oahpahusláhka).
- *Láhka gielddaid ja fylkkagielddaid birra* (gielddaláhka)
- *Láhkaásahus sámegiela hálddašanguovllu birra.*
- *Láhkaásahus oahpahusláhki.*
- *Máhttolokten* (nátionála oahppoplánadagus). <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/hvordan-er-lareplanene-bygd-opp/>>
- *Máhttolokten sámi* (sámi oahppoplánadagus). <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/kunnskapsloftet-samisk/>>

Stuorradiggedokumeanttat

Stuorradiggedieđáhusat

- Sd.died. nr. 28 (2007–2008) *Sámepolitihkka*.
- Died. Sd. 28 (2015–2016) *Fága – Čieknudeapmi – Áddejupmi. Máhttoloktema ođasmahttin*.

Proposišuvnnat Stuorradiggái

- Prop. 1 S (2018–2019) *Bušeahhtajahkái 2019*. Máhttodepartemeanta.
- Prop. 1 S (2017–2018) *Bušeahhtajahkái 2018*. Máhttodepartemeanta.
- Prop. 1 S (2016–2017) *Bušeahhtajahkái 2017*. Máhttodepartemeanta.
- Prop. 1 S (2015–2016) *Bušeahhtajahkái 2016*. Máhttodepartemeanta.

Evttohusat Stuorradiggái

- Innst. S. nr 19 (208–2009) Gielda- ja hálddašanlávdegotti evttohus sámepolitihka birra.
- Innst. 19 S (2016–2017) *Girko-, oahpahus- ja dutkanlávdegotti evttohus Fága – Čieknudeami – Áddejumi birra. Máhttoloktema ođasmahttin*.

Čielggadusat

- NAČ (2016: 18) *Váibmogiella. Evttohusat lágaide, doaibmabijuide ja ortnegiidda sámegielaide várás*.

Njuolggadusat, rámmat ja bagadusat

- *Stáhta ekonomijastivrema njuolggadusat*.
- *Stuorradikki mearridan Juolludusnjuolggadusat*.
- *Oahpahusdirektoráhta (2015) Sámi gáiddusoahpahusa rámmat*.
- *Oahpahusdirektoráhta (2018) Fága- ja diibmojuohku ja fáldatstruktuva Máhttolokten, Johtučálus Udir-1*.

Doaibmapláanat

- *Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi (2013) Doaibmaplána sámegielaide várás - stáhtus 2011–2013*.
- *Sámediggi (2014) Doaibmaplána oahpponeavvoráhkadeami várás 2015–2018*.

Raporttat ja fágaartihkkalat

- Henriksen, Marit B et. al (2018) *Nasjonale prøver i lesing på samisk - på hvilke vilkår? I: Acta Didactica Norge, Jahkeg. 12, nr. 4, art. 4*.
- *Nordlandsforskning (2012) Kunnskapsløftet 2006 Samisk - Mot en likeverdig skole? Máhttolokten Sámi (LK06S) evaluerenbarggu loahpparaporta. NF-raporta nr. 1/2012. <<https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2012/evakls.pdf>>*
- *Nordlandsforskning (2012) Samisk via fjernundervisning. Ei kartlegging og veien videre. NF- raporta nr. 10/2012. <http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132424-1412587232/Dokumenter/Rapporter/2012/Rapport_10_2012.pdf>*
- *Sámi allaskuvla (2016) Sámi logut mitalit 9. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2016. Raporta 1/2016. <<https://www.regjeringen.no/contentassets/22052f2375b74ae29e0bf2fee69ce7ba/samisk-e-tall-9---norsk.pdf>>*

Interneahhtasiiddut ja -artihkkalat

- *Nordlándda fylkkamánni (2018) Sámi oahpahus <<https://www.fylkesmannen.no/Nordland/Barnehage-og-opplaring/Samisk-opplaring/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]*
- *Romssa ja Finnmark fylkkamánni (2018) Sámi oahpahus. <<https://www.fylkesmannen.no/troms-finnmark/barnehage-og-opplaring/samisk-opplaring/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]*
- *Gielda- ja ođasmahtindepartemeanta (2018) Fáktat sámegielaide birra. <<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/fakta-om-samiske-sprak/id633131/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]*

- Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2019) Sámegielat.
<<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/id2001320/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]
- Máhtodepartemeanta (2017) – NAČ 2016:18 Váibmogiella – evttohus lágaide, doaimbajuide ja ortnegiidda sámegielaid várás.
<<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--nou-201618-hjertespraket--forslag-til-lovverk-tiltak-og-ordninger-for-samiske-sprak/id2523831/?expand=horingssvar>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]
- Loatnakássa (2019) Ny ordning for sletting av gjeld for lærere i grunnopplæringen. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ordning-for-sletting-av-gjeld-for-larere/>> [Viežžanbeaivi 06.05.2019]
- Loatnakássa (2019) Sletting av gjeld for grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ettergivelsesordning-for-grunnskolelærere-i-finnmark-og-nord-troms/>> [Viežžanbeaivi 06.05.2019]
- Loatnakássa (2019) Sletting av gjeld for noen utdanninger. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/Fullfort-visse-larerutdanninger/>> [Viežžanbeaivi 06.05.2019]
- NetSam (2019) Fierpmádaga birra. <<https://netsam.org/om-nettverket/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]
- NetSam (2014) Searvva sámegieloahpahusa ovddideapmái (diehtujuohkingihpa). <<https://netsam2014.files.wordpress.com/2014/10/diehtujuohkin-informasjonsbrosyre-ny.pdf>>
- Oslo gielda (2019) Velkommen til Osloskolen 2019–2020 (skuvlaálgingihpa). <[https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13325680-1558431688/Tjenester og tilbud/Skole og utdanning/Skoler og skoletilh%C3%B8righet/Starte p%C3%A5 skolen/UDE_Skolestartbrosjyre_2019-2020_web-komprimert.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13325680-1558431688/Tjenester%20og%20tilbud/Skole%20og%20utdanning/Skoler%20og%20skoletilh%C3%B8righet/Starte%20p%C3%A5%20skolen/UDE_Skolestartbrosjyre_2019-2020_web-komprimert.pdf)>
- Sámediggi (2018) Dál oaččut superstipeandda. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Opplaering-og-laeremidler/Klart-for-superstipend>> [Viežžanbeaivi miessemánu 6. b. 2019]
- Sámediggi (2018) Sámi oahpahus. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Opplaering-og-laeremidler/Samisk-opplaering>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]
- Sámediggi (2018) Jahkediedáhus 2018.
- Oahpahusdirektaráhta (2015) Sámi gáiddusoahpahusa rámmat. <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk/rammeverk-for-fjernundervisning/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]
- Oahpahusdirektaráhta (2019) Vuodđoskuvlla diehtujuohkinvuogádat. <<https://gsi.udir.no/app/#!/view/units/collectionset/1/collection/80/unit/1/>> [Viežžanbeaivi 24.06.2019]

Eará gáldut

- Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2018) *Juolludeamit sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas.*
- Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta (2018) *Njuolggadusat sámi statistihka fágalaš guorahallanjovkui.*
- Máhtodepartemeanta (2014) *Bargamušreive 02-14 Sámi gáiddusoahpahus.*
- Máhtodepartemeanta (2014–2017) *Orientering om statsbudsjetten for universitet og høyskolar.* For årene 2015–2018.
- Máhtodepartemeanta (2015–2018) *Juolludusreive Oahpahusdirektaráhtii.*
- Máhtodepartemeanta (2015–2019) *Juolludusreive Sámi allaskuvlii.*
- Máhtodepartemeanta (2019) *Áigodaga 2005–2017 konsultašuvnnat Sámedikkiin.*
- Loatnakássa (2019) Ny ordning for sletting av gjeld for lærere i grunnopplæringen. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ordning-for-sletting-av-gjeld-for-larere/>> [Viežžanbeaivi 6.05.2019]

- Loatnakássa (2019) Sletting av gjeld for grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ettergivelsesordning-for-grunnskolelærere-i-finnmark-og-nord-troms/>> [Viežžanbeaivi 6.05.2019]
- Loatnakássa (2019) Sletting av gjeld for noen lærerutdanninger. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/Fullfort-visse-larerutdanninger/>> [Viežžanbeaivi 6.05.2019]
- Sámediggi (2013) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Romssa suohkana ja Sámedikki.*
- Sámediggi (2014) *Sámedikki oahppoplánaráhkadeami doaibmaplána 2015–2018.*
- Sámediggi (2015) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Bådådjo suohkana ja Sámedikki.*
- Sámediggi (2016) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Oslo gieldda ja Sámedikki.*
- Sámediggi (2018) *Árvalusat oahpahuslávdegoddái ođđa oahpahuslága sisdoalu birra.*
- Sámediggi (2018) Dál oaččut superstipeandda. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Opplaering-og-laeremidler/Klart-for-superstipend>>Cuonjomanu 6. b. ođas 2018. [Viežžanbeaivi 06.05.2019]
- Sámediggi (2018) Oahppoplánat sámegielfágas. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Opplaering-og-laeremidler/Laereplaner-for-faget-samisk>> [Viežžanbeaivi 21.03.2019]
- Sámediggi (2018) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja Nordlándda fylkkasuohkana 2019–2022.*
- Sámediggi (2018) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja Trøndelága fylkkasuohkana 2019–2020.*
- Sámediggi (2019) *Ovttasbargošiehtadus gaskal Álttá suohkana ja Sámedikki.*
- Sámi allaskuvla (2015) *Sámi logut mitalit 8. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2015. Raporta 1/2015.*
- Sámi allaskuvla (2015–2018) Jahkeraporta.
- Sámi allaskuvla (2017) *Sámi logut mitalit 10. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2017. Raporta 1/2017.*
- Sámi allaskuvla (2016) *Sámi logut mitalit 9. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2016. Raporta 1/2016.*
- Ovtastuvvon sisaváldin *Studieoversikten 2019.* <<https://sok.samordnaopptak.no/#!/studies>> [Viežžanbeaivi 03.05.2019]
- Statistihkalaš guovddášdoaimmahat (2018) *Sámi statistihkka 2018.*
- Statistihkalaš guovddášdoaimmahat (2016) *Dokumentašuvdnanotáhta skuvla- ja gieldaattusindikáhtoriid birra vuodđoskuvllas.* Notáhtat 2016/35.
- Romssa fylkkasuohkan (2017) *Sámegiella joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas. Fylkkadiggedieđáhus (1-2017).*
- Oahpahusdirektoráhta (2014) *Bargamuš 02-14: Sámi gáiddusoahpahus.* Raporta.
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Raporta doarjjahálddašeami ja doarjjadárkkástusa birra.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Doarjjahálddašeapmi ja doarjjadárkkástus. Sámegiella vuodđooahpahusas – sámi guovlluin.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Doarjjahálddašeapmi ja doarjjadárkkástus. Sámegiella vuodđooahpahusas – meroštallojuvvon ruđat sámi guovlluid siskabealde.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Doarjjahálddašeapmi ja doarjjadárkkástus. Sámegiella vuodđooahpahusas – sámi guovlluid olggobealde.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Doarjjahálddašeapmi ja doarjjadárkkástus. Sámegiella vuodđooahpahusas - lohkanlobit.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2017) *Doarjjahálddašeapmi ja doarjjadárkkástus. Sámegiella vuodđooahpahusas - joatkkaskuvla.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2018) *Referáhta ovttasbargočoahkkimiin gaskal Sámedikki, Oahpahusdirektoráhta, Finnmarkku, Romssa, Nordlándda ja Trøndelága fylkkamánneámmáhiid.*
- Oahpahusdirektoráhta (2015–2018) Jahkeraporta.
- Oahpahusdirektoráhta (2016) *Evttohus ođđa meroštallanmodeallan sámegielloarjagiidda vuodđooahpahusas.*

- Oahpahusdirektoráhta (2017) *Metodagiehtagirji bearráigeahču várás*.
- Oahpahusdirektoráhta (2019) *Raporta, Oktasaš nationála bearráigeahčču – 2014–2017*.